

DE SYMPTO- MATIBVS, QVÆ PESTE LABORANTES

solent inquietare, & in specie, quæ
in peste Marpurgensi eue-
nerunt.

ANTE QVAM vero ad Sympto-
matum enumerationem eo-
rundemq; curationem venia-
tur, enarrabo signa prognostica,
quænam sc. pestis curari possit,
quæ non, hoc est, num æger euadat nec ne? A-
pud graues autores scriptum repetitur, pestes
fuisse adeo feroces & contagione sæuas, vt non
tantum ilico multos inuaserint, primoque vel
secundo die interfecerint, sed per maximam or-
bis partem sementem fecerint. Hierony. Fraca-
storius in Syphilide sua, & Guido de Cauliaco,
qui anno 1348 in seruitio Pontificatus Clemen-
tis sexti erat, referunt, pestem eo ipso anno fuis-
se & grassatam esse tam horrédam, vt vix quar-
tam partem gentium intactam reliquerit. Neq;
enim fuit comparanda cum illa peste, qua pre-
meba-

A

meba-

mebatur ciuitas Thraciæ & Palæſtinæ, nec cum ea, de qua Hippocrates ſcripſit in libro Epidemiorum, nec cum Romana, cuius meminit Galenus quotidie 10. millia interimente, quo etiam tempore obiit Camillus, nec cum ea, quæ ſeuiit ſub Veſpaſiano & ſub Commodo Imperat. quotidie duo millia abripiente, nec cum ea, quæ ſub Leone Iſaurio trecenta hominū millia Cōſtantinopoli occidit, nec cum ea, quæ anno 1576 Venetiis à Maio uſq; in Ianuar. ſexaginta millia hominum, & inter hos 60 Medicinæ Doctores è medio ſuſtulit, vt nec cū ea, quæ olim apud Ruthenos incipiens mox per Liunioniā graſſata eſt, & annotate Cornario in lib. ſuo de peſt. hinc ad Lithuanos progreſſa, deinceps Boruſſiā inuadit, quæ poſtea Sarmatiam ac Poloniam peragrans, vicinos quoq; Quados ſeu Sileſios afflauit. Cum his omnib. inquam non eſt conferenda illa, quæ anno à nato Chriſto 1348 totum fere mundum peruagata eſt & occupauit, aliis vnā tantum aut alterā regionem infeſtantib. Fuit autem hæc peſtis vere medicomastiæ, omnes enim hac correpti mortui ſunt, paucis exceptis circa finem, qui cum bubonibus maturatis euaserunt. Calamitoſiſſimam quoq; peſtem deſcribit Thucydides, qua nulla fere horribilior ac ſæuior in mundo graſſata legitur, alter enim alterum ſepelire non poterat. Anno 1450 peſtis exorta in Aſia eſt, proſerpiſq; per Illyriam & Dalmatiam

in

in Italiam, hinc in Germaniam, inde in Gallia & Hispania fines pluribus annis misere in omnes est fere populos debacchata, vt vsque ad interuersionem humanū genus pene fuerit deletum. Cum igitur pestis sit sua natura funesta & exitialis, nullusq; morbus suis signis insidiosior, in facie salutem, in tergo funus gerens, non raro tanta veneni vi pollens, vt etiam omnium fere medicamentorum virtutem aspernetur, quandoq; 24 horarum spatio, nonnunquā 3. 4. vel 7. die iugulans, operæ me pretium maxime facturum existimaui, si prognosens vel signa prognostica ipsis Symptomatibus pestilentialibus præmifero, vt palam fiat, quinam ex peste correptis magis vel minus periclitentur.

Prognostica in peste mortem vel salutem denunciantia.

Accidentia quæ pestem solent comitari, si mitescant, spes salutis aliqua promittitur, sin vero magis ac magis intendantur, & vehementia euadant, plane est desperandum.

Carbunculus prius apparens, & sine manifesta postea causâ euanesceus, malus.

Bubo subito intro currens ægrum subito interficit, præsertim si cum malis id fiat accidentibus, argumento enim est in cor rapi venenum,

A 2 quod

quod natura ante exturbare aggressa fuerat. In peste nostra Marpurgenſi nullus euasiſe obſeruatus eſt, cui bubones ſubito euanuerunt, quamuis medicamentiſ id fuerit attentatum.

Sed minus lethaliſ eſt Carbunculuſ, qui primum rubet, poſtea apparet citrinuſ. Eſt enim id ſignuſ maturatiſ & pepaſmi.

Lineſcens & nigricans neminem fere non iugulat.

NB.

Sanguis extillans in principio, hoc eſt ineunte morbo, ex ore, naribus, alio vel veſica, funeſtiſſimuſ, mortemq; minatur. Obſeruauit hoc in plurimiſ, quibuſ in principio morbi ſanguis luciduſ, tenuiſ & rubicunduſ ſtillabat ex naribuſ, qui 4. poſtea die expirarunt. Chirurguſ cum aſtantibuſ ſignuſ ſalutiſ eſſe putabat, eo quod ſanguis eſſet tenuiſ, puruſ & rubicunduſ, cui reſponſi conſultiuſ egro fuiſſe, ſi natura potuiſſet craſſuſ ſanguinem, in quo ſcilicet veneni erat fomeſ, excludere, vel in glandulaſ deponere, quam intuſ detinere.

Peſſimuſ quoq; ſignuſ fuit, ſi veſica nullam aut paucam vrinam reddidit, aut muſti inſtar turbidam cum tetro ac fædo odore, ſicut non minus lethaliſ eſt clara & tenuiſ cum ſæuiſ accidentibuſ, vtraq; enim caloriſ natiui debilitati viriumque proſtratarum indicium eſt.

Vomituſ in principio niger fere ſemper funeſtuſ

gestus fuit, puram vero & exactam atrambi-
lem ante coctionis signa euomentes omnes pe-
rire: tales namq; detectiones humorum vstio-
nem, & colliquationem significabant.

Veneno cordis substantiam occupanti nul-
la medicina resistere potis est, & tales ne curan-
di quidem sunt, teste Gal. 3. de prælag. expulsio-
bus. Vnde recte monet Montanus, vt Medicus
accedens ægros hac in re sit prudens. Signum
autem veneni ipsam cordis substantiam occu-
pantis est, quod tales ab initio vix febricitare
videntur, minimumque sentire calorem, ope-
rationesque externæ præsertim sensitivæ secun-
dum naturam se habere putantur, & vrinæ sunt
tenuës, lucidæ sanisq; similes, id quod vere in
peste nostra obseruavi, astantibus interim cer-
tam salutem sibi pollicentibus, cum interim
quartum vix superuixerint diem.

Ægri si transierint quartum diem, & non mo-
riantur, mortisq; signa non adsint, sed quædam
indicient salutem, euadere possunt, si medico
obtemperarint, recteque curentur. Semper au-
tem hic signa coctionis consideranda, nec vn-
quam negligenda, si scilicet 4.7. & 11. appareant
die. Bona enim spes est, si apparuerint, (nam in-
separabile pestilentis febris signum est Syntexis
seu colliquatio & tabes, semper praua) pulsusq;
& operationes animales consent, hæc enim
certam pollicentur salutem. Si vero in signis est

A 3

putre-

putrefactio, & omnia contrario modo se habebunt, non transibunt 4 aut 5 diem.

Pulsus tremulus, interfectus, & deperditus, malum signum est, quin certissima mortis securæ nota, si cetera correspondeant.

Minus periclitantur, qui cibum, potumque antidotum non euomunt, & periire, quos ego scio, omnes, qui antidotum repetitum euomerunt.

Omnis pestilens febris tum certam & citissimam affert mortem, cum oppresso intus corde, nihil foris vel bubonis vel carbunculi summo in corpore efflorescit, aut N.B. si quid efflorescit, inde tamen nec morbus nec æger leuatur.

Fœtens spiritus, extrema frigescentia, creberrimus vomitus, & syncope, omnia mala.

Morbilli, aliæque pustulæ, vt & petechiæ, efflorescentes, & sine alleuiatione delitescentes ipsius infirmi perditionem proximam indicant.

Quanto apparêt citius cum Symptomatum alleuiatione, tanto minus periculû metuendû, minus enim periculi intus adesse significatur.

Bubo vel Carbunculus quo plus distant à corde & partibus nobilioribus, tanto minus periculosi, quamuis anthrax, licet fuerit in locis remotis, & circa diaphragma sentiatur punctura cum sudore frigido, mortem propinquam esse minetur: è directo quoque cordis aut stomachi

vt-

ut plurimum lethalis ceteris paribus, deprehensus est.

Niger omnino mortem portendit, teste etiam Auicenna 3.c.4.

Locus, in quo emerfit bubo vel carbunculus si ulceretur, fueritq; resiccatus, coloremque nigrum viridemue prætulerit, præfagit mortem. Hipp. 1. prognost.

In hoc vnica salutis spes consistit, si virtus ita est robusta, ut excrementum veneficum possit ad extimas partes protrudere. Galen. cap. 12. l. 5. meth. Hipp. 3. Epidem. Hæctica pestilens prorsus est incurabilis. Gal. l. 3. c. 3. de præfag. puls. ratio est, quoniam in hæctica pestilenti solida cordis afficiuntur, hoc est, ipsa cordis substantia à veneno pestilenti obsidetur, vnde, quia venenum magnæ est actiuitatis, efficaciterque agit cunctis primo quoq; die pernitiōsa est. Hac afficiuntur in primis, qui cor vel natura vel abusu diætæ ita habent dispositum, ut facile hanc calamitatem admittat. Hæc febris vicissitudinis paroxysmorum est expers, vnde non sentiunt se febrile, licet pectus intus flagret æstuetq;, pulsus est celer, ac imbecillis, crebro altumque respirant, vires suas sentiunt magis magisq; frangi, expirantq; sædam animam, urinæ sanorum ideam representant, facies erysipelatis pallorem ostendit. Ab humoralis igitur distinguitur, (hoc est, cum venenum in humiditas cordis partes

Signa hæctica pestilentis.

Signa febris pestilentis humoratis.

uit, quod fit cum natura vel diætæ vitio huic lui humores cordis fuerint obnoxii) nam in hac ægri se febricitare sentiunt, & interna maxime flagrant, imbecillis pulsus est, sed non ita vt in hectica, ineunt e morbo sunt soporosi, postea ob acerrimam putrefactionis vim vigiliæ vrgent atq; delirant, sitis adest inexplebilis, ciborum fastidium, profluuia alui colliquatua, vomitiones, vrinæ confusæ, sudor foetens, sanguis substillans, bubones, carbunculi, furunculi, anthracæ. In hac peste certe sunt prognoseis & mortis indicia, si facies sui fuerit dissimilis, ac denigretur, pustuleque nigræ, violacæ, vel virides ante diem decretorium exoriantur. Et licet crisis, Galeno teste, magis ad salutem tendat quam ad mortem, in pestilentibus tamen febribus contrarium euenit, quæ non vera Crisis est, sed potius symptomaticus motus, ob materiæ veneficæ stimulos, nulla concoctione præcedente, & licet aliquando ea præcesserit, nocumentum tamen in corde impressum infirmum necat. Itaq; ante omnia Medicus prouidebit, quoniam pestis est morbus peracutissimus, qui ad statum citissime properat, ne aliquis ignauitæ detur locus, nullæque quærantur induciæ, sed ilico remedia adhibeat, quamprimum scilicet caput cunctaq; membra grauari incipiant, iisq; vtatur medicamentis, quibus cor erigatur, ac à venenata qualitate seruetur immune.

Carbunculus violaceum, anthrax nigrum, furunculus albus habet caput.

Nota.

Officium boni & fidelis medici tempore pestis.

Car-

Carbunculi multi paucis sunt magis funesti, at bubones pauci magis calamitosi sunt quam plures.

Si ex carbunculis apertis non manat pus saniosum, sed veluti spumosum, malum.

Circa fauces qui efflorescit anthrax, cita morte est funestus, est enim suffocatiuus.

Bubo quanto minor, eo funestior.

Et carbunculi minores maioribus sunt peiores.

Pernitiosi quoque qui guttur, pectus & ventriculi regionem occupant.

In brachiis, femoribus, cruribus & dorso plurimi pestis nostræ grassantis tempore visi sunt, magis tamen in principio quam declinatione, sed minus fuerunt lethales.

Initio duriores & maiores, peiusq; nulla signa ostendentes magna ex parte lethales deprehensi sunt.

Qui circa oculos eruptionem faciunt, euationem vix pollicentur, quin oculi sequatur corruptio. Vnum hic occurrit, quod præteritum non oportuit. Accersitus ad Ludouicum Saut ciuem Marpurgensem optimum conquerentem de intolerabili ardore, tumore, & dolore oculi dextri, primo intuitu, & accessu putauit esse Ophthalmiam vel phimosin, verum oculis propius admotis apparuit carbunculus in palpebra oculi dextri aspectu horrendus. De-

A s

plo-

ploratus ab omnibus saluus per me, iuuante Deo euasit oculo illæso. Remedium fuit aqua Camphurata cum quibusdam appropriatis.

Bubone aut Carbunculo erumpente si somnus subreperit, malum.

Ante febrem pestilentem bubonem efflorescere optabilius est, naturæ enim valentis & robustæ signum est.

Copiosæ vrinæ effusio, vt & sudores plurimi non semper bonum prælagiunt, fit enim interdum Symptomatice, syntexeos & colliquationis vi.

Sudores fætidî, & frigidi pessimi, fætor enim corruptionis index, idque extra decretorios dies, si enim critice cõtigerint, salutis quandoq; sunt indicium.

Pulicares maculæ nigræ pessime, sanguinis enim adusti ebullitionem indicant.

Omnis Carbunculus bubone perniciosior, nunc ex hac, nunc ex illa corporis sede profiliens: oritur autem fere semper ab exili pustula milii seminis magnitudine, qua sensim crescente pars vritur crustosumq; vlcus quasi candente ferro inducitur, idque vel nigrum vel cineritium, quamuis interdum etiam à crustoso vlcere seu pustula initium sumat. Causa eius est sanguis crassus, feruens, retorridus, longe diuersus ab eo, qui phlegmonem gignit.

Bubonis vero materia, vt minus est feruida,
ita

ita etiam minus pernitiōsa, sanatione enim sup-
purat, quia magis phlegmonodes.

Bubones magni procul à corde in partem ca-
pacem exclusi, febrī & symptomatibus mites-
centibus, salutis indicium sunt.

Erysipelas obortum saniem putridam eru-
ctans vnaq; partem exedens salutem promittit
veneno scilicet à corde auerso.

Aluus lienterica vel dysenterica lethalis.

Pustulæ omnes suspectæ, quæ lassitudinem
adferunt.

Salutem denunciant, appetitus constantia,
& bene constare mente, si febris remittat om-
niaque symptomata mitescât, corpus æqualiter
sudet, humor putrilaginosus è corpore erūpat,
aluus turbata excernat biliosâ, vesica vrinam
fundat biliosam & ictericam, intra 4 diem signa
coctionis appareant, vel ad summū 7 & pulsus
si boni sint. Morituris pulsus inæqualiter formi-
cat, frigent extrema, pectus & facies frigido su-
dore madent cum animi deliquio.

Sed horum signorum diligentissima collatio
est instituenda, cum sæpe quosdam ambulan-
tes videamus tanquam sani facti, qui paulo ta-
men post mortui sunt. Vnde recte Gordonius
febrem pestilentem deludere medicos dixit,
(quod tamen de heceticis potissimum intellige)
Et Guainerius monuit, vt nequaquam signis
quantumuis bonis fideremus, pessimis delites-
cen-

centibus, & ob hanc causam in curatione medicos decet esse sollicitos, nec temerariis & ambiciosiis medicamentis certam salutis spem polliceri, quod agyrtarum & circumforaneorum est proprium. Quidam, si signa sint dubia & incerta, proiiciunt lac mulieris lactantis masculum in vrinam hominis peste infecti, id si petierit fundum, moriturum ægrum, si non, euasurum dicunt. Experimenti via omnibus patet. Ego optimum esse iudico, trium facultatum robur explorare, indeq; de salute vel morte ægri pronunciare. Haætenus fuerunt signa prognostica, sequuntur symptomata, quibus peste infecti solent inquietari,

D E L E I P O T H Y M I A

& apothymia.

Iure quis cuncta pestis symptomata calamitosos morbos dixerit, adeo dirum & ferum malum est pestis. Quare nihil in peste pestilentius est, quam cunctari, vel efficacia remedia non habere in promptu. Nam ubi aliquantulum proserpsit, respuit omne fere remedium. Cum autem in omni peste præcipue afficiatur cor, viuificumq; eius nectar, hoc est, spiritus & calor, quos dissipare & depopulari venenum pestilens cum aggreditur, necessario fit debile, induciturque propter hanc cordis imbecillitatem, quam sequitur impotentia micandi, sym-
ptoma,

ptoma, quod dicitur syncope, leipothymia & apothymia, id est, deliquium animi, tristitia & anxietas cordis, quæ cunctis pestibus iuncta cernitur. Nam dissipato cordis ne ctere viuifico, neque diastole sufficit ad hauriendum sanguinem è caua vena & spiritum ex pulmonibus, neque systole suum facit officium in expurganda fuligine à corde per arterias tanquam per canales & aquæductus in vniuersum corpus. Confestim igitur cor roborandum, æstus febrilis temperandus, malignitas arcenda, fuligines excludendæ, & succorum abundantium copia abscindenda. Ac primo veniat hic in mentem aphorismus Hippocratis II. lib. 2. facilius est potu refici quam cibo, potu, id est, alimento & medicamento liquido, & concoctu facili. Ex medicamentis præcipuam gloriam obtinent, aqua cinnamomi, citri, & rosarum, species electuarii de gemmis, diarrhodon Abbatis, diamargaritum frigidum. & aq. Cinnam. rosar. citri, singularum vnciam vnam. electuar. de gemma diarrhod. Abb. singul. scrupulum vnum, misce & propina duabus vel tribus vicibus. Calida omnia seorsim exhibita hic improbantur, & à diaphoreticis ac sudoriferis calidis omnino abstinentum, calorem enim & incendium augent, magisque inflammant, quod certa experientia compertum habeo, ac nimis temere agunt qui ea propinant. Frigida omnibus modis iuuant,

vt

vt serum lactis cum aceto, aqua rosar. florum Nymphæe, nucum viridium, (quæ maximarum est virium & in refrigerando, & veneno resistendo, præsertim aliis commixta, obque id in pharmacopoliis nostris non postremum ei locum assignaui) aqua cum aceto rosarum, melissæ, lauendulæ, fragorum, vel fructuum rubi, aqua cichorii, sonchi, acetosæ, borrag. buglossæ, endiuæ, tormentillæ, quinquefolii, aquæ camphurata (quæ in lue pestilenti sunt insignes) & acetum camphuratum, quod similiter venenum potenter debellat. Seorsim autem dictæ aquæ non exhibendæ, quoniam parum iuuant, sed commiscendæ sunt inuicem, habitaque ratione caloris putredinalis & *ελείνωσις* ilico, sine mora & sæpe propinandæ. Hoc salutare deprehendi, si æger drachmam vnâ terræ sigillatæ Strigenfis, & pulueris bezoardici scrupulum dimidium cum aqua nucum vel acetosæ vnciis 6. vel 7. ebiberit, ac sudarit, nam frigida sudorifera tuto hic exhiberi possunt, quia calidi innati dissolutionem impediunt, quam calidiora inferrent. Sequuntur iam aliquot descriptiones aquarum compositarum, quarum vsus legitimus pestis tempore maxime salutaris est deprehensus.

℞. aq. nuc. vncias 4. acetosæ, borragin. bugloss. rosar. singul. vncias 2. propina duab. vel tribus vicibus. (Duplicem aquam nucum in pharmac-

Not.

maco-

macopoliis nostris curauit destillari, vnam sine, alteram cum vino. Illius vsus est, cum simpliciter refrigerare, huius cum, & refrigerare & cito reficere erat intentio. Præstans enim alicuius virtutis & qualitatis vehiculum est vinum.)

*Aqua cordialis mea spiritus recreans, cordi
strenuo propugnans, venenumq;
oppugnans.*

℞. aqu. nuc. cum vino vncias 4. borragin. buglos. meliss. acetos. singul. vncias 3. corticum citri recentium. arantiarum incisorum singulor. vnciam semis. florum rosmarin. rosarum rubr. sin. pugillum. santali citrini drachmas 2. Indantur vitro, macerentur vt decet, adde camphuræ scrupulos 3. croci integri scrupulum. Dentur vnciæ duæ, tres, pluresue pro ratione egrotantis. Hæc aqua tempestiue adhibita multis fuit salutatis.

Plurimum quoq; adiumenti attulit ægris aqua mea vitæ, seu extractum vitale, cuius guttas aliquot exhibui cum aquæ nucum simplicis, vel etiam acetosæ vnciis 4. Prostat autem hoc extractū in nullo pharmacopolio, neminemque agnoscit nisi suum autorem. Non tantum autem facultatem vitalem roborat atq; conseruat, sed animale quoq; & naturalem, quod ii testatum facient,

*Extractum
autoris in
peste com-
probatum.*

facient, qui in & extra pestem eo felicissime vti
sunt. Deo laus, honor & gloria.

*Aqua Camphurata, refrigerans, &
confortans.*

℞. aq. acetosæ. borrag. bugloss. fragar. an-
gel. sing. vncias 4. Scabios. vncias 3. Camphoræ
scrupulos 2. misce diligenter.

Alia.

℞. aq. Meliss. Carduiben. acetos. an-
gelic. cichor. fragar. borrag. bugloss. Sin-
gular. vncias 4. ligni sassafr. vnciam se mis.
camphur. drachmam vnā cum dimidia, misce
secundum artem. hanc in frequenti habui vsu:
dedi vncias 3. vel etiam plures vna vice: qui re-
tinuerunt, euaserunt, qui primo & secundo e-
uomuerunt, mortui omnes sunt.

Nota, Sassafras propter siccitatem strenue
corrige putredinem, propter tenuitatem at-
nuare & penetrare, propter amaritudinem de-
tergere, propter caliditatem resolueret, propter
denique odorem spiritus reficere, ideoq; vtili-
ter in peste adhiberi.

Acetum Camphuratum opt. ^o

℞. aq. angelic. calendul. acetos. meliss. sin-
gular.

gular. vncias 4. aceti rofar. lauendul. singul
 vncias 6. florum cordial. singulorum pugillum.
 fantali citr. & tub. sing. drachmam cum dimidia.
 camph. ʒi. S. croci integri ʒ ʒ. Misce. hoc acetum
 pestis tempore optime conuenit ægris, si pro-
 pinetur vncia vna, duæ vel plures, temporaque
 ac pulsus, NB. frequenter eo irrorentur. præsta-
 bit etiam regionem cordis eo madefacere. A-
 lias inflagante cordis incendio summo aquam
 rofarum, & acetum, quâ tum lubet, diarrhodon
 Abbat. ʒi. rubroque panno impono cordi. Si-
 mulque propino iulapium ex aqua Meliss. &
 sirupo citronum cum spiritus victrioli sufficien-
 te quantitate. Recreat, reficit, refrigerat estumq;
 restinguit & sitim.

Post medicamentorum corroborantium ad-
 ministrationem in procinctu debent esse offæ
 & iuscula analeptica & reficientia, sint autem
 condita *santalidis, garyophyllis, cinnamomo, ma-
 ce, rosis, saffrafas & similibus.* Vel sumat
 buccellam panis triticei intinctam aqua rosa-
 cea & cinnamomi, vel etiam vino maluatico
 optimo.

ꝛ. caponem vel pullum, coquatur aqua
 larga donec exossetur, totus contundatur, de-
 coctioq; reddatur, adiectis mace, rosmarino, &
 modico croci, macerentur per hor. aliquot, tan-
 dem totum decoctum cum pullo fortiter ex-
 primatur ad vsum.

B

Si

Si vero celerrima refectione opus est, vt certe non raro est, ea fiat odoribus. Itaque fiat olfactus cum aqua rosar. & aceto, facies aspergatur aqua rosata camphurata & crocata.

℞. .aq. rosar. vncias 4. camphur. scrup. vnum. croci scrupulum dimid. Misce. Prodest etiã vinum lauendulæ, & aqua liliorum conuallium.

Sed citissimam & certissimam refectionem, affert olfactus illitusq; ad nares, pulsus & tempora, aquæ meæ vitalis, quasi ex orco ægros suffocatos reuocantis. Fumos non vendo, experitur, qui dubitat. Agyrtarum & Pseudomedicorum est, ambitiosis & cerusatis medicamentis mundum decipere, dum fallacibus ea ornant encomiis, à quibus verus medicus merito abhorret. Tantum de primo Symptomate, videlicet leipothymia.

D E S O P O R E.

Non est permittendum vt æger altum dormiat, venenum enim intro rapitur, seu veneni fit palindrome & recursus in cor, cum omnino ab eo reuellendum, forasq; prouocandum sit, Hinc ipsum etiam vulgus somnum prohibet, motum imperat, idq; longo didicit vsu, quod ratio confirmat. Nam per somnum lues intro ad principes partes appetit, inq; ima corporis colligitur. Quæ admodum igitur febres omnes somniculosæ periculo non vacant, laborem enim faciunt timores, conuulsiones, tremores, sic ma-

xime exitiales sunt foporosæ pestilentes. Scriptum ab Hipp. est, In quo morbo somnus laborem facit, mortale, si vero iuuat, non mortale. Laborem facit, qui præter naturam est, iuuat qui naturalis est, vt in declinationibus tum totius morbi, tum particularis accessionis. Præter naturam vero est, qui fit in accessionum initiis, symptomata auget, multo scilicet vitioso humore in intimum corpus confluente. Naturalis causas habet moderatas, at qui præter naturam est, contrarias arguit, vt in lethargicis: medius inter naturalem & præter naturam est, qui à naturali recedens nondum tamē est præter naturam, qualis in temulentis & pueris cernitur. Pestilenti igitur lethargo mature succurrendum, anacolle-matis, quæ frontalia appellantur, vinculis, odoribus, frictionibus, clysmis, glandibus, partiū vellitionibus, clamoribus, errhinis, odoratu calidorum. Naribus admoueat acerum acerimum, quod redoleat garyophyllos, rutham, Sambuci flores, vel maioranam.

℞. rad. angelic. ostrut. Zedoar. bacc. lauri. sing. vnciam dimidiam. maior. lauendu. Salu. florū Sambuci vel foliorum eius, rosar. cuiusque manipulū. bulliant in aceti libris duab. in duplici vase, capiti calide admoueat, stuppa eo made facta, cumq; refrixerit, repetatur, optimum lethargicis remedium, præscribantur quoque errhina, inferanturq; phœnigmi.

D E P E S T E.
D E P E R V I G I L I O.

Galen. l. 3. de causis pulsuū tres vigiliarū causas assignat, calorem, siccitatem, dolorem, quibus totidem contraria remedia opponuntur, refrigerantia, humectantia & anodyna. Hic igitur profunt sorbitiones hypnoticæq; potiones ex hordeo, & amygdalis recentibus, seminibus frigidis, vt lactuca, portulac. melon. papau. albo vel huius capitibus: dandæ aut sunt hora somni, vel media nocte, si somni difficultas suaserit. Adhibenda quoq; linimēta, frontalia, cataplasmata, & lotiones partium inferiorum.

℞. aq. rosarum vncias 6. opii drachmam semis, croci scrupulum semis. Misce, fiatq; epithema fronti ac temporibus sepe applicandum.

Aliud hypnoticum opt. & tutum.

℞. solatri. lactuc. endiu. capitū papau. cuiusq; manipulum dimid. coquantur aqua, fumusq; per infundibulum recipiatur in nares.

℞. oleor. mandrag. papauer. singul. drachmas 3. vng. populeon. vnciam semis. opii, croci sing. grana 6. cum cera sufficiente fiat linimentum, quo tempora, & frons illinantur.

Notandum hic anacollemata opiata pueris & mulieribus epilepsiæ obnoxiiis, stuporem inferre memoriæq; in reliquam vitam ledere. Itaq; in vsu anacollematum habenda est ratio naturarum

rarum

rarum. Vtile quoq; est noctu bibere lac feminis papaueris, ac comedere coctam lactucã faccharo aspersam. Rosę, flores nymphęę & papaueris, folia sedi maioris, hyoscyami, portulacę sindoni includantur, inq; aqua rosarũ macerentur, narib. & capiti admoueãtur. Si hæc non iuuerint derasis capillis, coronalis illinatur oleo nenupharis, succo lactucę, nymphęę, sedi maioris portulacę, papaueris. Vel, quod optimũ est R. corticũ radicũ hyoscyami, radicis Valerianę, foliorũ solatri & semperuiui, singulorum manipulum, coquantur vino & aceto rosarum vsq; ad quartę partis absorptionem; linteisq; madefactis ac tepidis caput, tempora, ac frons foueantur, testibusq; admoueantur, donec rapiatur in somnũ. Prodest quoq; aqua spermatis ranarum pro fotũ. Quidam in secretis habent sal nitri præparatum cum aqua vtricę exhibitum. Præparatur autem hoc modo. R. Salis nitri vn-

*Salis nitri
preparatio
in purgatione.*

cias 6. aquę tantum vt liquefcat: filtro traducatur, clarescat, coquaturq; ad quartę partis consumptionem: deinde imponantur nitide edolata ligna simulque caueę argenti committantur, nitrumque mox crysalli colore agglomerabit felignis, eximatur, & super papyro siccet in sole vel ad ignem, dosis ad sesquidrachmam vsq; Colicis quoque ac pleuriticis doloribus, vtiliter adhibetur experimento non fallaci. Ad somnum denique conciliandum mire com-

B 3 men-

mendatur inunctio capitis cum spuma, quæ supernatat fero lactis cum ebullit. Vnguentum item alabastrinum.

℞. vng. alabastrin. vnciam semis. opii scrup. sem. misc. temporaq; illinantur. Qui Camphorā meo iussu è collo versus cor suspensam tenuerunt, post somnum conciliatum recreati sunt.

D E S I T I .

Intolerabile malum in peste est sitis, arguens defectum humidi, aut caliditatem exuperantem, quandoque cum siccitate, aliquando cum humiditate iunctam, aut humores falsos ventriculo inhærentes, qui efferuescentes sitim excitant. Vinum quoq; meracius & largius epotum non aliter in ventriculo ac mustum in dolio dum feruet, fumos & vapores calidos emittit, qui postea in tunicam ventriculi se ab dentes sitis causa sunt, vel in caput sursum elati capitis dolores inferunt. Porro in accessionum febrilium initio, vt & augmento potus prohibendus est, ne velut in fornacibus fabrorum suffusa aqua, aut alio liquore calor febrilis vehementius incendatur. Sed in declinatione cogendi sunt vt bibant. Et in vigore diutius sitire perniciosum, præsertim vbi siccitas iuncta est. Itaque largiter & confestim bibendum, vt subito mo-

tu

tu & quasi contrarietate potus, calor excitatus foras dissipetur, & interiora ventilentur.

Somnum à siccitate sedat somnus, sanguinem intro reuocans cum spiritu, vnde siccitas temperatur. Vigilia vero sitim leuat à calore, hunc enim foras excludit. Vnde qui falernum hauserunt largiùs, ac præsentia vaporum fumorumque calidorum sitiunt, non modo frigidæ potus, sed vigiliæ etiã remedio sunt. Siti febrium pestilentialium sedandæ refrigerantia conueniunt & humectantia, à calido enim & sicco est. Vnde prodest oxycratum, & aquæ natura frigidæ, quibus incocta sint semina maiora & minora cum sufficiente quantitate spiritus victrioli. Prodest & serũ lactis coctum cum acetosa & pauco aceto. Iulapio ex rosis, citriorum succo, arantiis, cerasis acidis, ribes, acetosa, agresta: aqua destillata ex melonibus, ex prunis albis, & solatro cum nitro præparato.

℞. liquor. rasæ vnciam vnam, aquæ libras ij. coquantur, colaturæ adde salis nitri præparati drachmam, olei victrioli tantum vt acescat leuiter, aceti opt. vncias duas, da vncias 5. vel 6. optimum *ad usum* est.

℞. Sir. granat. acetositas citri singul. vnciam vnam. cum aqu. endiu. & acetos. singul. vncias 4. & spiritus victrioli drachma dimidia, fiat potus. Sitim extinguit cor & spiritus

B 4 recreat,

recreat, & veneno resistit. Vel ℞. (quod in frequenti habeo usu) rosar. rub. vitid. manip. vñum, exiccatarum vero manip. 2. cinnamom. incisi vnciam, coquantur in aqua fontana sufficiente. corroborat, sitimque restinguit. Huc pertinent succus limonum, citri, arantiarum, granatorum cum aquis conuenientibus permixtus.

Optimum & εὐπρέπτον.

℞. Salis nitri præp. vnciam. vnã, infundatur in aqua pluuiali, vel aq. pura fontana. coletur, deturque potui. Vel. coquatur saccharum cum aqua sufficiente, adde spiritus victr. quantum satis est. Cydonia quoq; vidi, vt & pyra humidiora, cucurbitam, cucumerem in rotulas concisa esse, immissaque in vas aqua frigida plenum, vas postea in puteum demissum, vsuque exigente aquam in vehemēti ardore propinatam. Qui vtuntur hordei aqua, animaduertant an sit mundatum, recens, succulentum, excorticatum, item an glycyrrhiza quæ incoquitur sit recens, alioquin sitis augebitur, non extinguetur. In laudato quoque vsu est vinum granatorum, citriorum, limonum, decocto glycyrrhizæ mixtum & propinatum.

De

De phrenitide pestilenti.

Phrenitis oritur, cum cerebrum membranaeque eius à veneno inflammantur. vnde delirium, mentisque perturbatio, eo quidem vehementior, sæuiorque, quo causa efficiens acrior est & feruentior, maiorisque malignitatis, tum etiam quo impressio est fortior. Hinc quodam præter sensus interiores & exteriores vitiatos vidimus in furorem actos, astantesque à se depellere, mordendo, cædendo, atq; insiliendo canum instar, quod dictu & visu est horrendum. Et hæc contingunt si venenum agit in humores biliosos. Si enim in pituitosos, oritur cataphora, caros, lethargus, vnde quasi semimortui iacent, quoniam Spiritus animales à corde ad cerebrum ascendentes, sunt crassi, obscuro, impuri, si in sanguinem, pustulæ rubræ variiq; coloris, si in bilem atram, terribilia somnia, &c. Ob diuersam enim humorum cum veneno permixtionem, proq; varia corporum humorumq; conditione ac dispositione variis etiam symptomatibus ægri inquietantur. Et hæc causa est, cur vix duos aut tres eadem contagione inquinatos, similibus turbari symptomatibus vsquam videas? Porro statim in initio phrenitidi occurrere debemus, eaque adhibere quæ venenum arcent à capite. Itaque exhibeantur quæ veneno aduersantur antidota,

*Cur pestis
tempore nõ
omnes isdẽ
Symptomata
tibus affi-
ciantur.*

dota, & iulapio cum spiritu victrioli ad aco-
rem. Sique æstus sit maximus, detur deco-
ctura hordei & capitum papaueris, cum gut-
tis aliquot spiritus victr. aut ol. sulphuris, biba-
turque quantum lubet. Prodest oxorrhody-
num tepidum ex aqua rosar. aceto ol. rosato &
nymphææ fronti admotum. Linteola vel bom-
bax imbuatur aqua rosarum & aceto, in aribusq;
immittatur. Hæc medicamenta efficaciora es-
sent si continerent Camphuræ scrupulos ali-
quot. Itaque Camphuram etiam in minima do-
si admiscendam suadeo. Placet igitur remediū
sequens, quod etiam doctiss. Heurnius libro suo
de peste annotauit.

℞. albuminis ouorum bene quassatorum co-
chlearia tria, camphoræ drachmam vnā, quam
finas liquefcere in aqua vitæ vt lactescat, mit-
teasque cum albuminibus ouorum affunden-
do aquam rosaceam vel acetum rosarum, fiat-
que lac capiti cum stuppa imponendum. Sed
à frigidis actu abstinendum plane, neruis enim
inimica sunt, & verendum est, ne materia quæ
exprimenda est & foras prolicienda reprimatur
& crassescat, inque lethargum abeat.

Tandem pulmo calidus ex vitulo vel verue-
ce imponatur raso capiti, idque maxime in vi-
gore, vel etiam sectam gallinam nigram aut co-
lumbam, quod experimento constat.

DE

DE INFLAMMATIONE, SCABRITIE & nigredine lingua totiusq; oris.

Nigrescit lingua ob immodicum calorem, scabrities & asperitas contingunt ob immoderatam siccitatem, teste Galeno comment. in sent. 4. l. 4. de ratione victus in acut. Humores enim, (vel potius vapores) ventriculo contenti à vehementi calore fusi atque in spiritum versi, ac è reliquo etiam corpore in palatum delati, vbi non habent, quo vltra progrediantur, in lingua porosa consistunt corpusq; linguæ afficiunt inflammatione, nigredine, scabritie, fissuris. Scriptum ab Hipp. est 4. aphor. & Epidem. 6. quibus plurimum siccaë tussis leuiter irritantes fiunt in febribus ardentibus, non multum siti infestantur, neque iis lingua exurit. Aliquando enim tenuis humiditas in os & linguam defluit, vel frequenti tussi è vicinis partibus glandulosis eadem humiditas excutitur. Pars quoque in partes inferiores defluit, vnde hæc omnia humectantur, ex quo neque multa sitis, neque exustio.

Pessimum signum est, cum nigrescit lingua & scabrescit. Cum inflammatur, id est, in tumorem attollitur, quod nostri vocant *Die Breune*, accipiatur aquæ prunellæ, acetosæ, rosarum, cuiusque semilibram, diamori vncias 2. colluatur os. Vel ℞. rosas, solanum, semperuiuum,

viuum, sing. partes æquales, coquantur, tepide-
que os colluatur.

℞. Salis nitri præparati q. l. bulliat in aqua
ad duarum tertiarum exhaustum, tertiam hanc
partem patinæ infusam caueæ seu antro subter-
raneo impone, & iterum sal conglaciabitur. Iu-
ueni drachma, seni semidrachma datur cum
aquæ vncias duabus. Profunt etiam quinq; vel
sex grana calculosis ex aqua petroselini vel
vino.

℞. 5 vel 6 caneros fluuiatiles viuos, sedi
maioris manipulos 3. pistentur simul in morta-
rio, succus exprimitur, quò linguam fricet ab-
luatq; nec non parum de eo bibat.

Sed in oris & gingiuarum exulceratione
℞. mellis vncias 4. rosar. rub. m. i. aluminis
drachmas 3. coquantur aceto, & aqua, col-
luatur os tepide. Expertum à me sæpius.

Ad fauces vero vlceratas & dolentes ℞.
foliorum & radicis plantaginis, foliorum quer-
cus singul. manipulum vnum. coquantur in a-
quæ libr. 3. In medio coctionis adde diamori vn-
ciam, fiat gargarisma.

Vel ℞. vini albi libr. duas, olei victrioli
drachmam semis, misc. sæpiusque os proluat-
tur.

Lingua scabra hydreleo fouenda sæpius est.
Sit autem oleum dulce, aqua pura bene
lo.

lotum, nullaque vitiosa qualitate imbutum. Alioquin solo decocto feminum cydoniorum, altheæ & maluæ vtendum est. Abluta lingua humor qui inhæsit aspero linteo, vel præparato ad id instrumento detergenda & abradenda, sæpe enim veluti nigra fuligine obducta cernitur, quæ pertinacius adhæret nisi abradatur. Prohibendi quoque imprimis fumi sunt & reprimendi, qui ex infimo corpore sursum exhalant, atque attolluntur, saccharo rosaceo, & præparato coriandro, his enim & similibus viæ intercluduntur. Nisi enim id fiat metus est, ne horum fumorum raptus in cerebrum phrenitidem excitet.

Ariditas linguæ saccharo Cando ore detento amouetur, humectat enim, & deterget. Celsus penicillo vtitur è carpto linteolo, constricto, ne dissipetur, eoq; linguam deterget, quã prius aqua calida perluebat, deinde melle vngit, & oleo rosaceo, illud enim purgat & deterget, hoc reprimat, nec sinit siccescere. Idem Paulus Æginetha remedium vsurpat rosaceum melli incorporans, plurimumque id commendat. Archigenes sale Indo vtatur. Auicenna baculo rusci aut salicis deterget. Decumbere autem oportet ægrum in alterum latus, nam per supinos decubitus vena caua & aorta arteria impensius incalescunt, vnde calor auctus linguæ siccitatem & asperitatem infert. Supinis quoque

NB.

que & hiantibus ore celerius lingua exarescit, nam oris hiatus madorem saliuolum absumit. Sed sternutationes linguam humectant, quia violento motu è vicinis partibus humidis, humiditas in os exprimitur.

De Ictero.

Icterus pesti superueniens sudoriferis curandus. Quibus in febribus, inquit Hipp. in aphor. morbus regius ante diem septimum accidit. malum. Non enim inquit Galenus in comment. ante diem 7 bilis iudicatorie & critice efferri potest. Et licet fiat post 7 diem periculo tamen non vacat, si sit ab obstructione, inflammatione vel scirrho.

Scriptum ab eodem. Hipp. est 1. de morbis popul. multos seruatos, quibus die 4 morbus regius accidisset. Et libr. de rat. vict. in acutis, morbus regius ante 7 si cum horrore, salutem, si sine horrore, mortem: horror enim aut rigor secuturam indicant excretionem. Hæc quia pugnare videntur, sciendum morbum regium ante 7 diem esse plerumque exitiosum, nisi sequatur excretio, vt fluor sanguinis è naribus, alui profluuium, vrina multa, sudor, vomitus, & similia. Alioquin naturæ infirmitas, grauis intemperies, aut obstructio epatis, eiusdemq; inflammatio significatur. Quod si vero excretionem nulla sequatur alleuiatio naturæ & ægri, febrisque

que ac symptomatum diminutio & remissio, lethale est.

Icterus pestilens seu pesti superueniens maxime sudoriferis curandus. Itaq; hic proderit aqua theriacalis, purgatio per rhabarbarum & frequens spiritus victrioli vsus. Insigne est decoctum absinthii & scabiosæ, fumarix & cardui-benedicti cum radicibus buglossæ & angelicæ.

℞. huius decocti vncias vj. theriacæ drachmā semis, myrrhæ rubeæ scrupulū vnum, croci scrupulum semis. ppina. Aperiētū liberior vsus est, cum febris deferbuerit. Oculis cōueniūt fort⁹ ex decocto summitatū sceniculi, florū chamomillæ, anethi, rosmarini, eademq; aqua facies totumque corpus ablui potest.

DE CIBI FASTIDIO, ET DIS- soluta appetentia.

Longiori inedia quia vires concidunt, mature appetentiæ est consulendum. Curandum igitur, vt quantum morbus patitur, æger appetat. Nec plane denegandū est, quod æger appetit, licet morbo non ita conuenire videatur. Voluit id Hippol. aphor. trigesimo octauo lib. secundo: nam ea quæ cum voluptate assumuntur, ventriculus facilius amplectitur & concoquit, omnis quippe bonæ conco-

Bona conco-
ctionis

*Etio in quo
consistat?
Et quinam
cibus opti-
mus?*

tionis spes consistit in arcto complexu ipsius ventriculi. Optimus tamen cibus, qui & cum morbo pugnat, & naturæ seruandæ studet, qualem volunt esse Ptsanam. Deterimus qui neque cum morbo pugnat, nec naturæ studet: qui vero cum morbo minus pugnat, nec minus naturæ studet, Hippocrati loco citato dicitur deterior cum dicit, cibus & potus paulo deterior, &c. Porro dissoluitur appetentia ventriculi, cibique fastidium oboritur, tum à vitiosis humoribus in ventriculo congestis, tum etiam ob virtutis imbecillitatem, quæ calidam ut plurimum sequitur intemperiem. In peste si omnino fastidiat æger, fiant condimenta ex succo cydoniorum, citriorum, acetosæ, ribes: sumatur ius caponis vel pullastrorum in quo decocta sint acetosa, mentha, coriandrum, garyophylli, macis, absinthium. Allii & cepearum morsu nauseam aliquando tolli compertum habetur. Profunt quoque cydonia condita cum garyophyllis, galanga condita, capparees, & omnia acetosa, cum primis acetum rosarum & menthæ: sacculus quoque ex absinthio, mentha, coriandro, santalis, garyophyllis, rosis rub. corticibus citri, & camphura, irroratus aceto rosato, ventriculoque ad motus eo tempore, quo non sudatur, optime conueniet.

De

De Vomitu.

Si superfluous est, & immoderatus, spongia
 vetriculus fouendus, quę imbuatur & madefcat
 aceto, in quo coxere nuces cupressi, rosę, myrthi
 baccę, balauſtia, garyophylli. Vel admoueat
 Cataplasma ex absinth. cydoniis, & medulla pa-
 nis aceto coctis. Insigne est decoctum menthę
 & cydoniorum cum ribes. Ante cibum detur
 miua cydoniorum cum victrioli guttis aliquot,
 optimum præstat leuamen. Vel ℞. absinthium
 & maceretur vino sublimato, bibatur mane
 & post vomitum vncia vna vel semis vomitum
 compeſcit. Vel. ℞. Sequens *euabēson* aquę
 fontan. vncias 6. Spiritus Victrioli tantum vt a-
 cescat, propinetur mane frigide ieiuno stoma-
 cho. Vel. ℞. vini maluatici vnc. 6. olei victr. Ro-
 mani scrupulum S. sumatur mane & vesp.
 vncia.

De hydropisi.

Pesti superuenit hydrops, cum venenati
 vapores in epar agentes robur eius dissol-
 uunt. Hic insignis est decoctum anisi, fœ-
 niculi, cymini cum radicibus enulę & ci-
 chorii. Pro-pedibus tumefactis fiat balneum
 ex tapſo barbato, sambuco, fimo columba-
 rum,

C

rum,

rum, gallinarum, anserum, & modico salis, coquantur aceto & aqua pedesq; foueantur. Sique hoc fotu incaluerint, ℞. aluminis vncias 2. vel 3. myrrh. aloes, rosarum rub. cuiusque vnciam semis, incoquantur vino, pannoq; albo eo madefacto calide pedes foueantur.

D E V E R M I B V S.

Et vermes pestis tempore maxime diuexare solent. Peculiari quadam virtute iis resistit mel, cui permisceantur vel includantur semen fantonici aceto maceratum, rhabarbarum, semen ruthe, puluis scordii, aloes coralline, baccarum sabine, myrrhæ, seminis hyperici, tanaceti, vel euforbii grana pauca.

℞. fellis tauri vel vacc. vnciam, aloes semunciam, colocynthidos drachm. 2. cum succo absinth. abrotani & tanaceti, adiecta farina hordei & pauco aceto, fiat cataplasma ventri inter duo lintea imponendum.

Vel ℞. farinæ lupinor. drachm. vj. fellis lauri vnciam vnam. hieræ picr. drachm. vj. ol. amygd. amarar. vnciam vnam semis. cornu cerui vstri drach. ij. ceræ q. s. aceti fortissimi vnc. ij. fiat unguēt. Lumbricos terræ puluerisatos vinoq; propinatos quidam habent in secretis. Nec dissentio. Sed vermem, quem vocant erodentem

NB.

rem & depascentem infantibus potissimum molestum cum miraculo persanant testiculi equi infumati comesti. Hoc remedium huic vlceri est vere antipatheticum, quod haecenus à præstantissimis etiam medicis ignoratum fuit, qui in vlcere hoc curando oleum perdiderunt cum opera.

*Алеянитъ
попъ гене-
ландум.*

D E V O L V V L O .

Iliaca passio si ægrotum afflixerit, ventet foueatur sacco confecto ex semine lini, anethi, & furfuribus aqua decoctis. potet decoctum cymini, & anethi. Sequens insigne est.

℞. olei seminis lini vnc. vj. trociscorum alhandali drachmam vnam semis. bulliant parum, vmbilicusque diligenter inungatur, vel etiam per clysterem iniiciantur.

Vel ℞. stercoris suilli qu. sufficit, coquatur acetone, saccoque imponatur. Quod si aluus astricta fuerit, ℞. feri lactis caprini bene cocti & despumati libr. vnam s. senæ mundatæ vnciam semis, Zinziberis scrup. i. sacch. parum. fiat infusio per noctem, maneque ebullitio. colati sumantur calide vnciæ 8.

De erysipelate.

Si pars incendio æstuet, erysipelasque superueniat, ℞. aquæ spermatis ranarum libram vnam, duas vel 3. In quibus dissolue myrrhuris, singul. vnciam, camphoræ drachmas 2. calideque imponatur, foveaturque pars æstuans. vel coquantur, tepideque membrum ignescens foveatur. Optimum erit si addideris medianum corticem Sambuci.

DE HÆMORRHAGIA SIVE
*sanguinis fluore per os, vel
nares.*

Terribile in peste malum est sputum cruentum, quod oritur ex innatis pectori carbunculis vel aliis tuberculis, fissâ sc. vel aperta vena in pulmone vel pectore. Nihil hic facilius. Si enim non rumpantur, ilico iugulant. Si vero vasa his lacerentur, vna cum cruore animam fundunt. quid calamitosius? Ab astringentibus hic omnino abstinendum. Potus sit decoctum Calendulæ, Scordii, Carduibenedicti, Scabiosæ, cum succo citriorum. Decocto etiam hordei cum saccharo, sirupo violato, & succo citri sanguis vitiatu expectoratur.

Si vero ex naribus prorumpit sanguis sequiturq; virium deiectio, vincula, brachiis

ac

accruribus inferenda sunt & cucurbitulæ hypochondriis affigendæ. Potus sit decoctum equiseti, plantaginis, centumnodia, portulacæ cum trociscis terræ lemnia & succini ad drachmæ pondus. Fronti imponatur linimentum ex hæmatite, sanguine draconis, bolo, albo oui, aqua rosata vel aceto rosarum simulque naribus hæc indantur cum lana succida. Pedes & manus fomententur aceto calido & decocto fol. plantaginis & quercus cum gallis & alumine, hic fortis est ex multis optimus. Pulvis quoq; cranii humani cum sanguine combusto naribus insuffletur. Quod si nimium fluant menses, cucurbitulæ mammillis, lieni & epati applicentur, sumaturque mane hoc electuarium, ℞. conseruæ rosar. antiquæ ꝑnc. ʒ. succini, terræ sigill. singul. drachmam vnam semis, cum syrupo de rosis sic. fiat elect. vt decer.

DE ALVO NIMIUM FLVENTE.

Aluus fluens non temere cohibendus est, præsertim si fœtida & fœda egerat, actunc commode exhibetur drachma vel drachma semis rhabarbari & corticum myrobalanorum, cinnaomi scrupulum vnũ, cornu cerui tãtundem cum syrupo de ribes, donec fœtor fœdusq; color remiserint. Nam id excludendum est,

C 3 quod

quod adhæret inuolucris intestinorum. Vnde parua debet esse dosis , ne fiat materiæ raptus ad intestina , totum enim per partem affectam purgari non est conueniens. Si vires conciderint , da saccharum rosatum & cotoneatum. Fœda dysenteria correptos constat seruatos fuisse allio contuso , cumque saccharo & citriorum succo commesto. Fallopius voluit in pestiferis febribus aluum subsistere vsu succi & pulueris scordii , feruorem enim epatis eo castigatum dicebat. Verum præter hæc venter est firmandus & roborandus.

R. fol. menth. rosarum, absinthii singul. manipulum. cyperi, acori, galangæ, Zinziberis, sing. drachmas duas, mastichis, thuris, sing. vnciam semis, sacculo inclusa bulliant in aceto, ventriculoque sacculus vel etiam sponsia applicetur. Quidam commendant pulueris ranæ drachmâ cum aqua menthæ. Quin & ipse ranæ assæ & comestæ profunt, cum puluere cinnamomi, menthæ & nucis moschata.

DE EXANTHEMATIBVS.

Febribus pestilentibus quandoque superueniunt pustulæ siue eruptiones , quæ instar florum in cute exiliunt , vnde ἐξανθήματα dicuntur, ac carbunculorum naturam imitantur. Omnes autem & semper exitiales, nisi purulentus

tus fiat abscessus, virtus sit robusta, febris remittat, spiratio facilis sit, cæteraque ad salutem tendant. Sudorifera præcipuam hic obtinuerunt laudem. Frigida omnia sunt suspecta foris & intus, propter repercussionem. Vide tamen ne nimius æstus suffocationis periculum afferat. Itaque sudoriferis calidis frigida quædam sunt admiscenda Valide expellunt, præsertim rubra exanthemata enula & calendula in vino rubro macerata. Prodest decoctum scordii, calendulæ, carduibenedicti, endiviæ, pimpinellæ, Valerianæ. ℞. caricarum & lentium singul. vnciam vnam & semis, semin. apii, scenic. sing. drachmam, fiat decoctum, quod bibatur cū puluere croci & laccæ. foras protrudit. Nam venenum in corpore latitans omni studio foras euocandum est, scribit Auicenna l. 4. capit. de venen. Sensim autem & successiue non coacte & repente sudandum est, ægri que loco continendi tepido, ne primis diebus spiracula condensentur frigore illabente vel afflante. Hoc in primis notandum, in medicamentorum delectu habendam esse rationem ipsius febris. Nam si febris est ingens & feruens, temperatis, si leuis, & remissior, fortioribus medicamentis vtendum.

Nota.

D E A P H T H I S .

Si oris vlcera vel pustulæ serpentes simul infestent, vt plerumque fit, abluendum palatum est aqua hordei cui aliquid mellis est admixtū. Deinde fiat gargarismus ex aqua plantaginis, & diamoro.

℞. folior. plantaginis, rosarum, acetosæ, solatri, caprifolii sing. vncias tres, camphuræ drachmam S. diamori vnciam, mellis rosati vnciam semis, aluminis drachmam, salis nitri purgati drachmam semis, coquantur, tepidæq; colluatur os. præstat in omnib. oris palatiq; vlceribus.

D E B V B O N E E T C A R B V N -
culo pestilenti.

Pestilens febris vel characterem sui veneni ostendit, bubonem scilicet vel carbunculum, vel non, diciturque incomitata. Illa ab omnib. facile cognoscitur ex bubonibus vel carbunculis erumpentibus, quandoque etiam exanthematis, pustulis, maculis, & lenticulis per cutim sparsis. Hæc autē symptomata pestilentem febrem vel antecedunt, vel subsequuntur, vel statim vna cum febre, vel non diu post erumpunt. Ante febrem autem pestilentem bubonem erumpere præstabilius est, quam ei succedere, naturæ enim valētis, seu virium adhuc robustarum significationem affert. Post aures igitur,

tur, sub alis circa inguina, aut in aliis etiam partibus, bubones, vel carbunculi, subito & absq; manifesta causa erumpentes, non solum pestilentem febrem, sed etiam differentiam loci affecti indicant. Si enim in collo aut circa aures eruptionem fecerint, cerebrum potissimum afflictum significant. Si sub alis cor ipsum, in inguinibus vero iecur aut lienem. At febris pestilens incommitata, id est, veneni sui characterem non ostendens difficilime cognoscitur non solum à vulgo, sed etiã à peritis quandoq; medicis. Qui subito moriuntur, causis procatarteticis præcedentibus, pestilentibusq; febrib. passim grassantibus. licet character veneni se non ostendat, peste nihilominus extincti censentur ab omnibus. Vnde cum pestis publice grassatur, & febris maligna sit, veneniq; notas quasdam ostendat, pestilens quoque omnino iudicanda est. Cum igitur febris pestilens characterem veneni sui non semper prodat, sed carbunculatio interiores quandoque partes occupet, quod signum est naturæ languescentis & perterritæ venenum aggredi non audētis, signa febris pestilentis incommitatae diligenter sunt colligenda. Si enim adsint præter bubones & carbunculos alia signa, animi defectus, sudor copiosus, fœtidus, frigidus, urinae grassæ, turbidæ, fœtentes, vel etiam sanis similes, vitiis interiorum, externorumq; frigus, animi anxietas, tristitia, deliria, ad somnũ pro-

pessio, capitis dolor & grauedo, vomitus creber, aspectus toruus, appetitus deiectio, pulsus frequens & profundus, spirandi difficultas, sitis ingens, pestilentem febrē adesse significatur. Verum hæc signa raro apparent simul, vnoq; & eodem tēpore, prout enim mēbra principalia sunt infecta & affecta, ita varia etiā symptomata fatigant. Nā quib. in præcordiis venenum flagrat, fiti intolerabili cruciātur, frigidi aeris inspirationē anhelāt, lingua iis arefcit, nigrescit, guttur ardore infestatur, os vētriculi ob vicinitatē inflammat, tenduntur præcordia, tussis sicca molestat, & fœtidam reddunt animam.

Signa læsorum præcordiorum.

Signa læsi cerebri.

Cerebro læso, capitis dolor intensus adest, delirium faciei aspectus truculētus, phrenitis, vigiliæ, vel etiam caros, imaginatio læsa.

Signa epatis affecti.

Epate affecto, vt maxime fit in peste à deprauata victus ratione, materia venenata se in inguina exonerat, membraque naturalia infestat, humores deprauati per aluum egeruntur, & vrinarum mutationes cernuntur. Ventriculū affectum indicant nausea, & vomitus fœtēs cū appetitus amissione, & deiectionib. graueolentib.

Signa læsi ventriculi.

Qui tamen accuratius febris pestilentis recte cognoscendæ, signa inuestigarunt, primo omnium caloris qualitatem & essentiā explorandam sibi proposuerunt, secundo pulsum, tertio vrinas, quarto respirationem, quinto colorem & alia in facie cōsiderāda, sexto ex variis deliriis

& tan-

& tandem ab excretionib. Calorē quod attinet, nō is simplex est & putrefactiuus tantū, sed etiā plane venenatus & pestilēs, hoc est, non prima tantū qualitate, sed cōtagiosa & pestilēti quoq; cor fatigās. Febris namq; pestilens producit̃ur à veneno calido cōtagioso. Venenū est calidum, quia p̃ducit effectū calidū, vid. febrim, quod in morbis veneficis frigidis nō cōtingit. Est quoq; cōtagiosum, quia producit febrim cōtagiosam, quæ ilico multos inuadit atq; p̃sternit. Itaq; calor in febrī pestilēti multo perniciosior est, quā in aliis, p̃pterea q̃ pestilētiæ semina adeo obscure & furtim inuadūt, vt nullo vnq̃ sēsu internoscātur, adeo occulta sunt, cęca & à sensib. aliena, vt prorsus nos effugiāt, inopinatosq; feriāt, nec nisi euentu & effectib. deprehēdātur. Est hoc certe imprimis mortalib. miserabile, impēdentē sibi tātam pernitiē ne odore quidē sentire, nec vitare posse. Et hæc causā est, vt prudētes Medici pestilētiæ causā ad cœlestes mot⁹ retulerint, certāq; fiderrū p̃missionē atq; cōcursū. Id q̃ erudite demōstrat Fern. l. 2. de abdit. rerū causis. sed ad τὸ ἔργον.

Bubo vel carbunculus prius apparēs quam febris mitiorem semper pestē denunciat, nec nō robustam cordis naturam veneno laceffitam, huius nonnihil foras propulisse. At post ortam febrim s̃a prorumpit, dominantis veneni id impetu fieri censendum est, naturæq; succumbentis perniciosum habetur indicium.

Bu-

*Bubonis pe-
stilentis cu-
ratio.*

Bubonis curatio, in principio si apparet, minime est negligenda. Nascitur bubo, cum pars princeps in sibi dicatas à natura glandulas venenum eructat, quales glandulæ sunt in axillis, inguinibus, post aures, & ceruice. Statim igitur venenum extrahendum, aut cum cucurbitulis, sine scarificatione, aut medicamento conueniente. Primo enim attrahere licet cucurbita, postea fouere, nam fotum, præstans in diro bubone, remedium esse experientia compertum est, perenni siquidem fomentatione venenatus spiritus liberrime eliciuntur & expirant. Inprimis autem cauendum, ne veneni fiat palindrome in cor. Quare à stipticis & apocruisticis abstineto. Male faciunt qui neglecto fotu statim ea applicant, quæ pepasimum promouent, nam venenatum vaporem retinent excipiuntq; inq; cor eum refundunt. Quare antequam pepastica adhibeantur, fouendus bubo est per dies aliquot, decocto chamomillæ, scabiosæ, meliloti, scordii, ruthæ, radice althææ, florū anethi, sambuci, liliorū alboiū, calendulæ, maluæ. Si sacculo inclusa vna coquatur sulphur, sal nitri, & crocus, cum argilla multa, euadet præstantius. Lin-teola autem triplicata decocto immerguntur, calideq; imponuntur, & singulis horis mutantur. Spongia quoque bubo foueri primū, ac postea eadē imponi potest, hac cautela, vt prius, quam applicetur, aqua tepida probe exprima-

tur

*Error pra-
cticozum
quorun-
dam.*

rur abluaturq; aliquoties, ne vapor venenatus,
 quem imbibit, ea retentus, ad interiora regurgi-
 tet. Hoc autem tamdiu agendum, donec tumor
 omnis sit discussus, vel suppuret, quod in bubo-
 ne sæpe contingit, vel dum liuescat, quod car-
 bunculo euenit, postea admouentur cetera ma-
 lactica, & tandem purgantia. Ab æstuantibus &
 nimis aridis abstinendum, vt arsenico, fermento,
 calamintha. Quod si tumorem ad suppura-
 tionem festinare animaduertatur, veneno ma-
 gna ex parte per fomentationem discussio, im-
 poni potest mica panis recentis decocti cum
 chamomilla, scabiosa, rutha, malua, altheæ
 & liliæ radice, aliquot cepis, caricis pingui-
 bus, semine lini & scenugræci. Hæc cum
 axungia porcina recenti liquata & colata re-
 diguntur in formam cataplasmi. Si vero ni-
 grescit, subsidit, & liuescere incipit tumor, ad
 interiora viscera minatur palindromem, tunc
 admoueatur cucurbita cum scarificatu, fiatque
 cataplasma ex consolida maiori, scabiosa, ficu-
 bus pellicula detracta, rutha, radice altheæ, liliæ,
 cepa, cum theriaca & croco, omnib. aqua inco-
 ctis. Valet & diachylū cum oleo viperino. Chi-
 rurgi adhibent actuale cauterium ad venenum
 subito extrahendum, sed magno sæpe cum ægri
 damno. Nisi enim absit febris, corporique adsit
 robor, id nequaquam tentandum. Et in deli-
 catis mollioribusque corporibus nunquam.

*Cauterium
 actuale.*

In

In rusticis valde robustis id tentatum esse anno-
rauit Petrus Forestus libr. sexto obseru. 19. Cum
cautione igitur, vt idem Forestus recte monet,
cauteria actualia sunt imprimenda, ne scil. ob
dolorem subsequantur vigiliae, febris augeatur,
viresq; exoluantur.

Quidam buboni applicant cepas coctas &
contritas cum sinapi albo recenter molito. Sina-
pi albū si defuerit, eius loco sumatur theriaca,
cūq; cepis cōtundatur, ac miscetur, neque alio
tractiuo vtūtur. Intra 3 aut ad summum 4 dies
bubonem hoc remedio maturari aiunt. Nec in-
ficias iuerim, theriaca enim insigni pollet vi at-
trahendi, cepæ vero emolliendi aperiendique.

*Cautio ne-
cessaria.*

*Cauterium
potentiale.*

Verum, si bubonem suppurare animaduertas,
noli expectare maturitatem, sed caustico, vel al-
lio quodam medicamēto ilico aperi, vt veneno
pateat exitus. Atq; hic locum habere potest cau-
terium potentiale, quod sic parabitur.

℞. cantharid. ppt. drachmas 2. fermenti acris,
sinapi albi sing. drach. vnam semis. camphoræ
scrupulum vnum, aceti scillitici quantum suffi-
cit, linteolo buboni vel anthraci superponatur
donec vesicam excitet, quæ postea configenda
est, & aperta detinenda.

*Pepasticorū
& helictico-
rum reme-
diorum syl-
lus.*

At quoniam hic iterum metus est, ne cantha-
rides naturæ membri, quod occupat bubo vel
anthrax, maiore noxā inferāt, subdam remedio-
rum quorundā farraginem atq; delectum, quæ
expe-

experientia docuit in emolliendo, maturando, rumpendo & extrahendo esse probatissima.

℞. emplastri meliloti, diachyli cum gum. sin. vnciam vnam. ammoniaci, galbani, sing. vnciam semis. salis nitri purg. drach. 6. theriacæ veter. drachmas 3. cum oleo scorpionum fiat unguentum. maturat, trahit, rumpit.

Aliud validissime rumpens & attrahens, quo 24 horarum spatio ingentem ac ad stuporē vsq; induratū bubonē in ceruice vxoris Lehmanni, factoris & ciuis Marpurgensis nunc peste extincti, aperui, ac postea curauī, quē Chirurgus, tres ultra septimanas manum ei admouens, suo fermento nec aperire valebat, nec emollire.

℞. Emplastri meliloti, diachyli cum gum. sin. vnciam vnam. Salis nitri purg. allii, sing. vnciam semis. sterc. columb. drach. ij. croci camph. sing. drachmā vnā, theria. antiq. drachmas iij. cū succo cepearum & scabios. suffic. fiat unguent.

Aliud.

℞. Sinap. alb. nitri. stercoris columbini, singu. vnc. semis. vitell. ouorum num. iij. succi raphani, quantum sufficit ad incorporationem, imponatur de die sæpius.

Aliud.

℞. farin. trit. vncias ij. Salis nitri vnc. S. stercoris

ris columb. alii, sing. drach. 2. croci scrup. 2. cum
succo cepearum fiat vnguentum.

Aliud præstans & insigne.

℞. diachylicum gumm. vnc. 2. bufonis torrefacti & in puluerem redacti vnciam vnam. croci drachmam vnam, aquæ theriacalis drach. 3. cum cera fiat vnguentum.

℞. radic. alth. alii, seminis lini, sing. vnciam vnam, croci drach. sem. salis nitri vnciam semis. coquantur oleo vel butyro, non salito, calideq; imponantur sæpius.

℞. bufonem torrefactum, coquatur oleo & imponatur.

℞. ranam viridem fluuiatilem, viuusque aligetur buboni, mortuus auferatur, aliusque applicetur. Meo tamen iudicio, videtur commodius esse, modo nominata animalcula oleo suffocare ac leniter incoquere, vnguentisque oleum postea admiscere.

Attrahens ratione caliditatis & similitudinis.

℞. diachyl. cum gumm. vncias ij. salis nitri Sulph. sing. vnciam S. alii, arsenic. sing. drachm. iij. stercoris columbin. bufonis torrefacti sing. drach. ij. olei rosat. vnciam vnam. cum cera fiat vng. Sed his & similib. vtendum, cum bubones adeo sunt maligni & contumaces, vt omnium

ape-

Cautio.

aperientium medicamentorum vim aspernentur, febrisq; ac dolor remiserint, his enim vigentibus, iis abstinendum.

Aliud opt. & efficax.

℞. empl. melilot. diachyli cum gummi sing. vnciam, ammoniac. galban. sing. vnc. 5. salis nitri drach. iij. croci, camphur. singul drachm. 5. aceti theriac. drach. iij. ceræ quantum sufficit.

Vel coquantur flores & folia chamomillæ, fol. caulium & ruthæ, cepa & allium cum radicibus althææ, liliorum alborum & stercore columbino in formam emplastri. *ευπρόσιτον* est & experientia comprobatum.

℞. calcis viu. lb. vnâ. aluminis rochæ cineris cribrati & purgati sing. vnc. 3. fiat lixiuium, induraturque materia, & quantitate auellanæ vnguento alicui misceatur.

Aperto autem bubone, si nulla sanies, pus aut virus effluerit, vt plurimum moriuntur. Si mollior fuerit & maturior, scalpello aut nouacula aperitur. Si ex incisione nimium effluerit sanguis, sistatur is aloë, thure, quæ leporinis pilis ouique albumine excepta, imponenda. Si post apertionem dolor infestet, maturatiuum, & pro ichore pus generans seu pepasticum medicamentum ad tempus apponendum.

℞. terebinthin. vnciam vnâ. oui vitellum,

Not.

lum, olei rosati quod satis est. Cum vero ad plenum pepasimum ventum est, mundificatiuum ex apio, farina hordei & puluere ireos applicandum est, cum terebinthinæ & mellis rosati partibus æqualibus, hæc vlcus mundant, quibus addi possunt succi nicotianæ, carduiben. fenecionis, pimpinellæ, scrophulariæ, scabiosæ, scordii. Tandem mundo sc. vlcere consolidantia ad perfectam sanationem adhibenda, vt Sarcocolla, thus, myrrha. Quod si vero intus nigricat vlcus, nec tamen serpat, praua caro consumenda venit sequenti vnguento.

℞. mellis opt. vncias tres, æruginis, aristolochiæ rotundæ sing. drachmas duas. Vini vncias vij. coque omnia ad mellis consistentiam. Si serpit, coerceatur, adiecta ad præscriptum vnguentum, ægyptiaci parte. Quod si adhuc caro putrida euinci nequit imponatur sequens emplastrum. ℞. victr. romani crudi drachmas vj. minij sescunciam, ceræ, olei, singul. vncias vj. fiat emplastrum. Si ne hoc remedio auelli poterit, caustico inurenda, & crusta recenti butyro eluenda. vlcusq; secundum artem consolidandum. Hactenus de bubone.

DE CARBUNCULO PESTILENTIALI.

Carbunculus vel anthrax, vel etiam furunculus pestilens appellatur, quod vrat partes, è quibus prorumpit instar carbonis, est enim vlcus

cus

cus pruriginosum, flammans, exedens, crustaceumq;. Et fit ab exusto, retorrido venenatoq; in peste sanguine. Hæc autem exustio, prout vehementior est vel remissior, sic ipse carbo quoq; vario caractere emicat. Quo aut latiores & plures eo meliores sunt carbunculi. Arceantur ægri à profundo somno, est enim lethale si pedib. manibusq; algescant, & stertāt profunde, incendiū enim intus augetur, venenumq; ad cor repit subito. Stertentes igitur excitentur, viuantq; ac vigilant læti, nam Thucydides autor est, metu anxietateq; occupatos maxime interiisse. Propinentur sine mora antidota, quæ sudores eliciunt. Detur theriaca cū aceto sambucino, præsertim si ante 7 vel 8 horas præteritas anthrax vel carbūcul^o eruperit, secessum enim mouet & vomitū sudorēq; pellit. Bibatq; de sequēte iulapio refrigerante, siccante, corruptioniq; & putrefactioni resistente. ℞. calendulæ, endiuia, scordii, pīmpinellę, valerianę, borraginis, sin. semimani- pulū, infundātur decocto hordei. Colaturæ adde sirupi acetosę, acetositatis citriorū, vel cardui- bencd. vncias iij, olei sulphuris vel victrioli rot guttas, vt suauiter & leuiter acescat. Cordi mu- niēdo applicetur panno rubro tepide sequens epithema. ℞. aceti rosar. vncias 4. aquæ rosarum vncias vj. infunde melissæ, scordii sing. semima- nipulum, diarhodonis Abbat. ligni sassa. sin. scr. ij. camphur. scrup. vnum, redintegretur aut cum

exaruit. Hoc epithemate foueantur quoq; pul-
sus linteolis madefactis & adalligatis. Si materia
sursum vergit rapiturque ad caput cum dolore
& ardore , accipiatur fimus columbinus cum
aceto sambucino subactum & folio caulium,
pedibusque supponatur. Temporibus vero sæ-
pius applicetur sal nitri aceto liquefactum. Ipsi
autem tumori, hoc est, carbunculo fatus, in-
eunte morbo, per aliquot dies feliciter adhibe-
tur. Obseruatum enim est, iis, qui in fomentan-
do perseuerabant, carnem exiguam secessionē
fecisse, ac excidisse. Carbunculus, si imbellis est
nimiumq; ferox, ita vt ad pepasum perducī
nequeat, scarificandus est, vt corruptus languis
eliciatur. Vel accipiatur fermenti consolidæ, sca-
biosæ vel cynoglossæ vncia, cantharidum se-
mūcia, fiat pasta cū oleo scorpionū, imponatur.

Extremum remedium est ferrum ignitum,
quo adurendus est. Sed ne palindromem à cau-
sticis faciat humor, dolorq; intendatur, & fi-
cum tunica detracta, nucum, singul. vnciam,
farinæ hordei vncias tres, succum apii, planta-
ginis absinthij, nicotianæ, pimpinellæ, senecio-
nis, cumque melle & terebinthina lota fiat co-
ctio, imponaturq;. Hoc absterget simul, & pur-
gat. Purgatū vlcus diu fluat, tādēq; carne replea-
tur, vt de bubone dictū est. Emplastrū ex aliis
in signem vim habere ruptoriā & attractoriam
experientia non fallaci cōpertum est, nam ipse
in

in alio magnū aduersus pestilentem luē præsi-
diū deprehendi, & à quo prius natura mea pla-
ne abhorrebat, postea in tantā cū eo concessit
familiaritatem, vt etiam alimenti vicem supple-
ret. Nugatorium enim est & vulgi opinio, al-
lium venenum ad se allicere. Sed de alio plura
alibi. Non enim omnia iam omnibus.

Deus Opt. Maximus suos clementer tueatur,
cui sit honor & gloria in æternum.

*DE CONTAGIONE, EIVSQUE
natura & causis ardua disquisitio.*

1. Vt Lector prolixitatis tædio leuetur, & diffi-
cultatis liberetur spinis, nec in densa errorum
vepeta præceps feratur, doctrinam de cōtagio,
de quo aliquid philosophari, non est περιεργία
ἀχρήστου παράμαλτος, proponam per themata.

2. Ex veteribus fere nullus visus est, qui de eo
aliquid literis consignarit, vno Aristotele dem-
pto, qui probl. 7. sect. 1. & probl. 8. sect. 7. perob-
scure naturam eius adumbravit, verius quam
explicauit, dum quærit, cur sola pestis ex om-
nibus morbis eos inficiat maxime, qui ad ægro-
tantes propius accesserint? Item. Cur qui phthisi,
lippitudine & scabie laborant, appropinquan-
tes inficiant, ab hydropicis autem febricitanti-
bus, & attonitis non afficiantur? Harum autem
quæstionum resolutio in fine huius disputatio-
nis commode subnectetur.

D 3

3. Ex

3. Ex recentioribus primus hanc glaciem per-
 fregit Hier. Fracastorius, præstantis iudicij & do-
 ctrinæ vir, cuius sententiã confutare voluit magis
 quã potuit, Ioh. Baptista Môtanus, veriora tamẽ
 nõ attulit. Tẽtauit idẽ post Montanũ Valeriola.
 Præter hos nullus mihi visus est, qui vel meliora
 adducere vel prius inuentis dictisq; lucẽ afferre
 conatus fuerit, Thoma Erasto (ac paucis aliis)
 excepto, q̄ erudite, perspicue & satis solide ma-
 teriã hãc ptractare est aggressus quidẽ, sed iudi-
 cio videtur nimis se subiicere alieno, eoq; niti. Si
 tamẽ aliud præstitit nihil (præstitit aut plurimũ)
 viã certe aliis vltterius sine errore pcedendi, deq;
 cõtationis natura amplius altiusq; inuestigãda a-
 petuit. Post Erastũ omniũ, quos quidẽ ego scio,
 nouissime scripsit de cõtatio Lud. Septalius pa-
 tritius Mediolanensis in doctissimo suo cõmen-
 tario in problemata Aristotelis, cuius de conta-
 gione sententiam paulo post subiiciam. 4. Qui-
 cunque autẽ ex dilceptione de cõtatio se e-
 uoluere cupit, eũ nominis ante omnia signifi-
 cata accurate distinguere, & nõ oscitãter obser-
 uare oportet. 5. Quatuor autem modis, cum
 de morbis sermo est, vsurpari vocabulũ conta-
 gii inuenio. 1. pro morbo per cõtagiũ contracto
 ponitur. 2. pro seminario, q̄ in aere sparsum vo-
 litat, vel vestibus aliisq; rebus inhæret. 3. pro ipsa
 morbi ab vno ad aluũ trãsitioẽ. 4. magis proprie
 pro p̄prietate & qualitate certorũ morborũ, qua
 com-

cōmorātes cōtamināt. 6. Prima significatio maxime impropria est. Nā morbus qui seipsum velut multiplicās in vicina corpora profert à cōtagio cōtagiosus nominatur, cōragiū aut perperā dicitur. Sic qui cōtagione acquiritur, ex cōtagio natus dicitur, ipsum aut cōtagiū nō recte appellatur. Et idem tamen contagiosus etiam est, quatenus habet vim seipsum propagandi in alia corpora.

7. In secūdo significato substantiam significat è morbido corpore euolantē, quæ vim in se retinet morbū in sano corpore talē procreandi qualis est ipse, à quo illa prodiit.

8. In tertia significatione nihil aliud est, quam ipsa morbi communicatio, seu transfusio, qua morbus se ex vno corpore in aliud diffundit.

9. In 4. sensu accipitur proprie, pro proprietate sc. & vi certorū morborū, per quam se extra subiectū suū effundere, inq; aliud ingerere apti sunt.

10. In qua tamen promotione nō existimandū est eos subiectis suis desertis in aliena trāsmigrare. Est enim accidentium de vno subiecto in alia trāsmigratio impossibilis, & de morbis ne imaginari quidē hoc licet, Accidentia enim sunt membrorū non humorū. Quapropter sic ad alia arrepunt, vt intetim de suis non reeedant.

11. Vnde, si neq; relinquūt subiecta priora, neq; sine subiecto de corpore vno ad aliud traducuntur, recte cōtagiōis seminariū statuitur substantia, quo sensu contagiū in 2. significatione accipitur.

12. Euaporationes enim vehiculum sunt contagii, transmissæ scilicet à contaminante ad contaminatum, eúdem specie morbum transportantes.

13. Ex quibus primo statim limine intelligitur. deceptos Physicos esse plurimos, dum putarunt contagium per contactum esse definiendum, & contactum de omni contagio dici posse.

14. Licet enim contagium ab antiquo verbo contagio deductum contactum videatur includere, multo tamē est cōtactus significatio angustior, quā vt de omni cōtagione pronūciari debeat.

15. Etenim tangere se proprie dicuntur, quorum extremitates sunt limul, seu quę secundum superficies se tangunt, iam sola corpora habent superficies. Ergo inter sola corpora est cōtactus proprie dictus. Vnde scite Lucretius,

Tangere enim & tangi, nisi corpora, nulla potest res.

Quare, cum contagium, in prima, tertia, & quarta significatione, corpus non significet, per contactū etiā non recte definietur. Cum enim cōtagiū sit affectio & proprietas certorum morborū, qua se possunt multiplicādo ad alios proferre, nō debet in eius definitione poni cōtactus.

16. Quin cōtagiosis morbis affectos sepius experimur plurimos inquinare, qui ad eos propius non accesserint, nedum eos tetigerint.

17. Nec distinctio contactus per medium & sine medio hic locum habere potest, quia euaporationes contagium deferentes ab inquinan-

re ad inquinatum vsque non semper continuatur, sed sæpe interrumpuntur, inq; vestes, aliasq; res se recondunt.

18. Iam, qui malignum & putrefacientem halitum in pannum seu vestem aliquam expirat, quæ deinde alium multos sæpe post dies contaminet, is non recte dicitur contaminatum tetigisse. Sol recte per aerem intermedium radiis suis nos dicitur tangere, quia ab ipso ad nos vsque continuantur.

19. Quod si hoc pacto maligna exspiratio ab ægroto ad inquinatum vsque sine interruptione continuaretur, ferri posset, qui se contactu per medium diceret lesum. At multis sæpe mensibus post mortem inquinantium maculantur & inficiuntur aliqui à vestibus, in quas pestilens exspiratio sese abdiderat, vt de continuatione tali ne cogitare quis ausit. Contaminans enim & contaminatus sæpe tam procul inuicem absunt, vt de contactu ne somniare liceat.

20. Sed de spiritualibus qualitatibus, an & hæc morbum contagiosum procreare possint, non leuis controuersia est. Quidam negando, quidam affirmando procedunt. Negantes melius se sentire arbitrantur. Vt enim contagium fiat, oportet qualitatem realem à contaminante ad contaminatum transmitti, quæ eundem illum specie morbum in corpore sano, in quod exporrigitur, generare valeat, qui in ægro, à quo trãf-

lata est, prius inhærebat, quique inficiente remoto nihilominus in infecto possit permanere.

21. At qualitates spirituales seu intentionales (vt vis magnetis, specifica virtus auri que respicit cor, item lumen solis, & species seu imagines colorum in oculo) neque amota re, cuius sunt qualitates, rebus, ad quas extenduntur, adhærere, neque subiecti vires aliis imprimere, neque medium alterare aut in eo persistere valent.

22. Quis enim rerum simulacra in speculis post res ablatas restare putat? quis magnetis virtutem in ferro relictam post eius amotionem notauit? quis non in aere, vestibus, aliisque rebus contagionis seminaria persistere expertus est? at hoc non spiritualium, sed realium qualitatum proprium est, & in subiecto permanentium, debent namque inquinans & inquinatum eandem specie qualitatem sic obtinere, vt inquinante ablato, inquinatus nihilo minus retineat, quod ab inquinante est transmissum & deriuarum.

23. Et ratio consentit. Nulla enim qualitas in passo permanens, post agentis recessum, à spiritali qualitate producitur. An in ferro vis magnetis, ablata omni eius substantia, vnquam fuit relictæ? Vix arbitror dices. Producitur autem à qualitatibus subiectum per se alterantibus.

Spi-

Spirituales autem qualitates nec medium, nec aliena corpora per se alterant. Vnde neque nouam mixtionem inducunt, neq; priorē mutant. In contagio autem prius temperamentum corrumpitur ac nouum inducitur. Nam in omni cōtagio est corruptio, quam realē alterationem oportet præcedere. Vnde à spirituali qualitate morbus contagiosus oriri nullus potest, quatenus is post causæ agentis amotionem perseverare intelligitur.

24. Necessarium enim est, vt seminarium, quod contagium defert, & morbum in corpore generaturum est, sit præditum, præter tactiles qualitates, peculiari vi alterandi & corrumpendi corpora ad quæ arresfit, tum etiam vt mixtione corrupta persistet ac remaneat.

25. Vapor autem spiritualis & exiguus sensumque effugiens nunquam id perficiet, calefaciendo vel frigefaciendo, alterando vel corrupendo. Ergo.

Pars aduersa, hoc est, affirmans ex intimis naturæ penetralib. exquirens rationes rerum sympatheticam antipatheticamq; affectionē adducit, astruitq;, omnib. & cūctis vniuersi reb. congenitā inter se esse cōcordiæ aut dissidii proprietatē, qua citra realē & visibilē cōtactū mutuo afficiuntur & alterantur. Animaduerti aut id aperte aiunt in radicib. floribus, metallis, & astris quorū quædam diuina quadam consortiū lege cōspirāt, quædam per-

perpetuo se odio quasi auersantur. Licet enim spirituales qualitates non sint absolutum quiddam, nec possint materiæ partibus solutis persistere integræ, inq; sensus non incurrant, tum etiam secundum modum & existentiam qua existunt, per se actionem corpoream & realem non edant, per accidens tamen nihil prohibere aiunt, quo minus per medium idoneum propagentur. Medium autem hoc volunt esse spiritum, mediæ cuiusdam inter corporeas & incorporeas substantias naturæ, qui spirituales qualitates, actiones & virtutes in se recipiat, aeriq; repræsentet, & cum sit corporeus, contactu suo realiter alteret. Vnde inter contaminantem & contaminatum dicunt esse vim attractricem & traductricem, illamq; spectare contaminatum vel contaminandum, hanc contaminantem, à quo sc. deducitur dirigiturq; contagium ad contaminandû, & hac ratione moueri principium morbidum in contaminandi corpore delitescens. In qua actione non est necesse fieri contactum immediate & secundum superficies seu extrema, sed per medium, cum sc. vis spiritualis absque medijs sensibili mutatione ad rem vsque tangendam emittitur, vt in magnete. Hæc sententia licet à communi doctorum consensu parum videatur deflectere, non tamen à physicarum rerum contemplatione aliena putanda est, nisi sympathias & antipathias mysterium fabulosum

losum quis in scite dixerit, & in natura rerū locum non habere. Et quisquis ita sentit, is in naturæ secretis explicandis plane cæcutit.

26. Itaq; grauis hic quæstio enodanda occurrit, *Quæst.* de qua inter recentiores acriter concertatum esse reperio, de origine videl. cōtagii, an ab occulto & sublimiori principio quā sunt elementa, an vero à manifesto, vt est putredo, ortum ducat?

27. Erastus, Septalius, & in vniuersum fere omnes, qui de contagio aliquid memoriæ prodiderunt, contagium non aliunde quam à putredine ortum ducere, absq; putredine nunquam & nusquam contagium vllum reperiri, sed contagium in putredine consistere, quoniam in contagiis omnia tandem putrescunt, constanter affirmant.

28. Licet autem, à viris grauitate & iudicio præstantibus temere & sine ratione recedendum non sit, & dissentendum, tamen rationes, quas de putredine afferunt, imbecilliores mihi videntur, quam vt in assensum possint me pertrahere.

29. Et quidem recte id annotauit Fernelius l. 2. de abdit. rerum caus. ca. 12. qui erudite de hac quæstione contra disputat.

30. Si enim, inquit, vna putredo, tantæ pernicietis causa foret, omnes animantes peræque attingeret.

31. Nam

31. Nam vt salubris aer spiritu attractus omnia animantia tuetur & sustinet , ita qui à maligna illuſie labefactatur , toti animantium generiæque euadit pernicioſus , & inspiratus omnes lædit peræque , neque homines magis quam boues , aut hos potius quam oues aut ſues. Hoc tamen rerum euentu arguitur eſſe falſum.

32. Compertum ſiquidem habetur ab omnibus, quod ab optimis agriculturæ autoribus memoriæ proditum eſt, eſſe peſtem, quæ ſolos boues, (qualis fuit anno 1514) aliam, quæ ſues, aliam quæ oues iugulet, aliamque, quæ ſolos homines.

33. Quæ pecudes ferasque interimat , pulcre admodumq; eleganter à Virgilio deſcripta eſt,

*Hic quondam morbo cæli, miſeranda coorta eſt
Tempeſtas toroꝝ, autumnū incanduit æſtus:
Et genus omne neci pecudum dedit , omne ſerarum,
Corruptiq; lacus, infecit pabula tabo.*

Et paulo ante.

*Quam multa pecudum peſtes, nec ſingula morbi
Corpora corripiunt.*

34. Si igitur ſoli homines peſtilentia corruunt, num ſimplicem puramque putrediner: huius ſtragis dices cauſam ? nam hæc animantes omnes pariter attingit.

35. Si

35. Si nemo dilucide explicare valuit, quis sit modus, aut quæ ratio eius putredinis, quæ vel bobus, vel ouibus, vel solis hominibus sit infensa, merito in eorum censetur genere, quæ cæca, occulta & abdita vocantur, totaque substantia contraria & deleteria sunt, non elementari solum qualitate infesta.

36. Vnde concludit, abditioem quandam causam esse quæ aerem peculiari veneno labefacter, quod huic non etiam illi animantium generi sit infensum, totaque substantia aduersum.

37. A cælo autem certaq; siderum permistione eam ortum ducere contendit. Et grauem eorum dicit esse stupiditatem, qui sidera nihil in aerem, nisi calorem aut frigus, imbres aut siccitatem inducere opinantur.

38. Si enim illa bene constituta omnem vitam tuentur, cur male constitutæ vitæ non incommodent? Huius contemplationis imperitos recte miseros appellat & infelices, non intelligentes puræ simplicisque pestilentiaæ causam esse cœlestes configurationes aerem primo omnium inquinantes, quæ neque temporum mutatiuæ, neque vlla manifesta qualitate, sed solo euentu deprehendi potest. Hæc ex Fernel.

39. Ad-

39. Adde. Si ex putredine contagium oritur primo, tunc putredo, vel quatenus putredo est contagium efficit, vel quatenus talis, insignis scilicet. At horum neutrum affirmari posse videtur. Non enim putredo, qua putredo, alioquin omnis putredo id produceret, quod falsum esse vnusquisq; facile intelliget, qui febres putrefactiuas obseruat, quæ minus aptæ sunt aliis communicari, seu contagione in alios serpere. Nec putredo qua talis id est insignis contagium inducit primo, sic enim in omni morbo contagiolo insignis hæc putredo adesset, quod falsum esse, scabies, vitiligo, gallicusq; morbus ostendunt, in quibus nulla febris est putrida, vt loquuntur vulgo, & nihilominus tamen contagii non sunt expertes, vt dicitur paulo post. Si enim essent insigniter contagiosi, ad distans etiam contagium, vt pestis, communicarēt, quod falsum.

40. Cadit igitur vulgaris opinionis veritas, absq; putredine nusquam & nunquam reperiri contagium: potius tenendum, esse contagium vt in febris pestilenti simplici, cuius prima origo visq; maxima in aere sit, quem spiritu ducimus ac haurimus, soloq; halitu sine putredine ferire nos primum, immigrareq; in animantium corpora, in quibus postea putrefactiuam qualitatem planeq; contagiolam, pro corporum tamen dispositione varia, acquirit, ac exuscitat.

41. Iam

41. Iam porro in quæstionem venit, ex tribus morbi generibus, quinam contagiosi primo & per se censendi.

42. Certum est, nullum morbum de suo subiecto in aliud migrare, sed alienum subiectum substantiæ duntaxat transmissione seu transfusione, naturam & potentiam eandem retinentis inquinare.

*Morborum
tria genera,
similaris, in-
strumenta-
lis & conti-
nui solutio.*

43. Iam difficile est imaginari, quomodo in halitu aut vapore totius instrumentalis morbi essentia contineatur. Sic nec qui in continui solutione consistunt contagiosi per se & primo esse non possunt.

44. Morbi enim seminarium qualitatem in se habere oportet efficacem. Figura autem, numerus, magnitudo, situs, continui solutio, non sunt alicuius actionis principia. Nisi enim aliud sit mouens, hæc per se nihil efficient. Quapropter si maxime daretur, instrumentales morbos, in vapore tanquam subiecto, transfuehi in corpus aliud posse, inutilis tamen esset illorum transfuectio.

45. Quod quantitate quoque magis ac sæpius peccat, quàm qualitate, contagiosum esse nõ põt. Causæ horum morborum quantitate sæpius & magis peccant, quam qualitate, facile ergo colligitur, contagiosos esse non posse.

46. Statuendum igitur, illos morbos contagione multiplicari & diffundi, qui vel halitus ef-
E flant,

flant, vel alia corpuscula procreant, totam morbi essentiam, instar feminis cuiusdam, continentia.

47. Id autem similaribus solis concessum est, ideoq; soli & per se contagiosi esse possunt. In omnibus enim affecti loci partibus insunt, & propterea ad aliena corpora possunt se promovere.

48. Nam contagiosorum morborum natura est, ut in quavis subiecti particula toti insint. Et halitus horum morborum, ex quacunque subiecti parte effluxerint, instar feminis totam morbi essentiam obtinent, sunt enim halitus illi pertinaces, ægreq; alterabiles, ac putredinem adeo pertinaciter retinent, ut eandem imprimere aliis per quam apti sint. Quæ quia neq; vlceri vli, neq; instrumentalibus etiam morbis competit (soli autem intemperiei) per se quoque contagiosi existimandi non sunt.

47. Quod si vero contigerit vlcus quoddam contagio afficere, seq; ipsum velut propagare, per accidens id fieri censendum est, quatenus nimirum habet iunctam sociam intemperiem & putrefactionem. Nam contagium non debet ascribi vlceri, sed putredini cum vlcere copulata, cum nullum vlcus sine illa contagiosum dicendum sit.

48. Eodem sensu accipiendum, cum dicitur, in vapore transeunte seu emigrante transportari
fe-

febrem pestilentem, non sc. actu, (nam extra cor nulla febris est imaginabilis) quia in vapore non est pestilens febris actu, sed quia in temperies cum illo vapore est, quæ à febre pestilenti solo subiecto differt, quæq; per se primo talem inducere potest. Nam vt calor generat calorem. sic calor malignus & putrefactiuus calorem talē inuehit in cor per se, & nō per aliud quicquā.

49. Intemperiei igitur putrefactiux & vehementis proprium est alios contaminare, non vlceris & solutionis continui.

50. Fieri enim non potest, vt vllus vapor in se actu contineat qualitatem eandem cum vlcere specie, quam imprimete sine medio corpori alieno possit.

51. Necessè enim est, vt vehementem prius intemperiem inducat.

52. Quapropter non est hic, vt illic actio vniuoca, sed æquiuoca.

53. Deinde pars definitionis febris, scil. intemperies, in putredinis definitione cōprehēditur, (omnis enim putredo est intēperies calida) nulla aut pars definitionis vlceris in ea continetur.

54. Itaq; per se enunciatur temperatura mala calida de putredine, de qua vlcus enuntiarī non potest.

55. Nec mirum, cum intemperies & vlcus species sint morbi *ἀντιστηρικῆσαι*, ac proinde de vna eademque re prædicari non possunt,

Uita, qui essentiam contagiosorum morborum accuratius expendit, nil aliud esse deprehendat, quam malignam quãdam putredinem, seu prauam substantiã, in qua hæret, temperationem, non vlcus aut soluram vnitatem, aut etiam organicam constitutionem.

56. Sic in feбри pestilenti est corruptio venenata, & in huius definitione secundum analogiam venenata putrefactio id est, quod in definitione hominis est rationis parriceps. Essentia enim rei definitione exprimitur. Et de putrefactione per se, primo modo sic fere prædicatur intemperies, vt animal de homine, & de contagiosa putrefactione eodem modo effertur pestilens & contagiosa intemperies.

57. Quare, sicut ad essentiam putrefactionis pertinet intemperies calida, ita ad putrefactionis prauæ cor infestantis definitionem requiritur praua intemperies calida cordis.

58. Vnde si qui sint morbi, qui nec defini nec intelligi possunt absq; ea qualitate, quæ contagium nominatur, id est, qua se morbi ad alios valent propagare & extendere, necessario per essentiam suam contagiosi dicendi sunt.

59. Quamuis nullus morbus, quatenus morbus, seu formaliter contagiosus dicendus est, cum contagium sit proprietas & accidens certorum morborum, ad essentiam morbi non pertinens, non secus ac breuitas, & diuturnitas

certis

certis modis accidunt, ad eos tamen quatenus morbi sunt, non pertinent.

60. Itaq; si morbus aliquis contagiosus est, nec putrefactionem seu putrefactiuam qualitatem velut indiuisum comitem habet iunctam, male pars essentiae in definitione ponitur, videl putrefactio. Eodem modo, si contagiosi morbi qualitate corrumpente & putrefaciente corpora aliena inuadunt & destruunt, putrefactionem quoq; adesse necessario sequitur.

61. Putrefactiuam enim qualitatem recte corruptionis & putredinis causam in aliis corporibus existere statuitur, & ubi principum hoc putrefaciens non est, ibi quoq; nulla putredo, nulla corruptio, quamuis non omnis corruptio sit putrefactio, multa enim corrumpuntur sine putrefactione.

62. Non igitur approbo Lucae Stenglii Medici Augustani, aliorumq; sententiam, contagiosos sc. morbos, qui ex materia excitantur, (simplex enim pestilentia excipitur) citra putrefactionem existere: quoniam sc. sunt morbi aliqui contagiosi (vt inquit illi) qui nulla inducta putrefactione adeo violenter & magna vi substantiam dissoluunt, vt putrefactioni tempus non superpetat.

63. Sed secum ipsi pugnant, dum concedunt & fatentur, quod thes. 61. quoq; monui, putridam qualitatem corruptionis in corporibus esse causam.

64. Quod si verum est, vt certe est, non video, qua ratione contagiosus morbus citra putredinem seu putrefacientem & corrumpentem qualitatem afficiat.

65. Putrefactionis tamen certos esse gradus non inficiandum est. Est enim, quæ insignis dicitur, id est, non tantum eximia & magna, verum etiam certis signis ab aliis speciebus distincta. Vnde & contagiosorum morborum alii leuiter contagiosi, alii exitialiter tales sunt.

*Morbi qui
vere conta-
giosi.*

66. Quicumque enim putrefacientem, glutinosum, & κρημώδη, id est, acrimoniæ aliquid redolentem halitum emittunt, contagiosi recte dicuntur, qui vero siccos & lentore destitutos vapores effundunt, quia adhærescere non facile nec imprimi aliis possunt, raro etiam alios inquinant.

67. Vnde contagii transfectores videlicet vapores pertinaciter putrefacientem qualitatem retinere oportet, si morbus contagiosus contagio debeat prosperare.

68. Aristoteles in valde seu insigniter contagiosis requirit ὑπερκαύμα, quod ad secundas qualitates recte refertur, vt quæ diutius permanere, efficaciusque agere in primis qualitatibus possint, præsertim si calorem actionis suæ socium fuerint adeptæ. Vnde & contagio tectius illis attribuitur quam primis, quæ in subiectis alienis non diu possunt inhaerere, sed

sed cito prompreq; pelluntur. Id quod præclare exponit Hippocrates libr. de veteri Med. vbi multis ostendit, quam facile acquisititius calor simplex ex re qualibet profligetur.

69. Contagiosi igitur morbi sunt, non qui vapores ex se mittunt sola calefaciendi aut frigefaciendi potestate præditos, sed qui halitus effundunt diffunduntque pollentes potestate corrumpendi corpora, quibus adhærescunt, id est, qui præter primas qualitates, quæ facile dissipantur & hebetantur, vires pertinaciores nacti sunt, quibus non alterare solum vicina corpora, sed perdere etiam queant & destruere.

70. Hæc potentia seu potestas, putrefactiua ac corruptiua qualitas, vel (quod melius) impressio, doctrinæ gratia, recte appellatur, non vero putredo, quod vocabulum perperam huc & improprie ab omnibus traducitur. *Notab.*

71. Dico, impressio, quia ab infausto siderum concursu atq; permistione potestas talis putrefactiua sæpe aeri primum imprimitur, vt in pestilentia simplici, quemadmodum supra etiam notauimus, quæ postea per inspirationem expirationemq; propagatur, deque vno in alium traducitur.

72. Itaque calor putrefaciens & corrumpens non est simplex & pura caliditas elementaris,

E 4

sed

ſed iuncta eſt cum afflatu aſtrali, poſtea vero in certam mixtionem ſe inſinuat, inque ea conſiſtens qualitas eſt.

73. Velim tamen æquus lector hæc intelligat de calore magis peſtilēti, calor enim peſtis tempore, flagrans, peſtilens eſt non ex putredine, primum, ſed ex impreſſione aſtrali, qua fit, vt huic animantium generi magis quam illi ſit inſenſus.

74. In aliis morbis contagioſis ex certa mixtione ſæpe oritur, ſicut rubedo, falſedo, odor.

75. Quo fit, vt ſine putrefaciente halitu, vel corpusculo de tota per putrefactionem diſſoluta ſubſtantia, excitato, ad alia corpora tranſmeare non poſſit.

76. Neq; enim extra proprium ſubiectum primarum inſtar qualitatum (quas in ſubiecto quomodolibet temperato & miſto inhærere poſſe ſupra diximus) ſingi debet.

77. Aliæ corruptionis ſpecies vel totum ſimul perdunt, vel effluuia contagium alio tranſportantia non procreant.

78. Siue enim igne cumentur animalia, ſiue iugulentur, ſiue ſuffocentur, aut ſtrangulentur, ſiue veneno tollantur, ſiue alia quacunq; etiam ratione perdantur, nunquam expirans halitus qualitatem occiſionis cauſam efficaciter tranſfert ad alia.

79. Atque huc optime quadrat Ariſtotelis proble-

blema cur Phtifici, scabiosi, & lippientes alios inficiant, hydropici vero aut epileptici non?

80. Id autem ideo fieri ait, quia Phtifici expirant πνεῦμα φαῦλον καὶ βαρὺ, id est, spiritum vitiatum & grauē, & vt dicā vno verbo, putrefaciētē. Et spiritus phtificorū à spiritu pleuriticorum, & asthmaticorum nulla re alia differt. Lippi inficiunt alienos oculos, quia patibiles sunt, ac perfacile rebus visis assimilantur. Scabiosi, quia effluuia in superficte habent prurientia.

81. Obseruatum est, ex amplexibus & basiis mariti vxori communicatam esse phtisin. Et est in exemplis, tanta cum tenacitate, tantoq; tempore virus illud sæpe seruari in fomite, vt vestes, quas phtifici gestarunt, post biennium demum visæ sint contagium attulisse.

82. Sed & ad distans per anhelitū hæc infectio communicatur, non immediato contactu tantum & ex relicto fomite, vt præcedente thesi dictum est.

83. Cum enim vitium sit in pulmonibus & thorace, ex quibus aer inspiratus ad refrigerandum & ventilandum cor, expiratur cum exhalationibus & vaporibus in eo genitis, si iis in locis sanies contineatur aut pituita putrefacta, necesse est & vaporibus illis putridis aerem infici, viciniq; aeris labem communicari, qui inspiratus iterum ab alio celerrime eandem pulmonibus labem afflat, iis scil. qui infectum aerem susci-

E 5

piunt

piunt primo. Celerrime namq; solent ij morbi induci, qui ex spiritibus & halitu communicato producuntur, vt in pestilentialibus febribus manifestum est.

84. Ita igitur Phtisis contagione comunicatur, & contactu immediato, & relicto ex fomite, & ad distans per anhelitum. Est enim pulmo viscus, quod prompte & facile ob raritatem suscipit, & per consequens afficitur inspiratione sc. aeris putrefacti.

85. Lippitudo ex iis est, quæ ad lōginqua comunicantur & feruntur, sed fomitem vix relinquunt.

86. Comunicatur autem tum partis mobilitate, tū splendore, tum vaporū transmissione.

87. Cum enim lippitudo ex materia fiat calidiori & subtiliori, nec admodum viscida, ad longinqua exhalationes trāsfundit mediante partis mobilitate & luciditate.

88. Magis tamen cōmunicatur, si assidue moueatur oculus inflammatus, tunc enim exhalationes quasdam subtilissimas cum lumine simul transmittit adeo velociter, vt momento quasi temporis noxa in alio oculo inspiciente perferentiatur.

89. Oculi enim sua natura humidi, molles, affectibusq; opportuni sunt, facileq; orbos deprauantur radiis, qui cum spiritu à lippientis oculo proficiuntur.

90. Al-

90. Altera causa ex perspicuitate & tersa oculi superficie sumitur. Cum enim in oculo externa, tanquam in speculo, omnia repræsententur, inspecto oculo, inflammatione, & lippitudine seu ophthalmia laborante, is qui inspicit facillime eandem concipere poterit, quoniam cum speciebus, ubi à lucida materia excitantur, vapores permiscentur, quæ si aliquid in se habuerint lentoris & acrimoniæ, similem in altero oculo producent affectionem.

91. Confirmat hoc ipsum Rabbi Moses 24. aph. ex sententia Galeni l. de motibus, qui tamen liber desideratur, inquiring, qui primum videt ophthalmia aut cõturbatione laborantẽ, statim ipsi oculos conturbari: quod si adhuc attentius inspiciat, non conturbari solum, sed ophthalmiam etiam contrahere.

92. Et ratio quoq; attestatur humores & spiritus conturbari, quia, si fit attractio humorum per vniuersum oculum, necessario illi miscetur, humoribusque oculorum & spiritibus per oculum dispersis ac commixtis fit turbatio.

93. Vnde Hipp. libro de locis in homine dicebat, ob humores influentes visum fieri *μαρμαρην ἄδην*, id est, apparere scintillas in oculo, atque etiam acumen videndi perdi.

94. Quæstio aut̃ hic oboritur, cur ophthalmia laborans sanũ inficiat, sanus vero lippicẽm sua sanitate emendare non possit? hæc quæstio olim

*Elegans
quæstio.*

olim doctos exercuit ac torfit. Potest & in hunc modum ac sensum formari. Cur, si putrefaciens vapor ab ægris ad sanos putredinem efficacem transportat, non etiam salubris halitus sanitatem infectis restituat?

R. 1. Plura requiri ad constructionē rei quam destructionem: & in plerisq; rebus citius bona locum dare malis, quam mala bonis. 2. Deinde non mediocritas excessum, sed hic vincit illam. Morbum autem excessum esse, in mediocritate vero consistere sanitatem extra dubium est. Unde morbidæ expirationes excedentem in se habentes qualitatem, mediocritatem possunt corrumpere, salubres vero, quarum potentia est remissior, morbos tollere ac extirpare non valent. Merito igitur lippitudo, quæ immodicus quidam habitus est, sanitatem, habitum scilicet laudabilem celerius immurat. Nam sanitas temperies quædam est corporis, intemperies autem morbus, facilius autem habitus modicus ab immodico mutatur quam e contra. Quare etiam non mediocritas extremis, sed extrema extremis in curationibus recte opponuntur.

95. Adde, quod natura morbos, maxime vero factos curat, non remedia, nisi quatenus instrumenta sunt naturæ operantis. Sed halitus è sanis effluentes, naturæ facultates robustiores aut potentiores, quam ante morbum essent, reddere nulla ratione possunt, quod facile intelligunt ij,

qui

qui, quomodo & à quibus naturæ vires collapsæ aut oppressæ restaurentur, ignorant.

96. In quavis quoque contagione, substantiæ alicuius fit corruptio, quæ nec à natura, nec à remediis corrigi (in mistis enim frustra expectatur regressus à priuatione ad habitum) sed sola substantiæ corruptæ ablatione emendari potest.

97. Vapores autem salubres, corruptos exturbare non posse, puto extra controuersiam esse.

98. Est enim naturæ solius hoc munus & officium. Et tantum abest, vt pauci halitus naturam à morbo oppressam erigant, vt citius ipsi quoq; inficiantur vel certe dissoluantur, quod factu est facillimum.

99. Nec omittendum, quod ex sanis corporibus emanantes ἀπὸ ὑγιῶν, non sic omnem corporum, quorum sunt effluuia, facultatem possident, quomodo putridæ ἀπορρίσσεις totam putrefactæ substantiæ potentiam & proprietatem continent, quippe hæc seminis rationem habent, quod de illis dici nō potest. Nihil enim possunt aliud quam tepide calefacere.

100. De rerum odoratarum exhalationibus, quas quidam obiiciunt, ferme statuendum idem.

101. Cum enim odor sit qualitas in certa mixtio.

stionis proprietate consistens, extra proprium suum subiectum fingi non debet.

103. Quocirca non poterit odorata res per effluuium eundem suum odorem aliter misto corpori ingenerare, nisi eadem illam mitionis speciem in ipso gignat, quam ipsa antea sortita fuit. Iam vero quæ eodem modo sunt mixta, specie non differunt, sed conueniunt. Fieri enim nulla ratione potest, vt duæ materiæ similiter temperatæ discrepantes participant formas. Generationem igitur præcedere oportet, vt idem odor in corpore alieno producat. Generatio autem vt fiat, certo loco, materia determinata, & definito effectu opus est. Sic odor rosæ produci in re nulla alia potest, quam in planta rosas ferente.

104. Restant scabies & lepra, qui morbi per distans communicari non possunt, sed solo contactu inficiunt, siue immediatus is fuerit, siue mediante relicto fomite.

105. Neque enim inficit scabies, quod pars sit mobilis, aut omnino denudata, vt est oculus, neque quod spiritus vaporesque putrefacientes ac foetentes emittuntur, vt in phthisi & peste, sed quia, quod defluit in scabie, humidum est, crassum, viscidum, pruriginosum, nec cito euaporabile: vnde diutius adhærescens, sibi simile in alio generare potest, prurimumque & ardorem excitare.

106. Galen. 2. de sympt. caus. 6. docet pruritus immediatam causam esse excrementa pituitosa, nitrosa, salsa, amara: idq; ostendit exemplo scyllæ, muriæ, vrticæ, quæ omnia faciunt prurimum: ponitq; eodem loco differentiam inter materiam simplicis pruritus, scabiei & lepræ: inquit enim, materiam pruritus esse succum tenuem, falsum & immotum, materiam vero scabiei & lepræ succū multū, falsum, crassum, immotum.

107. Cum enim scabies in extima superficie corporis hæreat, crassam saniem emittat, putredinemque habeat in crassis omnino ac viscidis humoribus radicatam, facile cutem integri corporis labefactare potest non per distantiam, sed vel contactu vel fomite.

108. Cur autem hydrops, epilepsia, aliæq; febres non communicentur, duæ causæ afferri possunt. 1. quod aut in superficie materia morbos illos faciens non cōsistat, aut certe si extimam superficiem occupet, huiusmodi tamē nō est, ut aut euaporando ad distantia peruenire possit, aut crassitie & lentore suo diutius adhærere. Manifeste hoc explicat Alexander primo problemate 35. & secundo problemate 42. Cum dicit, Cæteri sane morbi, aut positi intus cutim attingere nequeunt, nullamque reddunt delibationem seu irrigationem, ut hydrops, epilepsia, aut cū per summa corporis natēt, nihil tamen humoris ob nimium suum lentorem,

tores, siccitatem & corpulentiam emittunt, aut positi quidem in partibus interioribus sunt, sed quoniam nihil pestilens putrefaciensq; emittūt, suum aliorum transmittere vitium non possunt, vt febres crebriores & solitæ. Hæc Alexander.

109. Si enim res putrescens vel sicca nimis sit ac lentoris experts, vel humidior quam vt eius partes cohæreere facile possint, vapores emittit innoxios & qui facile à re qualibet alterantur.

110. Quod si res, è quibus exhalant, calorem vel nullum, vel non magnum & durabilem recipere natæ sint, minus detrimenti adhuc appor-
tant.

111. Vnde cum ossa putrescunt, cartilagine & ligamenta contagium aliis non communicant, propterea quod vapores ex iis pauci excitantur, & si excitentur, neque longius tamen efferuntur, neq; putrefactionem retinere diu & pertinaciter possunt.

112. Porro ex morbis neq; frigidi, neque humidi, neque sicci contagio se promouere in alios possunt.

113. Illi propter contrarii resistantiam. Nam corpora sana valido suo calore frigidos halitus vel facile repellunt, vel priusquã aliquid imprimât, alterant. Hi propter impotentiam agey di.

114. Nam humiditas & siccitas qualitates sunt admodum ignauæ, & cum caliditate frigiditateque

teq; comparatæ materiæ potius quam formæ rationem obtinent, id est, patiendi magis quam agendi principia existunt.

115. Itaq; neq; frigidi & humidi, neque frigidi & sicci morbi, siue cum, siue absq; materia subsistere ponantur, contagiosi esse possunt, quantisper nullum alium afflatum persenserint.

116. Quid igitur de calidis? Ne hi contagiosi sunt, quodcumque vel citra putrefactionem, vel etiam caliditate simplici, vel cum humiditate aut siccitate iuncti lædunt, alterantur. Etsi enim primæ qualitates (præsertim vero caliditas & frigiditas) in res cunctas quomodolibet temperatas & mixtas se insinuare, & in omnem mutabilis mundi materiam propagare habiles sint, ad propinquantes tamen instar contagiosorum non arrepunt.

117. Rationem nullã afferri aliam video, quam quod eiusmodi qualitates in rara & pauca exhalatione vires obtinent exiguas, leuiq; negotio ex alieno subiecto facile delentur. Quam enim facile & cito alieno calore, vt solis, ignisue calefacta, iterum frigescant, nemo ignorat.

118. At vero secundæ qualitates difficilius expunguntur, imo subiecto non transmutato nunquam extinguuntur, nisi forte non totius subiecti qualitates sint, sed in aliqua parte, à qua facile separari possunt, inhæreant.

119. Videamus nunc porro contagii genera &

F

diffe-

*Contagii
differentia.*

differentias, nam pro varietate agentis & materia, varia quoq; morborum contagiosorum genera producuntur, contagiumq; alias mitius, alias ferocius in aerē & animātia furit ac grassatur.

120. Qui contagionis seminaria omnia morbificę exhalationis atque putridę expirationis euaporationisque genere contineri volunt, & ex iis alios morbos magis aptos esse inficere, alios minus, pro triplici aptitudine & seminariorum mixtione atq; concursu, triplex quoq; tum contagionis, tum etiam morborum ex contagio ortorum genus constituunt.

121. Vnum genus est quod fit contactu, alterum quod etiam fomitem relinquit, tertium, quod ad distans quoq; perfertur. His respōdent contagiosorum morborum differentię totidem.

122. Diverſitatis huius ratio autem non à forma, maiori sc. minoriue putrefactione solum desumēda est, sed à materia etiā & modo mixtionis.

123. Neq; enim simpliciter verum est, grauiorē & ex maiori putredine ortum esse id cōtagium, quod ad distans per aerem alteri communicatur, cum hoc possit quādoq; ex subtiliori materia magisq; apta, ad distans per aerē ferti, vt in lippitudine, in qua insignis illa putredo non est, ad distans tamen maxime apta est inficere, & magis etiam quam contactu aut fomite.

124. Itaq; hoc modo hæc distinguēda sunt: quæ ad distans contagionem faciunt, ea &

con-

contactu & fomite inficere consueuerunt: quæ vero fomite contagiosa sunt, eadem immediato contactu afficiunt, ad distans tamen non omnia, at contactu cuncta.

125. Vnde simplicissima est, naturaq; prior ea contagio, quæ solo contactu inficit.

126. Diuersitatis huius causam referunt ad vaporum, exhalationum, eorumq; putrescentium in signem putrilaginem.

127. Hier. Fracastorius nouus Leucippi & Democriti excitator, diuersitatis harum contagionum causas in corpuscula potius quam vapores transfert, lib. 1. c. 2. de contag. affertq; differentiam inter vapores & corpuscula illa, quod videlicet vapor sit corpus alterabile satis, mixtionem non habens fortem in lentore, nec sobolem sibi similem procreare valens, quæ ad alium delata contagium inducat, qualia esse dicit seminaria illa, quæ corpuscula vocat.

128. Hunc refutat Ludouicus Septalius in comment. ad probl. 7. Arist. dicens, verum non esse, vapores reperiri nullos mixtionem in lentore fortem habentes, quique sobolem sibi similem generare possint, aut diutius perdurare. Varios enim reddi vapores, diuersamque naturam assumere pro variis, vnde eleuantur, subiectis, vel mediocriter rerum physicarû peritus intelligit. Sunt enim alii lenti, diutius faciliusq; inherentes, alii humentiores, humiditates quidê, sed sine

lentore aut tenacitate: & ea quæ intimitis velociusq; penetrant, nullum in se lentorem habere oportet, lentor enim & tenacitas & ad longinqua progressionem & penetrationē impediunt. Vnde lentos esse & tenaces potius illos vapores esse oportet, qui per fomitem aliis communicantur. Ut enim inhæreant, atq; diutius in hærentia perdurent, & ad alia communicari possint, lentorem exigunt.

129. Vapores vero similem sibi sobolem procreare posse, exemplo sunt odores, qui vel in exhalatione vel vapore consistunt, nam à corpore odorifero eleuati, rebusq; aliis communicari, & eodem res illas odore afficiunt, & apti sunt etiam corpora alia secundo odorata reddere.

130. Iam vltcrius videamus, seminaria contagionis, qua ratione varia contagij genera producant.

131. Cum morbus aliquis contagiosus ex materia excitatur, in qua pars aquea prædominetur, & putredinem maxime subierit, vaporesque viscosi non sunt, sed ob exuperantem humiditatem fluidi, diutius inhæreere non potest is morbus, sed contactu tamen insicere, id quod in fructibus euenire conspiciamus.

132. Quod si portiones aeris multæ, cum terreis & igneis mediocribus, minimisq; aqueis exciuentur ac euaporent, affectionem efficiunt multo efficaciorē, quæ perdurare diutius possit,

lit,

fit, & in fomite relinqui per longum tempus,
atq; ad longinquiora etiam propagari.

133. Cum enim fluidi non sint vt priores, ma-
gis tamen tenues, non cōtactu solum afficiunt.
sed fomitem etiam relinquunt, quo veluti me-
dio etiam alios inficiant affectione eadem, qua
afficitur principium, vnde fluxerunt.

134. Quotiescunq; enim seminaria hęc in vici-
num contactumq; corpus incidunt, quod simi-
le analogumq; sit, statim & contagionem indu-
cunt imprimuntq;, & consequenter contagio-
sos morbos: quoties enim analogi non sunt, &
quod tangitur, affici non est aptum, ad semina-
ria tamen excipienda, exceptaque diutius reti-
nenda atq; conseruanda non ineptum, tunc fo-
mitis naturam induit, quo post multos etiam
menses & annos inficiunt.

135. Sic ipse quandoque aer fomitis rationem
subit, cum vapores putrilaginosos, seminaria
contagionis tanquam per medium alteri com-
municat, licet non ita manifestis signis se conta-
gium exerat, quoniam vapores vel exhalatio, in
fomite vel aere latent.

136. Quod si igneæ partes cum multis aereis
in mixtionis per insignem hęc putrefactionem
dissolutione præualuerint, aqueis alioquin &
terreis minima quantitate vel profus nulla
commixtis, vapores redduntur subtilissimi, qui-
bus tertium illud contagionis genus excitatur,

cū sc. tū per contactū imēdiatū, tum per fomirē, tum ad distans similit̄ principio affectionem generare possunt. Cum enim ij vapores sint subtilissimi, quoquouersum permeare atq; peruadere facile possunt, ibiq; etiam adhærere, vt fomitem de se relinquant: aeriis vero solis præualentib. si lentoris nonnihil obtinuerint, et si tam valide penetrare nequeant, ad distans tamen aliquantis per ferri & inhærere poterunt, pro contagio inferendo.

136. De fomite vnum afferendum, quod præteritum non oportuit, non scilic. eum exurgere in momento, nec sufficere inducere affectum ab humore quieto, sed à moto. Nec moueri contagium potest ab innato calore, is enim emendat & castigat fomitis malitiam, nec ab extraneo comburente, hic namque fomitem dissipat, sed ab extraneo putrefaciente.

*Ad contagium omne
& requiritur.*

137. Sic igitur ex hæctenus dictis patere arbitror quatuor præcipue ad contagium requiri, sed 4. esse contagionis potissimas causas, 1. astralis impressio, quæ infert contagium pestilens simplex. 2. putrefactio in aliquo humore vel materia, & hoc contagium materiale non inepte appellari posse puto. 3. lentor fomitis, lenta enim omnia hærent, nec inægre dissoluuntur, vnde per moram imprimunt. 4. vt materia putrefacta in superficie consistat, curaneisq;

raneisq; locis adhæreat, vt in scabie vel in superficie lucida, vt in lippitudine : tum etiam vt in loco sit posita, quæ euaporare, & ad longinqua mediante aere ferri possit. Vnde pro varietate putrefacientis materiæ varia quoque contagiosorum morborum genera producuntur.

138. Explorata nunc contagii natura, essentia differentiisque definitio restat, quæ huic disceptationi imponet Colophonem.

139. Licet enim ex hæcenus allatis facile erui intelligiq; possit, nihilominus tamen ab autoribus, de genere, rationibus vltro citroq; pro & contra, vt dicitur, concertantibus, in dubium eam contortam esse video.

140. Bernhardus Paternus habilitate cōtagium definiendum potius putat, quam actū & contactū, quoniam contagiosus aliquis esse morbus possit, tamen si actū nulli communicetur: Sunt enim qui actū id definiendum esse putarunt.

141. Thomas Erastus contagium proprie ait sumi de morborum putrida qualitate, qua commorantes vel vicina corpora contaminare sint habiles & apti non tantum alterando, sed etiam corrumpendo & perdendo.

142. Verum hac ratione & sensu contagium simplex, quod scilicet ex siderum permissione & impressione in aerem primum demittitur, excludetur.

143. Capituaccius Medicus Patavinus vocat feminarium, quod vel in aere sparsum volitat, vel vestibus alijsq; rebus inclusum delitescit.

144. Lucas Stenglius Medicus Augustanus per affectum id præter naturam definire mauult quam putridam qualitatem. Sed huic repugnat, quod affectus præter naturam latius patet quam putredo, quæ species quædam est affectus præter naturam, ideoq; naturam contagii non tam prope & vere exprimit, quã putrefactiua qualitas, quæ corporum mixtorum est, & corruptionis in his causa. In definitionibus autem rerum veris, genus proximum, si haberi potest, sumendum.

145. Si igitur putredo est qualitas corporum mixtorum, quatenus mixta sunt, & propterea qualitas secunda, in genere affectuum præter naturam recte collocatur, vt scil. species in suo genere.

146. Qui contagium per corruptionem definiunt, rectius putant sentire, quam qui per contactum, quia sine putredine, quæ corruptionis quædam existit species, definiri nequit, cum sine contractu proprie dicto contagium definiri debere, recte supra demonstratum sit.

147. Quis enim dixit vnquam, morbum, meis membris inhaerentem, alienum corpus contigisse? Iam si morbos tangere corpora non posse planum est & in confesso, qua ratione morborum

rum

rum proprietates & qualitates contactu lædere existimabitur: ergo cum contagium sit aeris & certorum morborum affectio & proprietates quædam, qua se possunt veluti multiplicando & propagando ad alios proferre, perperam in definitione eius ponitur contactus.

148. Tunc enim locum habet tantum cum ponitur pro seminario, quod corpus est, quo modo contagium sumit Capiuaccius, & supra à nobis in secunda significatione fuit acceptum.

149. Itaque non procedit argumentum. Contagium alteratione indiget. Alteratio autem fit contactu. Ergo & contagium contactu inducitur. Primum enim sola corpora se naturaliter contingunt.

Ergo morbi, horumque proprietates improprie & perperam se tangi dicuntur. Deinde isto argumento nondum confectum est, contagium per contactum rei contagiosæ semper excitari. Haud enim recte concluderis. Contagium per contactum inducitur, quia sine alteratione non gignitur. Ergo per contactum rei contagiosæ semper suscitatur. Contactu generari contagium, negari non potest. At propterea non verum erit, per rei contagiosæ contactum semper generari. Quod experientia liquido probat, contra quam frustra omnia struuntur. Nam morbi contagiosi aliquando suscitantur à calore solis & astrorum, à laboribus, animi affectibus,

bus, contagio nullo antecedente. An non aeri quandoq; cōtagium imprimitur à siderum permissionibus, nullo alio contagio præcedente, quæ postea contagiosa aeris facultas cōtagiosos morbos procreat. An non à simplici aeris intemperie morbos contagiosos in corporibus dispositis excitari, compertum est? Quamuis etiam non contagiosam aeris qualitatem contagiosum morbum excitare, & in corpore salubri contagiosum interdum vel nullum, vel non contagiosum morbum peperisse constet.

150. Diuersitatis huius causa potissimum consistit in eo, quod efficientes causæ non pro sua natura, sed pro patientium varia dispositione, effectus pariunt dissimiles.

151 Ludouicus Septalius contagium definit transitum corruptionis cuiusdam mixtorum secundum substantiam de vno in alterum, analogia quadam.

152. Corruptionis cuiusdam esse transitum dixit, vt demonstraret manifesta actione id fieri nec ab occulto oriri.

153. Vult enim corruptionem illam fieri per calorem præter naturam calorem nostrum & temperamentum dissoluentem, quod in peste est conspicuum. Si enim contagione fiat propagatio, per tactiles qualitates, & maxime actiuitas id fieri oportere asserit. Maiorem tamen actiuitatem

tem

tem tribuit calori, qui, si externus sit & humiditati iunctus, interno euaporante & dissoluto, dissolutionem parit mixtæ substantiæ, atq; per contactum postea alteri communicatur, in quo corrumpitur iterum temperatura humorû per insignem illam putrefactionem, contrariaque inducitur, qualis est illa, quæ in principali infecto reperitur, & illud est contagium.

154. Quod si vero occurrat corpori minime disposito ad id recipiendum, ita vt corruptio illa sequi non possit, corpus illud vices fomitis subire ait, putridosque illos vapores retinere, vt aliis communicari possint.

155. Hac ratione aerem fomitis rationem subire ac sustinere, vaporesq; illos putrefacientes, contagionis semina tanquam per medium aliis communicare, recte affirmat, at contagium fieri semper manifesta actione, perq; qualitates taetiles, nulla probabili ratione videtur stabiliri posse.

156. Quis enim ex omnium ætatum viris eruditus ignorat, pestilens contagium sepe citra graueolentem & putrefacientem constitutionem aeris, adeo obscure & furtim inuadere, vt nullo sensu internosci possit, vt nos profus effugiat, inopinato prosternat, nec nisi effectu ac euentu ipso deprehendatur.

157. Et certe est hoc imprimis mortalibus miserabile, imponentem sibi tantam calamita-

mitatem nullo sensu euitare posse , ac præuidere.

158. Nulla putrida, nulla intemperata aeris constitutio existere tanta potest, vt in multas regiones mundi euagetur, inq; illis vigeat ac perdueret. At pestilentiam tam immaniter interdum fauere & sæuissse etiam in vestibulo huius disputationis indicatum est, vt vniuersum pene orbem occuparit, frigidas atque calidas regiones, siccas & humidas, hieme ac æstate peruagata fuerit & depopulata.

159. Quapropter, cum contagii natura longe lateq; se expandat, nec fiat vno & eodem modo, causasq; habeat efficientes & materiales diuersas, talis definitio inuestiganda erit, quæ naturam & essentiam eius, plene, quoad fieri potest, exprimat.

Vera contagii definitio.

160. Est igitur contagium potentia seu qualitas, orta tum à maligna occultaq; impressione cœli, tum à terrenis inferioribusque expirationibus, tum à vehementi ac insolita temporum mutatione, prædita virtute, corpora, ad quæ arrepti, alterandi & corrumpendi, seq; ab vno in aliud propagandi. Hæc autem quâdoq; simplicia apparent & seorsim, plerumque vero permiscentur & coeunt, causis eorundem in eundem effectum conspirantibus, actum difficilis admodum est illorum distinctio. Licet enim variæ hæ sint & discretæ causæ, quoties tamen coniungun-

guntur & confunduntur, generis quadam affinitate sese iuuant, impetulq; suos augent. Harum tamen vnica est vera pestis efficiens, duæ præparatoriæ. Pestilentia grauior semper euadit in regione putridis expirationibus scatente & infecta, quam in sicca atq; pura: rursus grauior æstate quam hieme, & austrina tempestate quam Aquilonia, & inæquali intemperatoq; cælo quam æquali & temperato. Et in summa grauior & perniciosior est pestilentia quæ Epidemiis aut endemiis constitutionibus permiscetur, quam quæ pura consistit solaq; ac simplex. Vnde graues, terrenæque expirationes pestilentiam solè non inferunt, non parum tamen ad illam præparant excitantq;. Et hæc vna causarum est, cur pestilentia non omnes regiones, nec omnes homines peræque afficiat atque lædat?

161. Definitio ergo proposita exprimit genus, causas efficientes veras, materiales, ac differentias, continetq; omnia, quæ ad cõtagii naturam & essentiam intelligendam pertinere videntur,

162. Nec video, qua ratione in falsitatis suspicionem trahi possit. Est enim ex hæcenus collectis bracteis catenæ instar conglutinata.

163. Neque tamen adeo mihi ipsi de hac inuenta ad b'adiar, vt, si lapsus errorue in illa à doctioribus deprehensus fuerit, eum excusaturus sim aut defensurus. Interim autem ab eius veritate

tan-

tantisper me abducī non patiar, donec veriorē rem melioremq; quis protulerit.

Hucusq; de contagio.

SEQVUNTUR QUÆ-

STIONES QUÆDAM GRAVES, UTILES, scituq; maxime vero grassantis pestis tempore, omnibus politoris literaturæ studiosis, & hominibus, necessaria, ab autore subiunctæ, & rationibus ventilatæ.

IAN IN PESTE SEMPER SIT SECANDA vena, omnibus an aliquibus, & si quibusdam, quantum & quo tempore?

OPINIONIBVS omnia teneri, & desperatam esse cognitionē certi, nemo ignorat, nisi mente ἀπρωτος. Itaque id sequi semper præstat, quodcunq; videtur vel verisimile, vel ratio & experientia probant. De venæ sectione in peste maxime inter se discrepantes sunt opiniones, quas tamen, si ex angustis verborum septis in latiores veluti cāpos deduxero, intelligi tādē posse existimo, vtra sit firmior, & ab vtra stet veritas. Nec enim temere hic statuēdum quid, agitur siquidem de corio humano, sed caute in tam præcipiti & lubrica via incedēdum, in qua permulta occurrent falsa, quæ veritatis pallio velata in deplorandos errores abducūt. Ipsa pro se veritas fortius cōstantiusq; pugnabit, nobisq; tacentibus ipsa se defendet. De venæ sectione in febre pestifera, in diuersas video Practicos abire senten-

rentias, ob eam forte causam, vt refert Georgius Agricola in libr. suo de peste, quoniam veteres Græci in curatione febris pestilentis, nec sectionis venæ, nec purgationis expresse meminerunt. Nam neq; Hippocrates in principio l. 2. de natura hum. neq; Galen. phlebotomiã aut purgationẽ inter pestis remedia percensuerunt. Sunt qui Rhasin præstãtis inter Arabes Medicũ, vtrunque quoq; remediũ silentio inuoluisse affirmant. Vnde quia nihil certi apud veteres hac de re inuenitur proditum, non male fuit quæsitum, an in peste sit secanda vena? Quamuis psuasus difficile sit, viros tã graues hoc remediũ, quo in aliis febrib. feliciter ac familiariter vsi sunt, tanquã insalutare improbasse, potius crediderim, iccirco eos nihil de eo prodidisse, quod putarẽt, neminẽ fore, qui de eo dubitaret, vt qui pestilentes inter putridas etiã cõnumerarint, ideoq; similibus eas remediis fere curandas voluerint. Cum itaque quæritur, an in peste sit secanda vena, sciendũ ante omnia est, quid per pestẽ hic intelligatur? Galen. 3. de prælagio expulsiõ. c. 4. & comment. 3. sup. lib. 3. Epid. text. 57 expresse discernit inter pestẽ & febrẽ pestilentẽ, priuatim sic dictã, vt quæ absq; peste in quibusdam etiã procreetur, ex insigni sc. cacochymia, hoc est absque externa causã ex corruptis ac deprauatis, adque veneni naturam permutatis humoribus. In hac peste Galen. laudat medicos, quod

Pestis nomine quid intelligatur.

quod sanguinem non miserint. Neq; enim constare vires possunt, vbi tanta prauorum succorum in corpore coaceruatio est. Cum vero in humoribus insigne vitium nullum deprehenditur, & nihilominus tamen ex aeris labe & corruptione oriatur pestilens malum plurimos inuadens ac iugulans, in quo quidem minus imbecilles sunt vires per initia accessionum, in quaestionem venit, quid ex veterum & recentiorum autoritate, hic quoad venæ sectionem, sit statuendum? De qua re, vt certi quid teneatur, æqui uocatio vocabuli pestis primum excutienda. Quidam confuse & improprie pestem vocant quemlibet morbum exitiosum: alii vero morbum communem acutissimum, maximeque perniciosum iis quos afflat. Eodem modo febris pestilens quandoq; illis idem significat, quod pestis proprie accepta, febrem sc. acutissimam, contagiosam, lethalemque, carbunculis & bubonibus insignitam.

Aliis vocabulum pestis aerium venenum, morbum ab eo illatum, nec non bubonem vel carbunculum morbi comitem vulgo denotat. Propriissime tamen pestis seu pestilentia est aura, afflatus, seu vapor venenatus in aere conceptus, ac volitans, animantium generi perniciosissimus, pestilentis febris proxima & coniuncta causa. Huius enim semina cum spiritu pariter in pulmones hausta mox fartim & sine sensu

in

in cor penetrant. Hoc, si affectioni præparatum est, nec satis obistere valet, labefactant, spiritusque ac humores inquinant. Inquinato corde vires omnes præcipueq; vitales infringuntur, spiritusq; squalere incipiunt. Hinc arteriarum pulsus imbecillior & exilior, simulq; frequentior & celerior, quo vno adesse febrem iudicatur Ephemeram illam, omnium pestilentium perniciosissimam. Ea nec ardore mordax, nec siti vehemens est, vnde febricitantes vix se febrere credunt. Nec vrinis se prodit, sed vel animi deliquio, vel pulsu paruo ac presso, vel assidua vomitione, vigiliis, iactatione corporis, viriumque prostratione se manifestat, vnde etiam plerumque sine doloris sensu hominem inopinato rapit. Hęc est febris pestilentis simplicis vera descriptio. Si enim pestis corpus occuparit, quod iam Plethora, cacochymia vel obstructione laboret, febris pestilens simplex vix fiet, sed aliis implicabitur. Vnde ex hac morborum permissione mixta apparent signa, & amborum quasi mixta medendi ratio tenenda. At si purum corpus pestis intuat, omnino ea simplex obtinget, quæ scilicet tota à venenata qualitate impendet, & non nisi propria & specifica antidoto, totiusque substantiæ proprietate veneno aduersa excluditur. Siue enim huius causam, siue substantiam, siue signa, siue curandi rationem quis animaduertat, vbiq; vim abditiorē & occultiorē, quam

Febris pestilens simplex quid.

G est

est putredo, agnoscet, alias quidem manifestius, alias obscurius. Multos videas in pestilentia simplici, feбри vel cōtinua, vel tertiana, vel quartana corripī, qui licet putridis & corruptis humoribus scateant, peste tamen non polluantur: argumentum certe non sola putredine in hanc luem corpus disponi ac pręparari. Patet igitur supra propositam quęstionem intelligendam esse de peste proprie dicta, eiusque sobole feбри pestilenti. In hac sunt & fuerunt, qui semper à principio aperiri venam voluerunt, commoti hac ratione, quod in peste correptis omnes humores sint in putrefacto esse, non vnus tantum, vt in aliis febribus non contagiosis. Item, quod humores in corde vel propinquis cordi partibus putrescant, à quibus protinus & sine mora sunt euacuandi. Alii, & quidem non infimi subtelii Practici, nulli sanguinem mittendum suadent, cui non ad animi vsq; deliquiam detraheretur. Extremis enim aiunt morbis extrema remedia conuenire. Hanc aut̃ tam copiosam vacationem sequi vt plurimum corporis refrigerationem, sudorē, alui profluuiū, venenumque hac ratione ex corpore, siue in corde, siue in proximis ei venis contineatur, simul totum educi. His succedunt alii, nunquam venam secandam esse tam mordicus statuentes, vt ex pumice aquam citius, quam ex illorum cerebro id excufferis. Rationes tamen illorum non sunt plane
de

Varia opiniones de phlebotomia in peste refutantur.

de nihilo, quamuis quædam mereantur auram popularem. Non potest, inquit, causa mali, quæ in partibus vel venis cordi proximis continetur, per venam sectam excludi, quapropter euacuantur boni succi vna cum spiritibus malis in corpore remanentibus. Vnde necessario sequitur, ægros naturali calore imminuto, viribusque labefactatis, ac nectare cordis viuifico exhausto, per venæ sectionem interire. Experientia quoque se didicisse aiunt, omnes propemodum, quibus in peste aliquando fuit aperta vena, interiisse, plures vero multo exillis, qui sanguinem non misissent, euasisse. Permisceri quoque porro dicunt, bonum sanguinem in illa agitatione cum succis putrescentibus, & sic venenatam qualitatem longius exporrigi. Etenim humores, qui forsitan quieti in vno aliquo loco permansuri, naturæque robori & viribus facilius cessuri videri poterant, proximam sanguinem contaminare, longius se diffundere, certoque cum ægrotantis periculo ad cor pertrahi. Et imprimis à venæ sectione nos deterere debere insignem virium imbecillitatem, qua præsentem aut futuram omnem præclari medici sanguinem mittere prohibuerint. In febribus autem pestilentialibus aut mox ab initio vires esse imbecilles, aut paulo post subito collapsuras. Quin & ipsum Galenum iubere in comment. 2. aph. vigesimo nono, ut in exitialibus

G 2

mor-

morbis nihil moueamus, sed vt finem tantum prædicamus. Patrocínari quoq; sibi illud putant, quod Galenus in comm. 3. libr. Epidem. 3. declaratione 58 particul. scripsit, omnes in peste illa magna, & fere solos superstites fuisse, qui se ipsos ad comedendum coegissent. Ratio hæc est, quod pestifera febris maxime corrumpit spiritus, quos, quia nouos & bonos ex probo & idoneo alimento generari subinde oportet, cum alimentum in corpore nullum superest, corrupto sc. circa cordis regionem sanguine, necesse est, vt ex ingestio cibo talis procreetur. Constat namque febrem hanc vel solam, vel certe omnium maxime ex putrefacto & venenato sanguine venarum & cordis generari. Cum ergo æger ob hanc quoq; causam cogendus est ad sumendum cibum, parum sane rationi fuerit consentaneum, spiritibus pabulum, id est, sanguinem nondum infectum per venæ sectionem detrahere. Vbi namq; de sufficiendo bono sanguine laborandum est, haud recte is qui adesse potuit, subtrahitur, proindeq; præstare, vt partium nutrimentum & conuenientissimum spirituum pabulum in corpore cõseruetur, & apta semper idoneaque pro eorundem generatione materia largiter & copiose suppetat.

*Refutatio
primæ opi-
nionis.*

Qui primam opinionem tutantur, omnibus mihi modis peccare videntur. Neq; enim recte ab illis dicitur, tantum in corde vel vicinis cordi
venis

venis contentum sanguinem in peste infici, nam sæpe alibi vitiatur primum, indeq; ad cor arreptit lues, fitq; hoc alias sensim, alias breui quoq; tempore, cum videl. subito & inopinato metu animus percellitur. Quod si certo semper sciri posset, in qua parte, & quando sanguis exitiali ista putredine corrumpi incepisset, atque ex eo posset loco vel totus, vel pars aliqua corrupti iam sanguinis, priusquam ad cor perduceretur, elici, dubium non esset, quin sanguinis missione æger tunc percurari, aut certe iuvari plurimum posset. At vero ut plurimum non ante pestis semina in aliquo esse deprehenduntur, quam febris actu sentiatur. Sentitur autem citius, cum per terrorem spiritus ad cor reuocantur, & cum bonis vna corrupti eodem perducuntur. Contingit nonnunquam, ut, qui pestilentis febris seminaria aliqua in se concepit, funeri obuius factus, ex metu non multo post in illam febrem inciderit. Et exempla extant plurimorum, in nostra etiam peste Marpurgensi, qui omnes serius in febrem incidissent, si non per metum siue terrore venenati spiritus ad cor ipsis essent attracti.

Qui ad animi deliquium vsque detrahere sanguinem iubent, ij compendiosam quidem viam ad sanitatem monstrant. Utinam vero æque facile persuadere possent ac docere, tam esse eam tutam quam est breuis. *Refutatio secunda opinionis.* Quis credet, per

largam istam euacuationem sanguinis venenatum omne ex venis absq; pernitie ægroti educi? si vel minima aliqua portio in venis remaneat, an non ea prostratis iam viribus sanguinem inficiet vniuersum, egrumq; perdet? Non fuit hæc mens Hippocratis, cum extremis morbis extrema conuenire remedia scripsit. Plus præsidii apud Galenum 14 meth. c. 10. quo in loco copiosam istam sanguinis missionem in pestifero carbunculo approbasse censi potest, habituri videbantur. Quamuis hic quoq; generalis regula perpetuo locum habet, si vires patiatur, aliudq; nihil prohibeat. At mox collapsuræ vires prohibent in morbo tam exitioso, vt cætera taceam, Et ex citato Galeni loco hoc potius colligitur, licere nonnunquam febre pestilenti laborantibus secare venã, non tamen ad animi vsq; defectum.

*Refutatio
tertia opi-
nionis.*

Maioribus viribus aduersus eos procedendum videtur, qui nunquam recte in pestiferis febribus sanguinem mitti opinantur. Nam & autoritatibus subnixis, rationibusq; apparet hæc opinio fulsa, quibus tamen ad Medicæ rationis ac veritatis calculum reuocatis, apparebit, turbidam, ac limosam esse scaturiginem, ex qua profluerunt, hoc est, fundamentum labile & infirmum. Autoritatem quod attinet, in procinctu est Galenus cap. 7. libr. de boni maliq; cibi succis, nec non 14. meth. c. 10. Vtrobique enim ostendit, sanguinis se missionem probare, dummodo vires

no n

non lædat. Et qui in librum Epidemior. Hippocratis commentarios Galeni attentius perlegerit plura inueniet testimonia. Oribasius libr. de cucurb. & scarificat. c. 20. scribit in hunc modum. Et sane dum pestilētia vehemens Asiam deprehendisset, multosque perdidisset, neque etiam morbus attigisset secundo morbi die, febre remittente, crus scarificaui, duasq; fere sanguinis libras detraxi, hacque ratione periculum euitaui. Plæriq; etiam alii hoc præsidio vsi, superstites euasere. Erāt enim plenitudinis signa, vnde illi præcipue saluabantur, qui copiosum sanguinem exhauriebant. Paulus Aeginetha l. 2. c. 36. & Aetius c. 94. ex Rufo, qui ætate Galenum antecessit, hæc habent verba: Quib. sanguis abundat plus æquo, vena secta detrahito, quæ verba vt & sequentia, manifesto probāt, veteres Græcos à sanguinis missione in peste nō abhorruisse, & Rufum de curatione egisse, nō præseruatione, q̄ Rhasis voluit. De Auicenna & Auerrhoe non est quod quisq̄ dubitet. Auicenna expresse ait, incoandum esse à venæ sectione vel pharmaco. Quod aut Hippocrates venam non secuit i. Epid. ratio est, quia ab initio non accesserat, virtus enim in peste statim cōcidit, vnde tertio die eger obiit. Quapropter autoritate veterū se tueri nō possunt, qui fere cūcti nobis fauent. Argumentū quoq; q̄ petūt ab experientia, parū illis roboris p̄stat. Nā experientiæ pōt experiētia

*Vena sectio
nis in peste
vtilitas.*

opponi. Adhuc superstites sunt, qui superiorⁱ anno, cum pestis hic grassaretur, crudeliterq; sauiret in obuios quosq;, me iubente, venam felici successu sibi aperiri passi sunt. Licet enim venenum per sanguinis missionem non semper & ex toto auferatur, inducitur tamen per eam frigiditas & exiccatio, quibus veneni feruor hebetatur non nihil, & obtunditur. Rarefit quoq; per eandem corpus, commodiusq; perspirant exhalantq; perniciosi succi, iidemq; facilius vincuntur, concoquuntur, & dissipantur. Quibus rebus cum in pestilentis febris curatione maxime indigemus, optima sane ratione abundans sanguis emittitur. Galenus quidem precipit, vt deplorate ægrotantes, id est, perituros, siue peste laborent, siue alio quouis morbo lethali premantur, sinamus, at nullo in loco iussit peste infectis nullam adhibere medicinam. Omnia ipsius monumenta contrarium demonstrant, vt patet ex 9. de simpl. medicam. facult. 14. method. cap. 1. de cibis boni & mali succi, atque etiam ex libr. de atra bile. Nec tamen temere & sine rationis iudicio vena secatur. Tunc enim solummodo tunditur, cum & vires constant, sanguisq; redundat, qui naturæ oneri magis est quàm vsui, & præterea si æger venæ sectioni assueuit. llico igitur, & mox à primo febris insultu venæ sectio adhibenda, constantibus sc. adhuc viribus, tunc enim sanguinis missio non incommoda-

Quando secanda vena in peste, & quibus? Opinio & veritati maxime congrua.

modabit, nec vires prosternet, imo, vt vires ab exitioso morbo minus lædantur, efficit. Quis igitur sanguinem, qui naturæ luctanti & pugnanti contra exitialem morbum, est impedimento, non detractum volet? quo certe detracto, alacrior & robustior efficitur venenoque totis resistit viribus, altero onere leuata. Dum enim eam à duobus oppressam, hostibus succumbere erat necesse, sæpenumero contra omnium expectationem victrix euadit venenumq; profligat. Solis igitur illis, qui sanguine abundant, venæ sectioni sunt assueti, quibusq; consuetus sanguinis fluxus ex naribus, vtero, aut alia quadam parte cohibitus est sanguinem detrahi iubent præstantissimi omnes Medici antiqui & recentiores, Græci & Latini cum Arabibus plerisque. Ac nititur hæc opinio rationibus firmis, rei q; naturæ consentaneis, tum quoque experiētiæ testimonio falsis, semper tamen diligenter consideratis circumstantiis, & vtrum quid impediat, vt nausea, fluxus ventris, animi deliquium, & huius generis quædam alia, quæ sanguinis missionem prohibere possunt. Itaque inscite admodum & imprudenter faciunt, qui venam secant tunc, cum necessitas nulla flagitat, aut sanguis nō redundat, aut mature nō adhibetur, aut reliquæ circumstantiæ non permittunt. Econtra maiori reprehensione digni sunt, qui circumstantiis nullis obseruatis, ne-

cessitate flagitate, à venę sectione, omnino abstinentum iubent. Fateor plus hic audaciam quã timiditatem nocuisse, quamuis neutra Medicum deceat. Hoc dicere non erubesco, esse & nouisse me non vulgares Medicos, qui ex mera timiditate venę sectionem sæpe dissuaserint, sed in perniciem ægrotantis. Cuius timiditatis causam aliam assignare non possum, quam incitiam, quod sc. indicationes verę mittendi sanguinis non satis illis sint cognitæ & exploratæ. Malo igitur peccare cum Medico audaci & sciente, quam timido & imperito. Præstat enim naturę opitulari, tentareque aliquid, quam plane nihil, quo sæpe ægri pereunt. Porro præter & supra modum sanguis euacuandus non est, est enim id exitiosum & periculosum. Ea quoque vena eligenda, per quam sanguis non in cor reducatur, sed ab eodem longius reuellatur. Itaq; si circa inguina tumores exoriuntur, poplitum siue crurum venas secamus aut certe applicamus ex Oribasii sententia cucurbitulas cum scarificatione ipsis cruribus. Si sub axillis tumor eruperit, sanguis mittendus è basilica eiusdem lateris est. Quod cum fit, non cordi venenum adducitur, sed ab eo potius reuellitur. Solent quoque diligentiores medici admouere ipsis tumoribus cucurbitulas, vel alia medicamenta potestatem attrahendi obtinentia, ne expulsus humor in venas regurgitet atq;

re-

recurrat. Forestus in obseruationibus suis de peste narrat, si 7 vel octo horæ præteriissent, venam non esse apertam, sed exhibitam theriacam cum aceto sambucino, quæ obseruatio rationem habet probabilem, nititurque experientia. Alii intra 24 horas venam secandam volunt, hoc est ante elapsum primum diem. Verum male faciunt qui huic termino non anteuertunt, siquidem vix elapsis senis vel 7 horis suspecta habetur virium constantia. Atq; hæc sunt, quæ non modo secandam in peste quandoque venam esse probant, verum etiam rationes tertiæ opinionis nostram sententiam non oppugnare, sed friuolas esse demonstrant.

2. *An in peste curatio semper à diaphoreticis
& sudoriferis auspicienda? Negatur
contra Neotericos quosdam
& Empiricos.*

Sunt & inueniuntur hoc nostro æuo Medici non pauci, quibus nihil fere vltimius quam statim initio, & à prima morbi inuasiōe ægris propinare sudorifera calida, imo, si hæc negligantur, non recte curari ægros posse sibi per-

persuaserunt. Forſan inde decepti, quod venenum ſe putant expellere, cum cauſam effectricem, id eſt, auram venenatam per ſudorem excludunt, manente nihilominus venenata impreſſione, qualitate & peſtilente ſeminatio. Si in ſeroſis tantum & tenuioribus ſanguinis partibus venenum ſemper figeretur, ſicut aliquando id conſiſtere negari non poteſt, non male forſan ſudorifera ab initio omnibus offerrentur. Iam in craſſa ſanguinis ſubſtãtia nõ in ſolo ſero ſæpe impreſſum eſt, quate ſine fructu per ſudores elicere id quis tentauerit, niſi prius ſit extenuatum & ad expulſionem præparatum. Multo namque craſſior eſt ſanguis, longiusque qui in venis cordi propinquis cõtinetur, à cute diſtat, quam vt per eam excludi poſſit. Et certe perſuaſu difficile eſt, craſſum & inquinatũ ſanguinem per ſudorem vi è venis expulſum, mox per cutis meatus excerni. Tenuiores aliquas partes ſeroſosq; ſuccos hoc modo euacuatũ negari non poteſt.

Notab.

At per horum excretionem mox à febris inſultu tentatam, labes, quæ craſſo ſanguini impreſſa eſt, qnomodo tollatur, nullis mentis oculis quantumuis perſpicaciſſimis apprehendi poteſt. Non enim in febribus peſtiferis, vnus aliquis humor tãtum, vt in aliis vſuuenit, corrumpitur, ſed ſanguinis maſſa contaminatur. Quin craſſi & inquinati ſanguinis nihil aut parum admodum

modum educi, probant accidentia, quæ fere omnia post sudorem fiunt deteriora atque vehementiora. Et nemo opinor, adeo est demens & rudis, qui virtute calidorum istorum medicamentorum prouocato sudore, ægros vehementer debilitari ac frangi, sanguinem agitari, inflari, intumescere, turbari, ebullire, spiritus vero impelli ac dissipari non animaduertat? Notum est robustos ac sanos, coactis & copiosioribus sudoribus mirifice debilitari. Quanto igitur periculosius est, ad 2 vel 3 horas ægro in morbo peracutissimo sudorem imperare? Spiritus enim affatim & copiose euacuari satis indicant prostratæ afflictiq; post largum sudorem vires. Et rationibus vltterius hoc probare superuacaneum est, satis enim per se liquet. Quod enim *Obiectio.* afferunt, perniciosum humorem confestim, nulla alia occasione expectata, à corde auertendum esse, eiq; corpore educendum, nobis non repugnat. Conatus & voluntas laudanda est. At verendum valde, vt natura possit crassum humorem in corporis habitum effundere, & deinde per cutim euacuare.

Si enim id potuisset præstare, non studuisset se ad glândulas exonerare. Regio namq; amplior & commodior cutis est. Atqui deponere ad glandes inceptit venenatum humorem, & naturam in peste plurimum id tentare, maxima correptorum pars testatur. Cur ergo hanc ipsius a-

ctio-

tionem interturbemus euacuatione diuersa? Adiuuanda enim potius natura est, vt quemadmodum cœpit, porro se exoneret, iuxta medicæ artis præscriptum, qua natura se exonerare tentat, (modo per conuenientē regionem id fiat) hac vacuandum. Secus si fiat, hoc consequemur vt per neutrum locum venenum extrudi possit. Non ad glandulas, quoniam ab hoc conatu auocatur. Neq; ad cutim, quia materia est crassior, quam vt hac expellatur. Itaque cum magno vitæ discrimine sudant, quibus sanguis bonus à malo non est secretus, tunc enim ex æquo bonum & malum vna cum spiritibus exhauriri necesse est. Non possunt corrupta per sudorem euacuari, nisi vtilia ab inutilibus sint secreta, vt illa quidem natura retineat, hæc vero expellat. Idcirco magis videtur factum & consilium illorum approbandum, qui à medicinis eiusmodi calidis pestis tempore abstinere, siue ægri sudant in principio, siue non. Certum enim est, sudorem sponte sub initium morbi prodeuntem diaphoreticum & symptomaticum esse, non laudabilem & criticum. Constat quoque in principio morbi sudantes non iuuari, sed plurimum debilitari. Sequitur enim is vel virium imbecillitatem, vel morbi violentiam, hoc est, naturæ coactæ non liberæ, actionem. Non enim, antequam bonum à malo est secretum, vacuationem molitur. Et quæ

Symptomaticus sudor accidit vix etiam morbi, Criticus vix natura.

quæ crudo adhuc morbo existente, vacuat, non libere, sed coacte vacuat, quem naturæ motum Medici non temere ac semper imitari debent. Vere enim Galen. ait, sudores in crudis morbis nec prodesse, nec boni signi habere rationē. Et quidem de illis sudorib. loquitur, qui vi morbi, non epoto pharmaco eueniūt. Vnde & minus salutare esse possunt, quos calidū pharmacum in exitiali ac crudo morbo violenter exprimit. Experientia testis est & salua consciētia attestari possum, plurimos in superioris anni peste hic Marpurgi grassante, statim sub initiū inuasionis morbi pharmaco assumpto, ad sudandū se pannis probe contexisse, seq; in extremū vitæ discrimē induxisse, & in ipso agone assumti medicamenti vim deplorassee ac detestatos fuisse. Totum enim corpus incendio flagrabat, q̄ restingui nō poterat, in solidū nāq; corporis, ac carnosum habitū venenū æstuās vi calidi medicamēti dispergebatur. Re cōperta, inq; rumorē publicū abeunte cautius postea peste correpti medicari cœperūt, meq; suadente ac iubente à sudoriferis calidis abstinerunt, æstumque, qui ex illorum hau-
stu magis magisq; intendebatur, refrigerantibus temperarunt. Norunt omnes, & medici nomine indigni, qui vel ignorant, vel negant, per sudores tenuia solum & aquosa excrementa in corporis habitu collecta, excerni vna
cum

Notab.

cum spiritibus, dum adhuc crudus est morbus.

Vnde Galenus in 3. aphor. 15. recte asserit, euacuationem per balnea factam prauam esse, solamque fere cutim euacuare ac expurgare, per carnes & solidas partes dispersa excrementa nequaquam educere ob hanc videl. causam, quod crassiora existat quam sudorum materia. Quod si spiritus euacuantur per sudores, quorum euacuationem necessaria & repentina sequitur virium deiectione, ipso nihilominus malo remanente, non video, qua vel conscientia vel ratione, ægro sudor sub morbi initium sit imperandus? Concludo ergo, sudorem coactum, & virtute calidorum medicamentorum prouocatum non sine magno periculo in pestilentiali isto & exitiali morbo imperari, vt qui corpus repente exoluat, vitæque omnes prosternat, atq; deiiciat.

3. An theriaca vinumq; viperinum sint peste correptis exhibenda? Eiusdem fere argumenti hæc quæstio est cum præcedente, quare non inconcinne ei assuitur. De theriaca, mitridato, electuario de ovo & similibus antidotis calidis, quæritur an in peste cõducant, & quando, quomodo item, & quantum? In præseruatione dictas antidotos salutare esse, vtilesq; extra controuersiam est. Et cum experientia hic consentit ratio, acceditq; summus præstantissimorum medicorum consensus. Theriacam tutos redere

dere ab aeris noxa, ipse quoque Andromachus confessus est. Galenus I. cap. vtriusq; libri de antidotis, theriacam in vna tantum re, videl. viperarum morfu Mithridato præfert, in cæteris omnibus hoc illi non cedere imo præstantius in plerisq; venenis aliis esse affirmat. Autor libri ad Pisonem instar ignis purgatorii cuiusdam esse theriacam scribit, corporum enim nostrorum vitia expurgare, putrilaginem futuram arcere, præsentem amouere & emendare, videl. exiccando, absumendoq; redundantes humores, attenuando crassos, calefaciendo frigidos, concoquendo crudos, ac dissipando noxios. Quæ cum perficiat in sanis caliditate non noxia, merito commendatur vsus ipsius si iuxta medicorum præcepta sumatur. Vnde & Auicenna theriacam corroborare cor, natiuumq; calorem conseruare dixit, contra quem tribus rationibus disputando procedit Auerrhœes, quibus probat, theriacam sanis in præseruatione non conuenire. 1. Per theriacam homines à veneno nihil patiuntur, vnde videntur similes fieri veneno ipsi: Si ergo theriaca facit homines similes veneno, nullo pacto videtur cōuenire corporibus sanis. 2. Theriaca attrahit venenum, omnis autem attractio fit per similitudinem, theriaca ergo veneno est similis, & iccirco sanis non competit. 3. theriaca potentissima est & maximæ actiuitatis: idque exinde patet, quia venena debellat ac

*Auerrhœes
contra Auicennam de
theriaca.*

H mi-

*Rationes
Auerrhois
dicuntur.*

minuit, ergo sanis corporibus non conueniē.
Hæ sunt rationes Auerrhois. Verum ex altera
parte sunt autoritates Galeni, Auicennæ & aliorum, & constat M. Antomum Mithridatem,
Neronem & alios in frequenti habuisse vsu the-
riacam sine vlllo detrimento, & quotidiana ex-
perimenta ostendunt, eam à sanis corporibus
innoxie vsurpari. Pro solutione autem tria sunt
constituenda. Vnum est, corpora sana alia vel esse simpliciter talia, alia secundum quid: quemadmodum luculenter id docet Galenus in arte Medica. Alterum est, theriacā corporibus sanis exhiberi posse propter duas causas, vel vt sanitas cōseruetur, vel vt corpora sana præseruetur à grauioribus malis. Tertium est, vsu theriacæ variari posse, vel secundum sui ætatem, vel secundū mensurā, qua sumitur. His ita suppositis, tenendū est, theriacam recentē corporibus sanis non cōuenire, quia in theriaca recenti sunt multa medicamēta venenata, quæ cū nōdum sint correctā atq; castigata fermentatione, verēdum est, ne offendant, & hinc est, quod in theriaca recenti opium solet afferre non leuia detrimēta. Sed fermentata conuenit corporib. tū simpliciter sanis, tum etiā sanis secundum quid. Conuenit prioribus, vt cōseruetur sanitas, scribit enim Auicenna, corroborare & viuificare calorē natiuū, à quo postmodū cōseruatur sanitas. Conuenit posterioribus, vt præseruentur à grauiorib.

ma-

malis, quoniam proprietatē quandam imprimis corporib. humanis, per quā facile resistant omnibus iniuriis. Differentia tamē hęc obseruanda, quia vbi tantū cōseruanda sanitas est, theriacæ dosis debet esse minor, vbi vero præseruanda sunt corpora à grauiorib. malis, tunc in maiori copia est offerēda, atq; etiā frequentius. Ex his facile est iudicare atq; perspicere, rationes Auerrhois exigui esse momēti. Neq; enim verum est, vsu theriacæ corpora reddi venenata, quin potius illud verū censendū, corpora acquirere quandā proprietatē vel potius cōtrarietatē aduersus venena, qua facile hęc possint superare. Deinde theriaca attrahit venena non similitudine substantiæ, omniūq; qualitatum, sed similitudine occulta, quemadmodū videmus Magnetem attrahere ferrum, & tamen in multis huic esse dissimilē: haud secus theriaca venena attrahit. & tamen his in pluribus est dissimilis. Tertio negari quidem non potest, theriacam esse magnæ actiuitatis, sed propterea tamen corporib. sanis nocere non est concludendum, sed illis, qui vires habent deiectas atq; imbecilles. Hinc Galen. l. de theriaca ad Pis. atq; 8. meth. eam damnat, tum in corporibus calidis & siccis, eo quod in his facile ex eius vsu oriantur febres, tum etiam & maxime in pueris, qui ob virium infirmitatem magnitudinē actionis illius sustinere nō possunt, calefacit enim vehementer &

H 2

21/1

Obiect.

ἐκλενωσ. Duo hic occurrunt dubia difficilia admodum & graua: 1. quod Auicenna concludit si similia non fiunt veneno corpora vsu theriacæ, fieri saltem similia alexiteriis, & propterea media esse inter alexiteria & venena. 2. quod scribit Galenus, alexiteria omnia esse media inter corpora & venena.

R. ad 1. Non valet, quod infertur ab Auicenna, si non fiunt corpora similia veneno vsu theriacæ, fieri saltem similia alexeteriis, & propterea media esse inter alexeteria, & venena; quia fiunt quidem similia alexeteriis, sed secundum hanc tantum rationem, vt venenis aduersentur atque resistent. Ad locum Galeni difficultior responsio est. Hier. Mercurialis li. 1. de morbis venen. duplicem affert responsionem. Vnam de duplici medio, secundum compositionem seu mitionem, & secundum operationem. Medium secundum mitionem appellatur illud, quod ab extremis est conflatum, medium vero secundum operationem, q̄ facit operationes extremis partim similes, partim dissimiles. Iã alexiteria nõ dicuntur à Galeno media secundum mitionem, sed duntaxat secundum operationem, quoniam habent ex parte operationes similes corporibus sanis & naturalibus, aliqua vero ex parte similes venenis, quod innuere voluit Galenus 5 de simpl. med. facult. c. 18. cum dicit, eandem esse proportionem inter corpora & alexiteria,

quæ

quæ est inter venena & alexiteria, & è conuerso. Altera responsio est, sententiam Galeni, alexiteria sc. media esse inter corpora & venena, veram quidem esse de multis, sed non de omnibus, cui sententiæ patrocinari videtur Auicenna. 6. quarti, tract. 3. c. 1. vbi duo scribit animaduersione digna. Vnum, accidere aliquibus alexiteriis, vt sint media inter corpora & venena: alterum est, huiusmodi opinionem esse cum sapientibus disputandam, propterea quod ex toto ad Philosophicæ rationis calculû non sit examinata. Ex quibus Auicennæ verbis facile quis intellexerit, verum non esse, omnia alexiteria media esse inter venena & corpora, & si diligentius verba Galeni pensitentur, manifestum euadet, eum illo in loco non de omnibus alexiteriis, sed de iis tantum loqui, quæ venena ipsa alterant, obtundunt ac corrumpunt, immo non simpliciter, sed omnia hæc fere esse media scribit, nocere autem tunc, cum in magna dosi assumuntur.

Hæc de theriacæ vsu in præseruatione dixisse sufficiat, videamus nunc de vino viperino, in quo sc. extinctæ sunt viperæ, an sanis corporibus conueniat? Nicolaus Florentinus 1. de venenis, secutus Rabbi Moysen & alios, scribit, vinum in quo extinctæ sint viperæ, frequenter potum, plurimum conducere ad præseruandum à venenis. Confirmat hanc sententiam Galenus

De vino viperino.

H 3

sect.

sect. 6. Epidem. 6. text. 5. vbi vinum viperinum multum valere aduersus venena docet, id quod de carnibus quoq; viperarum constat, vt ita hac ratione probari possit, sanis etiam id corporibus conuenire. Sed Dioscorides & alii præcipiunt, vt vasa vinaria diligenter custodiantur ab ipsis viperis & serpentibus, ne vinum venent, & consequenter corpora. Cumq; vinum sit vehiculum medicamentorum, etiam hic fiet vehiculum veneni viperini, ad maiorem perniciem & celeriore interitum. Hoc igitur in casu diligenter obseruandum, vinum viperinum an casu fiat, an vero arte. Si fiat casu, non conueniet, quia extinguuntur in ipso totæ viperæ, caudaq; & caput miscentur, neq; fit fermentatio, vnde vinum illud venenatum potius redditur quam salutare. Si fiat arte, tunc amputatis amputandis, facta debita mixtione & fermentatione, sanis corporibus vtiliter exhiberi potest, quod etiam innuit Nicolaus. Ex quibus hoc quoq; colligitur, alexiteria, cum sanis corporibus offerenda sunt, semper minori dosi esse offerenda, quam cum dantur vel iam venenatis, vel illis, quæ morbis sunt obnoxia, &

*Tempus as-
sumendo-
rum alexite-
riorum.*

in venenatas actiones vergunt. Tempus, quo sanis alexiteria exhibentur, optimum est post consummatam coctionem. Sic enim Rabbi Moses 22. aphor. loquens de smaragdo inquit, eam sanis corporibus exhibendam quo tempo-
re

re vetriculus est vacuus, & iam consummata est omnis concoctio. Consentit Galenus l. de ther. ad Pison. c. 17. vbi præcipit, vt theriaca sumatur post celebratam ex toto ciborū coctionē, ratio est, quia si antidoti sumerentur, cum cibus est in ventriculo, proculdubio aut is corrumpetur aut ipforum virtus à cibus hebetaretur. Iam ad curationem, an sc. febrī correptis ad ciendū sudores exhibenda sit? Hic, non quid vnusquisq; affirmet, cum non consentit ratio, sed quid verum sit, ex ipsa re proposita inuestigandum esse, plane statuo. Si enim vllō in morbo periculum affert error, certe in febrī pestilenti affert, morbo sc. periculosissimo. Quapropter etiam minus hic quā alibi, vbi leue peccatum sine pernicie aut incommodo ægri cōmittitur, errare expedit. Præcedente quæstione rationibus non fallacibus demonstratū est, periculosum esse, sudorē ab initio calidis medicamentis prouocare, Theriacam autem, mithridatum, & similia magnæ esse actiuitatis, vehementer calefacere, caloremq; cordis ἐκίχον̄ facere ἐκίχον̄, & hoc maxime, quia ad venenum debellandum, perque sudores exturbandum in magna dosi, & bis in die offerenda sunt, nemo est opinor, qui ignoret. Hinc Auicenna in præseruatione tantum probat antidotos magnas, in curatione vero proponit refrigerantia. Et ex veteribus neminem calidis eiusmodi antidotis vsū esse legimus.

*Theriaca
an conueniat in curatione febris pestilentis.*

mus in febris pestiferæ curatione. Quamuis enim Paulus Aeginetha & Aetius theriacam ex Galeno in profliganda peste vtilem esse scribât, neuter tamen in curatione eam adhibuisse deprehendi potest. Nam Paulus post traditam descriptamq; curationem tatum addit, Galenum ipsam commendasse. Aetius vero, vbi febris pestilentis curationem docet theriacæ & similibus medicaminum calidorum mentionem non facit, sed tale quid refert ex Galeno. Sed nec Orribasius, qui hos longo tempore antecessit, ac sub Iuliano claruit, de pestis curatione differens, theriacæ mentionem facit vllam. Et licet Auicenna libr. de vitandis incommodis in regimine sanitatis euenientibus, exhibitionem ipsius videatur approbare, in canone tamen suo, vbi ex professo & cum ratione tractat omnia, longe sentit aliter. Actuarius Hippocrati attributam antidotum describit, eaq; ipsum in peste Athenas depopulante vsum narrat, & corona ob eam rem ab Atheniensibus donatum ait, quæ ipsa quoque admodum calida extiterit. Sed an in curatione ea fuerit vsum, adhuc ambigitur. Et fabula esse putatur, quod scribit, Hippocratem eius esse autorem, & in peste Athenis sæuiente curanda hac fuisse vsum. Mirum namque foret, si præter Actuarium scriptorem recentem, nullus Græcorum aut Arabum de prædicta antidoto aliquid cognouerit. Qui composuit, Hippocra-

tis

tis nomen ei præfixisse creditur, vt commenda-
biliorem redderet. Recentiores & saniores Me-
dici omnes in febrî pestilentiâ calidis sudorife-
ris, vt theriaca & similibus abstinere iubent, vel,
si quando necessitas vsum harum antidotorum
postulare videretur, in quantitate exigua exhi-
bent, cum liquore refrigerante & conueniente,
vel aliis contemperant, non ad sudorem mo-
uendum, sed ad hebetandam extinguendamq;
veneni malignitatem, & quidem post venæ se-
ctionem, si ea opus est. Frigidis itaq; modice a-
stringentibus exiccantibus, potestateq; occulta
venenis resistantibus medicamentis ægro suc-
currendum, omnibus modis vires conseruan-
dæ, ipsumq; cor roborandum, quod certe, cali-
dis istis medicamentis violenter sudorem ex-
cludentibus, qui euenire affirmat, boni is Medi-
ci titulum non meretur, sed pro perfido merito
empirico habendus. Non dubitarim admo-
dum, vel inficias iuerim, quosdam peste apprehendi,
sanguinem habentes aquosum & tenuem. Apparet hoc in certis hominibus, quib.
sanguis è vena detractus ita aquosus cernitur,
vt fibræ in eo nullæ conspicuæ sint, sed in aqua
rubra solummodo telis araneorum simile quip-
piam innatare videatur. Accidit hoc fere post
diuturnas pluuias, largam potationem solidio-
risq; cibi paucam assumptionem, præsertim vero
si per hiemem fiat, & ea exacta sanguis postea

mittatur. Potuit igitur sudorificum pharmacum tali propinatum aliquando profuisse, non quia illo tempore conueniret morbo per se, sed quia accidit illi homini habere tunc sanguinem aptum dispositumque, qui in vapores & halitus permutetur, & per sudorem euacuetur. Sunt quoq; aliqui, qui meatus forte habent tam patentibus, ut crassior quoq; sanguis resolutus per eos penetrare possit. Et sunt quidam alii ita à natura comparati ac facti, ut ab omnibus fere morbis solo sudore liberentur. Quod si igitur quis in hominem inciderit, qui vel hæc omnia, vel ex his habeat aliqua, ei certe pharmacum sudorificum non male fuerit propinatum, aliis pene omnibus existens noxium. Vnde plures ab eo lædi quam iuari omnino necesse est, si ita promiscue & cæco iudicio cuiuslibet offeratur. Quod autem obiicitur, cap. 16. libr. de theriaca ad Pison. scriptum esse, theriacam etiam peste correptis mederi, nostram sententiam non impugnat. Primum enim liber ille non est Galeni, ut patet ex Epistola Iulii Alexandrini, quæ extat inter Epistolas Andreae Matthioli. Deinde locus ille dextre interpretandus est. Si theriaca exhibeatur ante febrem pestilentem, efficit, ut vel homo non corripiatur, vel correptus, symptomatibus, quæ alias agrum miseris modis solent diuexare, non ita inquietetur atq; lædatur. Adde, quod probatur theriaca in peste

Obiect.

peste actu existente, sed sine febre. Cum enim febris adest notabilis, non exhibenda huius generis calida medicamēta, præstantissimi medici & Practici statuunt omnes, propterea quod in pestilentialib. febribus interiora æstuent ac vrantur, postq; horū sumtionē de præcordiorum & pectoris intolerabili ardore & inflammatione ægros cōquestos esse, animaduersum sit & obseruatū. In sudore Anglico, hoc est, febre sudorifica, qua correpti perpetuo sudore difflebant, quæ anno 1525 Britanniam, Belgium, omnemq; inferiorem Germaniam, vsq; in annū 1530, peruagata est, profuisse calida alexipharmaca quidā experti sunt, vnde mox etiam in quauis alia peste vtilia fore existimarunt. Sed vehementer decepti sunt, cum febris illa Anglicana tenuē, aeriā, & spirituosam magis quā crassam sanguinis substantiā vel partē occupatit. Et Galenū deniq; quod attinet, nunquā ipsum tā calida medicamēta pestilēter febriētib. exhibuisse, aut exhibenda cēsuisse, vel inde liquet maxime, quod terrā Armeniā, nullius caloris participem offerre nō ausus fuit in vino, nisi tenui & diluto, quāuis vinū hic maxime vtile esse cognosceret, quoniā bolum aridum & crassum ocus atq; facilius ad cor deduceret. Posteriores Medici eam cum aceto & aqua rosacea miscuerūt felici successu. Terrā sigillatā cum cōueniente & apto liquore propinatam insigniter multis profuisse pestis

*9. de simpl.
medic. fac.*

pestis nostræ Marpurgenſis decurſu animaduerti, aquam quoque vel acetum deſtillatum ex nucibus viridibus immaturis, ſolano, verbena, radice tormentillæ, ſerpentariæ, veronica mare, limonibus, citriis, arantiis, & ſimilibus, quæ refrigerant, exiccant, modiceq; aſtringunt, cor roborant, calidiq; natiui diſſolutionē impediunt, quod imprimis hic & ante cuncta alia tentandum. Corde roborato, quod cognoscitur, cum circa cor ægrotus melius habere ſentit, febreq; in tepeſcente, ſudorificæ potiones commode exhiberi poſſunt, iisq; theriaca, ſimiliaq; alexipharmaca in debita quantitate permuſceri, vel mox ab inſultu, vel etiam & maxime ante febris inſultum, non quidem omnibus, ſed quibusdam, quibus ſc. præſeruare à peſte corpus, vel noxium venenatumq; aerem, quem forte apud ægrotos hauſerunt inſpiraruntque, expellere intentio eſt, tunc enim ſanguine nondum per omnia infecto aere ſcil. venenato inſpirato olei inſtar eidem ſupernatante, vel viſceris alicuius ſuperficiem tantum occupante, extimaſq; partes, febreq; nõdum excitata, ſudorificis iſtis medicinis vtilius nihil excogitari poſſe omnino iudicandum eſt. Tunc enim venenata qualitas in aëria & halituofa ſubſtantia hærens non multo labore per ſudorem vacuatur, cum ſc. venenum ſeu venenata qualitas ſubſtantiam ſanguinis vel viſceris alicuius nondum alte com-

Theriaca, & ſimilia alexipharmaca, quãdo & quibus exhibenda? Vera aſſertio.

prehendit. Cum vero febris inualuit, æstusque ac flamma in præcordiis percipitur, non prodesse, sed obesse multis certissimis documentis habetur patefactum. Ac parum hic curandum, quod quidam audaces barbatique magis quam cordati Empirici iactitant de experientia sua. Viri graues & eruditi, qui merito talia de se prædicare possent, non plura asserunt, quam ratio dicitur esse vera. Concedo, quosdam, qui ea vsurparunt, medicamentisq; calidis sudorem potenter prouocarunt, mortem vitasse, iisque esse adiutos. Sed an recte statim hinc concludetur, vtilia semper eiusmodi esse medicamenta? Variis casibus quosdam à difficilibus morbis liberatos legimus. Verissime enim Hippocrates, in medendo sæpe concurrere spem, fiduciam & τὴν ἰστίαν, prodidit. Et in quo medicamento aut medico confidit ægrotus, ab eo sanatur facilius & citius, vt etiã optimũ ab alieno datũ in peius proficiat. Nullus igitur Medicus, modo non sit amens, ægros suæ fidei commissos ita curare attentabit, vt illi sunt sanati. Per accidens innumeri euadunt cum ex hoc, tum ex aliis morbis. si alios eodem quis modo percurare velit, homicida rectius quam medicus audiet. Galenus in opere, quod de simpl. medic. facultatibus scripsit, fuse docet, quomodo experientia medicamentorum vires demonstrat aperiatque, ac quomodo, quod per accidens euenit,

Notab.

fit

fit distinguendum ab eo, quod per se fit. Sicut enim remedium nullum semper iuuat, ita nullum ex æquo semper omnes perdit. Aliqui semper licet ex accidenti id contingat, euadunt. Ac si empirici isti percensere nomina eorum, quibus nocuerunt, tam expedite possent & uellent, quã paucos quosdam, quos sua potius spes & τύχη, ut loquitur Hipp. quã horum medicorum peritia ac virtus, ex periculo eripuit, in ore semper habent, identidemq; numerant ac prædicant, proculdubio pro restituto vno perditos atq; occisos decem vigintiue numerare cogentur. In peste facilius est excusatio quam in aliis morbis cõpluribus. Nã qui pereunt, sæuitia morbi interiisse putantur. Qui aduersante morbo, Medico & medicina, vix ac difficulter euaserunt, à medicis seruati stulte aliquando putantur. Itaq; prudens & peritus Medicus, quid rationi & naturæ consentaneum sit, diligenter examinat. Non igitur pestilenti febre conflictatis Galenũ calidissima sudorifera præscripsisse, probabile est, cum terram Armeniam non auderet nisi vino valde diluto, febricitantib; exhibere, & in genuinis ipsius operibus de eo nihil certi posse reperiri constat, præter ea, quæ de theriaca ad Pisonem & Pamphilianum leguntur, quem librum Galeni non esse supra demonstratum est. Et ipse autor libri istius non exhibet theriacam, ut malam sanguinis qualitatem per sudorem
huius

huius vi euacuet, sed vt eam ex inimica efficiat
amicam, vt ex ipsis verbis patet, *χρησὸν γὰρ ἀ-*
ποράινει τὸ αἷμα αὐτοῖς, ἔ τὴν φερομένην ἐν αὐ-
τῷ φασφύλλῳ ἀποκρίνεται, ἀλλ' ἐξοικειῖσα τὴν
ἀσπίαν, καὶ κραῖνα τῆς παρὰ φύσιν ποιοῦντος.
Eiusmodi igitur sudorifera exhibenda, vt pau-
cis tandem hanc quæstionem concludam, quæ
nec vehementer calefaciant, nec vires subito
prosternant, quorum supra quædam sunt enu-
merata, quibus aliqui addunt succum Galegæ
& Calendulæ. Nam Fallopius affirmat, Gale-
gæ succum materiam venenatam ad glandulas
trudere, & nullum posse eo certius, aptius &
præsentius tunc offerri, cum eodem natura ve-
nenum transmittere cœpit. Calendulæ succum
vel decoctum idem præstare experimento didi-
ci, non tantum sudorem ciendo, sed circa vteros
etiam muliebres hærentia excrementa felicissi-
me expurgando, quæ certe remedia magis sem-
per laudanda sunt, præsertim cum sanguis vi-
tialis & corruptus totus ad glandulas non est
detrusus, sed in vicinis partibus & locis detine-
tur, tunc enim vtiliter per sudorem e-
uacuari habetur compertum. Aliæ
porro calendulæ virtutes alio
loco decanta-
buntur.

4. *An sanguinis missio antidotis per sudorem venenum vacuantibus, sit præmittenda, an vero hæc illam præcedere conueniat?*

Ordinis rationem in peste quoad remediorum vsurpationem apud plerosq; Practicos esse diuersam, nemo ignorat, nisi rei medicæ plane ignarus. Quidam enim, vbi suspicio de peste est, protinus exhibent per sudorem liberantia medicamenta, deinde secant venam, postea purgant. Quidam statim post venæ sectionem, altero die purgationem exhibent, & tandem sudorifera. Verum cautius faciunt & rectius, monente etiam Cornario & Foresto, qui venenato succo vniuerso intra venas adhuc cohibito & detento, sanguinem ab initio mittunt, præsertim cum ex aeris intemperie pestis orta est. Mox, quæ cor roborant, vires reficiunt, venenoq; sunt antipathetica offerenda. Sic enim natura, vitioso humore expulso, ab antidoto adiuta, reliquum facilius discutiet. Qui per sudorem primo vacuare conantur, nec educere venenum totum possunt, postea vero sanguinem mittunt, is corrupta excrementa, quæ ad cutim extruserat, in venas retrahit, vt ita magno in periculo versari tunc ægrum necesse sit. Adde, si venæ multo sanguine repletæ videnturq; apparent, ilque medicamento calido sudorem
pro-

proliciente magis ebulliat, tunc aut non bene continebunt sanguinem venæ, aut malignitas certe ardorq; augebitur. In ista enim commotione & agitatione sanguinis spiritus vaporesq; corrupti penitus permiscentur, sanguinemq; inficient vndiq;. Quin etiam debilitatè à sudore vires postmodum difficilius venæ sectionem admittent. Proinde pletora præsentè, sanguineq; abundante is auferendus prius est, deinde antidotus offerenda. Si per sudorem ab initio humor venenatus vniuersus vacuari posset, non certè valde opus esset venæ sectione. Sed raro imo vix totū euacuari sat multis experimētis patefactū habetur. Quare sudorificorum medicamentorum vsus suspectus manet & periculosus. Cætera alexipharmaca & antidoti, quæ ad frangendam ac retundendam venenatā putrefactionem, roborandum cor, viresq; cōfirmandas assumuntur, nihil prohibet quouis tempore exhibere, modo citra nauseam sumantur & fastidium. Si enim ventriculum perturbatura vomitumq; motura videantur, paulo longius vel ante vel post sectionem venæ offerētur. Notum enim est, multis venæ sectionem ventriculum rectè affectum conturbare. Absq; fastidio sumpta, atque paulo ante apertionem venæ, nō tantum roborabunt, sed præterea, ne ventriculus à sanguinis missione pro more aliquid patiatur, efficiant. Sæpius autem, si iuuari ægrum velimus,

NB.

I

mus,

mus, & iusto interposito spatio, erunt repetenda. Corde enim primum his corroborato, q̄ imprimis curandum, alacrius postea à se per venam sectam venenatum aliò sanguinem depellet.

§. *An in peste purgandum?*

Qui Hippocratis & Galeni dogmata vesana quadam rabie & licentia allatrant, in peste à vacuantibus seu purgantibus per aluum omnino abstinendum volunt, iudicio plane cæco. Itaq; ad Elleborum vocandi sunt, pestilensque hæc opinio veræ medicinæ sumtis alexipharmacis declinanda, aut igne etiã Hippocratico est exurenda. Si enim illis licet veterem veramque medicinam arrodere, cur non ipsius excultoribus defendere? Sed ad rem. Si corpus laborat cacochymia, prauisque succis in ventriculo & circa vias communes redundat ac circūfluit, sanguine in venis non turgente, purgante ilico pharmaco, quo humores viciati educantur, vrendum præstantissimi fere medici omnes antiqui & recentiores, Græci & Latini, rationibus naturæ & experientiæ consentaneis, præcipiunt, hæc tamen cautela, vt omnium circumstantiarum diligens habeatur ratio, pharmacum purgans non sit acre ac vehemens, ne scilicet profluum alui excitetur, quod in pestilente febre perniciosum,

Cautela.

sum, cum pestilentia tempore leuissima occasione humores commoueantur, inq; ventrem faciant impetum. Eiusmodi inquam catharticum imp. randum, quod sine insigni humorum agitatione primam corporis regionem, primasq; superfuitates ex ventriculo, venis mesaraicis, intestinis tenuibus & crassis sine notabili attractione expurget. Quod si vero superfuitates collectæ in prædictis locis sint crassæ & viscidæ, copiosaq; prauorum succorum moles sit coaceruata, ad paulo validiora erit confugiendum, ita tamen vt semper admisceantur, quæ cor roborent venenoq; resistant, hoc enim si negligatur, recte à purgantibus abstinendum moneatur. Vnde in eo maxime peccare videtur, qui peste correptis purgans pharmacum nõ exhibendam mandant, quod corporum peste correptorum eorumque dispositionum nullam plane habent rationem. Et quomodo possunt, qui ab ægrotorum visitatione abstinere magno cum fastidio. Si diuinus ille Christianæ charitatis ignis in illis splenderet, non fingerent nescio quod contagium, propter quod ædes peste infectæ sint vitandæ. Si digitis vlcus tangerent, corpusq; adeo sepe prauis humoribus scaterere obseruarent, vt ante, & venæ sectionem, & etiã antidotorũ ~~vsum~~ omnino purgandũ sit, nõ certe ita temere à purgantibus abstinendum esse iuberet psuaderetq; imperitorib. adblandientes magis,

gis quam verum enuntiantes. At licet pestis hy-
parxis consistat potius in venenata ac praua
qualitate, quam materiæ copia, vnde solis anti-
dotis & alexipharmacis contra illam pugnan-
dum, nihilominus tamen, ne flagrantissima fe-
bris ab vsu calidorum antidotorum incendatur
magis, succiq; prauis in corpore collecti, calidis
remediis accensi vberiore veneno præbeant
fomitentem, inq; parte aliqua principe phlegmo-
nem accendant, purgatio instituenda est ad ma-
teriam veneficam & prauam educendam, nisi
enim natura ilico vindicetur ab hoc hoste, con-
clamatum erit. Et vsus docuit hæc proba esse &
vera. Quod si vero corpus à prauis succis sit pu-
rum, & à cacochymia liberum, à purgatione
non immerito abstinendum: præceptum enim in
ventrem esse solet humorum descensus eo tem-
pore quo pestis sæuit. Itaq; si pesti alicui id sit so-
lenne, caue purges. Non enim tunc temere ad
vectoria & vibrantia pharmaca deueniendum
est, nisi tam valida, vt dictum, cacochymia cor-
pora sint scædata, vt, ni illa purgetur, & phle-
botomia & antidota calida operam ludant. Qui-
quis igitur pestis tēpore Medici officium præstat
ægrotos visitando, cōsilioq; ac ope eos subleuan-
do, obseruet, num alius plures auferat: siq; ita
sit, abstineat, sin vero alui fluore liberentur, pur-
get, certa tamen tec marsi. Hanc cautelam iu-
xta non erit difficile prudenti medico purgan-
tibus

tibus vti. Nunc formulas quasdam purgantium medicamentorum ex optimis Practicis adiiciam, quorum vsus tum in præseruatione, tum in curatione celebratur.

Ea quæ purgant, vel per os purgant & vomitum, vel per aluum, & vtraque leniter vel valide. Tam autem in præseruatione quam curatione ab acrioribus purgantibus abstinendum ob causas supra commemoratas. Atq; huic respexisse videtur Cornelius Celsus cum docet, pestis tempore non esse mittendum sanguinem, aut non purgandum fortioribus medicamentis, ne fiat humorum agitatio. In qua etiam sententia fuisse Rhasin inuenio. Vomitus quod attinet, in præseruatione eum magis profuisse quam in curatione obseruatum est. Vnde vomitoria in curatione raro probantur, nisi febris pestilens oriatur à veneno assumpto. In præseruatione utilis quandoque & aliquibus vomitus est, si medicamento conueniente recteque præparato excitetur, vt decocto radicis asari cum Carduobenedicto, hoc enim per vomitum excludit quicquid in ventriculo impuratum residet, simulq; per sudorem expurgat. In curatione quoque quandoq; prodest, sed adiectis quæ cor corroborent, venenoq; resistent, & cum hac obseruatione. Cum pestilens febris aliquem comprehendit, vide, num cum deiectione alui, aut cum vomitu inuadat? Cum enim vtraq; regio sit ad

*Vomitiones
cientia an
in febribus
pestilentibus
conueniant, &
quando?*

superfluos humores vacuandos conuenientiffi-
 ma, per vtrāq; euacuatio institui potest eorum,
 quæ abundant iuxta illud Hipp.aph. 21. l. 1. quo
 natura vergit, eo ducere expedit, modo per loca
 conuenientia id fiat. Si incipit cum vomitu, eo-
 que plures liberentur, vomituo natura iuue-
 tur, sed non violento, id enim vias aperit vene-
 no ad cor; & si æger est vomibundus: sin cum
 alui deiectione, itidemque plures per eam e-
 uadere animaduertatur, naturæ pharmaco per
 aluum ducente succurre, sed, vt dictum,
 mitiori & leniori: tali enim materia venenata
 à corde vna reuellit. Si fœcalis tantum super-
 fluitas vrget, materiaque in crassis intestinis resi-
 det, per lenientes clysteres commode educitur.

Inter vomitum cientia præstant quoq; flores
 antimonij tubei probe præparati ad grana, 3, 4,
 & summum 5. Nec non victriolum Romanum
 valde siccatum, id resoluitur in aqua, perque re-
 sidentiam depuratur, depuratum euapora, inq;
 fundo subsidet victriolum, in forma salis, de
 quo propina scrupulum vnum, duos vel 3. hoc
 est drachmam, cum aqua borraginis, conserua
 rosarum vel rosinarini, vel etiam grana aliquot,
 si vires languent.

Porro leniter & sine insigni aliqua humorum
 agitatione per aluum purgant infusiones rha-
 barbari & agarici in decocto illarum herbarum,
 quæ

quæ venenis resistunt, habita tamen semper ratione cuiusque ætatis, virium, consuetudinis, temperamentiq;. Agaricus in hoc malo insignis est, non solum enim veneno resistit, sed pectoris etiam & pulmonis vitia emendat, superfluaque ex illis euacuat. Rhabarbarum epar magis respicit & ventriculum. Huc pertinent pillulæ Russi celebratissimæ & pestilentiales dictæ, quarum tamen frequentior vsus est in præseruatione. Compositio earum talis est. Rec. aloes vnc. 2. myrrh. vnciam vnam; croci vnciã dimidiam. cum vino aromatite fiant pillulæ ad magnitudinem cicerum. dosis drachma vna, & quandoq; vnã cum dimidia. Crocus vires ac cor recreat, *Crocus cor hominis.* myrrha putredinem arcet, aloë immersos ventri tumores educit, & ab infarctu liberat. Antequam vero pestilens febris prehenderit actu, minori dosi, maiori vero, cum iam inuasit, prædictæ pillulæ sunt offerendæ, maiori enim vi ad morbum depellendum opus est.

Petrus Drocetus Medicus Parisiens. in libello suo de pestilentia cõmendat pillulas sequentes. Rec. rhabarbari selecti vnciam vnam cū dimidia. agarici vnciam vnam. senæ mundatæ vnc. 4. cinnamomi vnc. semis, Zinziberis scrup. 2. anisi, fœniculi sing. drachm. 2. Reducantur omnia in puluerem, quem irrorabis aqua vitæ, postea macerabis aqua communi aut borraginis, quã, cum satis fuerit colorata, colabis, similitq; aquã affun-

I 4 des,

des super fæces, ac macerabis vt prius, percolabis, exprimesq; , percolatum lento igne decoques ad mellis consistentiam, additoq; saccharo seruabis ad vsu[m]: da pillulas 5, vel 6, plus vel minus pro ratione virium, ætatis, consuetudinis & temperamenti.

Baptista Agnellus Anglus feliciter tempore pestilentiali vtebatur sequente opiata. Recip. agrimon. absinth. Romani, sing. manipulum vnum, anisi vnciam semis, senæ vncias duas: fiat decoctio in aqua communi per horas 4, deinde fortiter omnia exprimantur, expressioni adde sacchari vnciam, cassiæ mundatæ vnc. 2. fiat forma opiati, dosis vncia semis.

Alii commendant tripheram Persicam, diacatholicum, sirupum rosarum laxatiuum, hæc enim euacuant sine magna agitatione, calefactione, viriumq; deiectione, propter quas causas alia cathartica reiciuntur. Rec. tripheræ Persic. vnc. vnam, aquæ borraginis & bugloss. sing. vnc. 4. fiat haustus. Vel. Rec. diacathol. drachmas 6. propinentur cum aqua hordei. vel. Rec. sirupi rosarum laxatiui vnciam vnam cum dimidia, detur cum aqua endiu. vel cichoreæ. Ac triphera Persica hic habet vsu[m], quia minus laxat & calefacit, astrictionemq; quandam relinquit. Ioh. Heurnius in libro suo de peste describit purgationem, sudorem simul mouentem, cor firmantē, venenoq; resistentem. Rec. cepam
albam

albam magnā superiori parte excauatam, exem-
 proq; corde impleatur theriacæ optimæ drach-
 ma addēdo parū pulueris tormētillæ & dictāni:
 inuolue papyro humidæ, affeturq; sub cinerib.
 calidis, postea cōtūde in formā pultis, adiiciēdo
 parum aceti calendulæ cum aqua carduibene-
 dicti, & fiat fortis expressio, cui adde in tenellis
 naturis tripheræ persicæ semūciam, cū drachma
 vna electuarii hamech vel Indi, & è succo rosa-
 rū, & diaphœnici drachmas duas. Quidam pro
 maximo secreto habuerunt & etiā nunc habent
 pillulas de euforbio. Vbi tamē obseruandū sem-
 per admiscenda & contemperanda esse refrige-
 rantia, ne febris efferuescat, tum etiā hæc medi-
 camenta, nisi quid impediāt, statim intra 10. ā
 venæ sectione (si hæc facta est) horis esse exhi-
 benda, quoniam materia venefica vrget magis
 quam turgēt. Vnde rectissime Auicenna, inco-
 andū esse ā pharmaco vel venę sectione. Corpo-
 rū quoq; peste correptorū naturā diligenter es-
 se perscrutandam supra monuimus, si enim illa
 valida cacochymia sint defædata, & non pur-
 gentur, antidota calida frustra adhiberi censē-
 dum est, testante experiētia, & cum ea saniorib.
 practicis omnib. Quæ causa esse videtur, quod
 Iohannes Carpēsis plurimos sanarit anno 1527.
 Is enim in eūte morbo præscripsit laxatiuum, &
 in augmento purgabat. Et Gentilis dicit, medi-
 cos sui æui feliciter vsos esse scammonio, Auen-

Cautela.

zoar propinat remedium, quod recipit euphorbiū, quia tamen vrit, præstat exhibere cū cassia, hæc enim vim causticā obtundit. Ego frequēter & feliciter vsus sum sequentib. pillulis, quæ sine omni noxa & humorum agitatione aluum purgant.

Pillula anthoris.

℞. hieræ picr. drachmas 2. cocchiar. myrrhæ, mastichis diacridii, trociscorum alhan. Ellebori nigri præparati, sing. drach. i. cum sit. rosar. lixat. fiant pill. n. Hæ pillulæ sunt benignissimum alui laxatiuum, tam in statu sanitatis, cum sc. superfluitatibus prauis intestina & ventriculus abundant, quam morbofo. purgant enim bilem vtramq; & phlegma tam crassum quā serosum. Summa dosis 5. robustissimo 6. mediocris 3. pueris bimulis vel trimulis datur vna, vel etiā vna cum dimidia, sed quia paulo sunt grandiores, cum ovo sorbili ac mollissime cocto in partes diuisæ, vel in minutas pillulas conglobatæ, commodissime deglutiuntur. Vnum hic occurrit, quod præteritum non oportuit. Si ægri in principio vomibundi nō sunt, à vomitiuis abstinendum, magisque tunc laudatur aluina purgatio. Post hanc sudare præstat. Quibus vero medicamenta minus grata sunt, sed fastidium afferunt, ijs clystere alius sæpe subducenda. Si sanguis cum reliquis humoribus abundat, prius vacuatio per aluum instituenda, postea vero sanguis detrahendus est, præsertim si amplæ & ma-

Not.

magnæ venæ appareant. Tantum de purgatione.

6. *In peste an fonticulis utendum & vesicantibus?*

Ambrosius Paræus consulit, ut ægrotos iniuri curent sibi fieri fonticulos in brachiis & cruribus. quoniam natura per ea loca, quicquid humoris noxii in corpore coaceruatum est, expurgare consuevit, illudque relegabit virus, quod alias ad principes partes appulisset. Apud Libyæ populos antiquissimum fuisse vrendi modum ab antiquis etiam medicis usurpatum, testatur facit Herodotus in quarto, ubi latine versa leguntur sequentia: puerorum suorum, cum annum attigerint quartum, æsypo ouillo venas verticis adurunt, alii vero ipsorum venas temporales. Quod ideo agunt, ne vlllo tempore à capite descendens pituita offendat, & propter hoc seipsos sanissimos prædicant. Et certe Libes, omnium quos viderimus, hominum, existunt tales, an propter causam dictam, affirmare non audeo, sunt tamen sanissimi. Intellige autem æsypo feruente id eos factitasse, nam feruens oleum etiam vrere nemo ignorat. Sic Hippocrates sæpe lino crudo vrendum mandat, quod certe de ignito intelligendum esse Mercurialis libro secundo variat.

lect.

lect. innuit. In Thuscia similiter ac nonnullis aliis Italiae locis consuetudo est, pueros adhuc lactentes vel paulo maiores in occipitio ferris ignitis vrere, spe hoc auxilio à pituitæ malis & præsertim comitiali morbo eos liberandi. Contingit autem aliquando, vt inter vrendum superueniat conuulsio, vt cum læditur neruus, contra quam inuentum remedium est cum hirci vrina aspersio, qua eos ab illa reddunt tutos.

Pueri ne epilepsia corripiantur.

Fonticulus.

Porro fonticulus est vlcus, quod fit à causa cõburente, vt ferro vel auro candente, in momento enim & absq; doloris sensu crustam inducit, qua decidente fit vlcus cauum, vt egrediatur euacueturq; materia morbifica & superflua à partibus remotis & nobilioribus. In vlcus ipsum immittitur pila ex radice ebuli, gentianæ, vel etiam pisum, alii frequenter imponunt folia hedere, & puluerem veratri albi vel nigri. Notandum autem, in fonticulis, qui venenis extrahendis inuruntur, celerrime æscharam esse remouendam frequenter applicando butyrum recens calidum, quo æschara auellitur. Per æscharam æquus lector intelligat crustam proprie, quæ à ferro candente inducta est, crassam nigramq; quæ sua etiam sponte in vlcerebus quibusdam cauis accrescit. Inuruntur autem fonticuli nunc maiores, nunc minores, pro vario modo materiae reuellendæ, in capite, sutura coronali, & circa eam ad latera, in artubus superioribus & inferioribus, id est, cruribus,

ribus, femoribus, brachiis, & spatulis. Proban-
tur quoq; vesicantia, id est, pustulas vesicalque
excitantia, quale est illud causticorum genus,
quod habet vim vrendi potentia, cutemq; di-
uellendi atq; exulcerandi, vt sunt cantharides,
piper, scylla, euforbium, vrtica, sinapi, ranuncu-
lus, fimum columbinum, caprinū, tithymalus,
metalla acriora, sublimatus, arsenicum, anti-
monium & similia. Formula talis est. Rec. can-
tharidū præp. & ceroti sacri sing. vnciam semis,
fiatq; pasta pro vesicatorio. Vel. Rec. canthari-
dum præpar. extremis partibus ablatis, drach-
mam vnā, euforbii, sinapi, radici ari, sing. scru-
pulum vnum. fermenti acerrimi vnciam semis,
olei liliorum quantum satis est pro vesicatorio
incorporando.

Vesicantia.

Impostores, circulatores, imperitiq; chirur-
gi, nec non barbifores triobolares, miseris
ægotis hic nefarie imponunt, dum sc. arrogan-
ter in capitis doloribus oculorumq; leui inflā-
matione vesicas excitāt in occipitio infra cere-
bellū, Escharotico in sat amplo platysmate ex-
tenso, quo cutis adeo vlceratur ac diuellitur, vt
ferarum laniatui fere similem dixeris: quin ma-
lum sæpe augent, dum materiam morbificam
ab anterioribus capitis partibus auertendo re-
uellunt in spinalem medullam, vnde postea pe-
riculosa sæpe symptomata solent induci. Qua-
propter cautio adhibenda est in eiusmodi cau-
sticis,

*Modus ap-
plicandi.*

sticis, quæ in minima etiã dosi vesicando cutim
aperiunt, ad quem vsum fabricandi sunt caliculi
aliquot (similes castaneis vel glandibus) ex ar-
gento, multo tamen minores, vt scil. plus grano
cannabino non recipiant, vel ad summum duo
vel tria, quibus caliculis causticum includitur,
locoq; apetiendo imprimitur, loco tamen, cui
imponuntur, manibus prius affricato, vt laxatis
spiraculis medicamenti vis celerius penetret: a-
liquando etiam nucis alueolo includitur, atq; ita
imprimitur nucali testa loco circumscripto. Ap-
plicanda autem sunt vesicantia vel ipsi buboni
pestilenri, vel paulo infra eundem, quãuis si ipse
tumori aduouendum videbitur, præstabit id a-
pto linteolo applicare, quoniã forsan tumor ca-
liculorum vel nucalis testæ duritiem reformidat.
Vesicæ aut cõfiguntur, humotq; exprimitur, re-
linquitur vlcus, per quod materia omnino ex-
purgatur, perq; 3 vel 4 dies detinetur apertum,
folio hederæ vel brassicæ butyro inuncto, vel ce-
ræ etiã momento. Prout vero affectio organi in-
dicantis & actio materiæ morbificæ fuerit ma-
ior vel minor, pro eo longius vel breuius deti-
nendum est vesicans: perseverante enim præ-
sentia indicantis, affectuq; existente cõtumaci,
longiore tempore est detinendum, interdû per
horas 6, 8, 12 etiã & quandoq; longius. Verum
notandû, si tantû vitæ calorisq; refouendi causa
vesicans adhibetur, maturius esse detrahendû,
nec

*Nota circa
vesicatoria.*

nec expectandum, donec existant bullæ & vesicæ, longius enim si detineretur, exhauriret, quicquid caloris ad partis redintegrationem esset attractum.

7. *Cur quidam repente in contagione pestilenti moriantur, cum tamen non ita male affecti viderentur?*

De violento interitu in peste nō immerito hic quæritur. Quidā enim se sanos esse putantes subito & repēte concidunt. Constat ratione & experiētia, nullū animal, nullamq; eius partē interire, calore natiuo & ingenito existente saluo. Et mortē aliud esse nihil, quā natiui caloris extinctionē. Pestilens igitur inspiratio nō ante interficit, quam cordis calorē corruerit, eiusq; tēperamentum labefactarit. Quod certe in multis fit subito & improuiso, quando sc. tunc peste moriuntur, cum adhuc mediocriter habere putantur ac vix se febrile sentiunt. Accidit autem subita illa in feбри pestilenti extinctio, cum venenata qualitas raptim spirituosas ac solidas cordis partes peruadit, easque expugnat, vnde spirituum subita resolutio, virtutisq; vitalis deiectio. Cum enim vires concidunt, spiritusque resoluuntur, causa autem morbifica & venenata non vacuatur, ægrum subito extingui necesse est, cū nihil sit in corpore reliquū, q̄ vitā seruare, venenūq; possit debellare. Itaq; cū pestilēs vapor ita spirit⁹ vitales cordisq; tēperaturā labefa-

ctat

Etat, vt formaliter destruat, egrum subito extingui necesse est, non enim per simplicē intēperie hoc fit, sed putredinalem, vel si mauis, putrefactiuam, quæ corrigi nequit, corrumpit enim illico partem, cui insedit, putrefaciendo, hoc est, cordis calorem natiuamq; eius temperaturam destruendo. Nam cordis temperaturam destruant, caloremq; eius corrumpunt, quæcunq; vel Spiritum vel sanguinem ei eripiunt, vel hæc eadem reddunt intemperata, siquidem medici non considerant cor absq; sanguine & spiritibus, vt Ianius, qui seorsim, quoad scil. solida est substantia à spiritibus & humoribus distincta, cotinuentur. Si enim sine sanguine & spiritibus nec viuere, nec officium suum exequi, nec temperaturam suam custodire vlllo pacto cor valet, sequitur modo dicta esse verissima. At verum prius, Igitur & posterius. Non omittendum, quod in iis, qui ita subito peste extinguuntur, venenum pestilens sæpe intra venas latuerit, aut etiam per alias corporis partes subierit, quam se prodiderit, nec tamen interim fuerit otiosum, sed furtim & latenter humores corrumpendo ad cor vsq; penetrarit, cuius postea ex violento isto afflatu, nectar, cæteris partibus à veneno ante debilitatis atq; deprauatis, opem nullam ferentibus facile & subito etiam dissipatur, atq; extinguitur.

8. Qui-

8. *Quinam peste facile corripiantur?*

Cum aer & contagium pestilens nō omnes interficiat, plures enim cum infectis cohabitantes, spiritum eundem inquinatum, aut certe aerem eundem per inspirationem attrahentes citra noxam, non immerito quæritur, quinā potissimum ab aere pestilēti inficiantur, & cur non omnes, qui talem aerem inspirant?

R. Quemadmodum pro varia corporū humorūq; conditione ac dispositione variis etiam symptomatibus peste correpti inquietantur, quandoq; mitioribus, quandoq; grauioribus, vix enim duos videas, aut tres eadem contagione inquinatos, similibus premi symptomatis, sic quoq; pro diuersa humorū, spiritūū, ipsiusq; cordis dispositione & inclinatione alij aliis facilius celeriusq; peste corripuntur ac enecantur, aliis venenatam aurā sine noxa haurientibus. 1. Non enim omnes interficit aer in peste, sed illos tantum, qui vel humores, vel spiritus, vel cordis substantiam habent dispositionem ad putrescendum, siue illa dispositio oriatur ab astris, siue ab elementis & corporibus sublunaribus. 2. Cacochymia laborantes facilius à peste inuaduntur, argumēto sunt puerperæ carnibusque nimium se infarcientes, ac in immunditia viuentes, tales namq; corruptioni sunt subiecti.

K

3. Qui-

3. Quibus cor est calidius natura vel diēta, ob auctā respirandi necessitatē, ad pestem sunt procliuiiores, dum enim respirandi augetur necessitas cor auidius venenum in se rapit.

4. Quemadmodū pestilentia grauior & sæuior euadit in regionibus calidis, putrilaginosisq; inspirationibus subiectis & infectis, q̄ in siccis & frigidiorib. ac puris, rursūq; grauior ætate quā hieme, & austrina tempestate, quam aquilonari, tū inæquali intemperatoq; cælo, q̄ temperato, ita peste perniciosius & facilius corripitūtur, corpora calidiora & humidiora, queq; natura latiora & patientiora habent spiracula cutis, quorum raritate contagiosa aura facilius intra corpus penetrat, humores ac spiritus inquinans, quā frigidiora & sicciora, moderateq; laxa & stricta.

5. Præterea omnia corpora ab ortu imbecillitatem naçta, vt & ea q̄ iam ægra extiterunt, ad pestem contrahendā aptiora sunt exceptis arthriticis & podagricis potissimū, tum ēi iis, que morbo gallico inquinata sunt, & vlcerebus scætant, & huius rei veritatē monstrat ipsa experientia. Interim tamen prætereundū nō est, corpora robusta, si praua diætā vtantur, nō minus quam imbecillia affici, quemadmodum vehemens ventorum flatus quercum deiicit ac prosternit, non arundinem, quercus enim dura ac valida vim magnę tempestatis sustinere nō valet, quana

let, quam arundo mollis, flexilis, ventorumq;
afflatibus cedens facile perfert.

6. Inter quos est familia vel temperamenti
similitudo, peste fere facilius corripuntur o-
mnes, spiritali continuatione ac efficientia.

7. Sed vix euadunt, immunesque sunt, qui
conuenientiam quandam habent & cognationem
cum illo astro, cuius motu & occulto
influxu aeri *μιδωματῶ* & pestifera inquinamenta
sunt impressa. Atque prudentem maxime
hic decet esse Medicum, vt sciat, vel
discat, an pestis causa ad cœleste defluuium sit
referenda, an vero ad terrestres, aquæque ex-
pirationes? aliter enim illic, aliter hic curatio
auspicanda, illic cœlestia, hic terrestria alexi-
pharmaca laudem obtinent, illic smaragdus,
hic theriaca veneno est antipathetica.

Nota.

8. Caueant sibi in nouilunio nati circa no-
uilunium, vt & in plenilunio circa plenilu-
nium. Vis aliquid secretioris? Caue tibi sin-
gulis mensibus, quibus pestis sæuit, cum lu-
na venit ad eum locum & signum cœli, in
quo erat Saturnus vel Mars tempore natiui-
tatis. Sed vix millesimus hoc obseruat, vn-
de eiam sæpe in vno pago vel vrbe vix quar-
ta pars à pestilenti afflatu intacta relin-
quitur.

9. Qui densam habent texturâ, & maxime si
sunt in secundo senio, qui frigidi sunt & sicci,

K 2 caloremq;

caloremq; cordis habent remissiorē, facilē, & temperatā respirationem, minus ad pestē sunt proni. Plin. lib. 7. c. 50. scribit senes pestilentia non sentire, & maxime si optimam vitæ rationem ineant. Succis pleni homines magis corripuntur. Pisces à peste non infestari Aristoteles auctor est. Virgines nubiles, magis tamen in Venerem pronas, vt & fœminas citius & peste corripit & correptas vt plurimū cōmori ex femine in vasis corrupto & vltra tempus reseruatō, aut menstruis suppressis, aut pituitosorum humorum coaceruatione laborantes, experientia compertum est.

9. *Quibus signis dignoscatur terram vel aërem esse corruptum & venenatum?*

Hippocrat. lib. de aere, aqua & locis, inquit, quæ ex terra proueniunt, terræ ipsius naturam recipiunt. Et Galenus I. de element. Sata atq; plantæ, cum terrā subeūt, trahit vnumquodq; quod terræ inest suæ naturæ conueniens: sed cū id q; attrahitur, inquinatum est, coguntur etiā ea inquinari. Vnde terra corrupta ac vitiata, corrumpuntur similiter quæ ex ea proueniūt, vt sata, germina, vites, arbores: fructus sūt insipidi, iniucundi, cito corruptibiles, ac fungorū & ex putrefactione ortarū rerū emergit copia. Terræ tunc germina, arbores, plantæq; pereūt, desiccantur, frumenta ante maturitatis terminum

num rubigine viciantur & ærugine, eorumq; esu bruta intereunt, tuncq; infecta, & immūda muscarum, cimum, papilionū, locustarū, araneorum, erucarum, buprestū, scarabæorumq; examina, corruptionem insignem denunciant. Quin & animalia sub terra viuentia, vt angues, talpæ, mures, vermes, sedes suas relinquūt, pestemq; terræ præfagiunt. Oues quoq; venenatū halitum in pascuis inspirantes, prius inficiūtur, quia humidiores, inde fues & boues (quod hoc anno 1612. multis in locis Germaniæ accidisse magno cū dispendio constat) minus his capræ, equi & canes, quamuis feles & canes pestem quādoq; in ædes & habitacula importasse notum est. Sed & volatilia prope terram volitare assueta ad altissima montium iuga & cacumina properant, quam citissime, subterraneorum sc. expirationum malignitatem olfacientia. Terra similiter euadit sterilis præter consuetudinem, vigent terræ motus, & animalia cauernas fugiunt: apostemata apparēt in ægro dura, & pestilentialia, difficiles somni, color cutis liuidus. Atq; hæc sunt signa terræ corruptæ & vitiatæ.

Signa aeris inquinati & infecti.

Signa aerij veneni sunt indubitata, cū aues repente in terram concidūt, hirundines nidos ac pullos relinquunt, q̄ hoc ipso anno mense Augusto obseruauimus cum stupore, cū ouū,

K 3

panis,

panis, pomū, caro, aut simile quippiā aeri expo-
 sitū cito ac p̄er solitū corrumpitur ac putrefit,
 cū panis ex clibano recēs desumptus calidusq;
 lanceæ impositus, ac sub dio per noctem aeri
 expositus, mucidus mane ac putris apparet,
 isque à gallinis postea esitatus vel canibus, eas
 interficit, si denique omnia obsoniorum ge-
 nera sub dio vel in patentibus conclauibus lo-
 cata situm & mucorē contrahunt, hæc omnia
 arguunt aerem esse putrefactum & inquina-
 tum. Ego certissimum aeris inquinati signum
 esse puto repentinam araneorum copiam, sub-
 itariumq; & insolens earundem incrementū,
 quale in nostra superioris anni peste vidimus.
 Vnde male sibi & suis consulunt, qui pestis
 tempore ædes & cubicula ab araneis purgan-
 da atque euertenda esse suadent, attrahit enim
 hoc animalculum vel insectum *μιασμα*, seu
 inquinamentum aeris pro alimento. Proha-
 sius Rouellus Cardani coætaneus & amicus
 refert Anno 1524. cum pestis in Mediolano
 vrbe crudeliter sæuiret, vidisse se panem recen-
 tem non solum mucidum euasisse, sed totum
 scatuisse vermiculis, beneque valentes peste
 correptos 6. intra aut 8. horas expirasse. Qui-
 dam non fallaci experimento, vt refert Fore-
 stus in obseruat. sua II. l. 6. de febrile epidem.
 docent, si ouum recens manu diutius tenea-
 tur, & tandem euadat liuidum, positoque in
 mensa

N. de ar-
 raneis.

menta aliud ouum apponatur, idque eodem colore, quo prius, inficiatur, tertium vero album & purum permaneat, cito longiusque à loco pestilenti fugiendum esse ob aerem vitiatum & venenatum. Vnde perniciosissimam esse pestem, quæ ex aeris vitio prouenit, vt sine quo nec viuere, nec spirare valeamus, in confesso est apud omnes. Inspiratus enim si cito & sensibiliter lædit, corruptionem indicat non leuem, similiter si tumores in ægroto erumpunt circa humeros & infra brachia sub axillis, si tibiæ adest hinc inde iactatio, si asthma siccum infestat, dolorque capitis ac phrenitis inquietant.

Cum est pinguis, tactu tepida & virescens, *Signa pestis*
 ranæ multiplicantur, aliaque animalcula è pu- *aqua.*
 eri materia in aqua oriuntur, piscesque quan-
 doq; moriuntur, sitis ingēs in ægro, paucus som-
 nus, tumores pedum, & signa circa puden-
 da, potare nolunt, & pedes intumescunt.

Somnus continuus & indefinens, in ægro *Signa pestis*
 calor intensus, tumores magni pone aures, si- *ignis.*
 tim non habet: ignitarum exhalationum fre-
 quens apparitio.

Si febricitantes vsos esse constat potu cibif- *Signa pestis*
 que corruptis & putredini obnoxiiis, vt contin- *alimenti.*
 gere solet tempore caritatis annonæ, dū aqua,
 quæ bibitur, est putris, cibiq; putres.

Si febris oborta est ab indumentis & vesti- *Signa semi-*
 bus, quibus materia quædam misti insigniter *navii pesti-*
lentis.

putrefacti in hæret, quæ materia nihil aliud est quam situs, hoc est, illuuiæ & corruptio pannis se inuisibiliter insinuans.

Ipsius vero febris pestilentis differentiæ ab ipsa febre sumuntur, vt febris pestilens sit putrida vel hæctica: illa putrefaciendo & calefaciendo in humores, hæc in solida & substantiam cordis agit.

*Signa febris
pestilentis
putridæ.*

Putridæ pestilentis signa sunt, delirium, sitis ingens, sensus feruoris in signis, venenum enim calidum vapores mittit in caput, vnde delirium; in os ventriculi, vnde sitis; in viscera, vnde videntur vri: anhelitus magnus & frequens, quia succi vehementer putrescunt; impotentia quiescendi, quia materia pestilens turbat partes musculosas; vigilia, pulsus frequens & paruus, quia virtus plerumq; est debilis, statimq; concidit; excrementa foetentia & colliquatio: foetoris causa est putredo, colliquationis calor intensus: adsunt vibices & stigmata citra tumorem, pustule, carbunculi, bubones, parotides, tumores circa axillas oris inflammationes.

*Signa hæcti-
cæ pestilen-
tis.*

Hæctica indicatur ex foetido anhelitu, nam cordis facultas ita succumbit, vt succos regere nequeat, quare putrescunt: è pulsu debili, morbus enim necessario est in habitu, non in habitudine tantum: æger febrem non sentit, lotium non mutatur, quia vitium non est in succis, calor est aeris quidem, sed debilis & æqualis: non delirant

rant neque alui profluuiio alioq; symptomate
conflictantur.

Submonitio necessaria.

Ephemeram pestilentem, hoc est, vnius diei
quidam omittunt, eamque non dari contendunt,
putantes, necessario febrim pestilentem
degenerare statim in putridam & hecticam, raroque
calorem figi in Spiritibus, qui putrescere
nequeant, ob mobilitatem sc. & tenuitatem.
Sed experientia reclamat, eosq; refellit. Fal-
luntur enim, dum Spiritus putrescere negant.
Sunt enim res mixta ex sanguine genita, & mo-
do teneriores ac puriores, modo turbidiores
existunt ac crassiores. Mista autem putrescere,
vaporemq; sanguinis, ex quo Spiritus generantur,
putredinis esse capacem nemo inficiabitur.
Quare & Spiritus putredinem subire verisimile
est. In confesso est omnibus, in peste Spiritus
ita corrumpi aliquando, vt & febrim gignant,
mortemque afferant. At non interficiunt pro-
pter inflammationem, quippe febris tanta nõ
apparet, ac multi se ne laborare quidem febrim
opinantur. Quapropter præter inflammatio-
nem aliud in Spiritibus inesse tunc oportet,
quod mortem inducat: hoc autem quid sit ali-
ud quàm putredo, fingi faciliè non potest. Cor-
rumpuntur Spiritus extinctione, suffocatione,
vacuatione, dissipatione & alteratione præter
naturam. In peste autem nec extinctionem i-

*Spiritus an
putrescant,
& quomo-
do.*

K 5

magi.

imaginati, nec suffocationem fingere, nec vacuationem aut dissipationem prætexere semper licet. Reliquum igitur est, vt alterari præter naturam dicantur. Etenim inspiratus aer nec extinguit, nec suffocat, nec vacuat, nec dissipat eos semper tempore pestis, quare eosdem putrefacit, sicut enim humores putrefaciendo corrumpit, ita & spiritus. Putrescere igitur eos afferendum, febremq; Ephemeram contagiosam die vno vel occidentem vel ægrum deferentem, dari omnino statuendum est. Experientia & sensus, peste correptos putridum adeò expirare spiritum testantur, vt, qui eum à putredinis labe immunem dixerit, plane cœcutire videatur. Sciendum tamen spiritus nomine intelligi hîc non purum & sincerum spiritum, qui animo concipitur, ac re ipsa non magis inuenitur, quam sanguis sincerus actu, sed eiusmodi spiritus, qui cum fuligine, aere inspirato, halitibus ex sanguine eleuatis vtilibus pariter & inutilibus misti sunt & confusi. Sic aerem putrescere dicimus, non purum illum & sincerum, sed qui cum vaporibus & halitibus permistus est, quibus in eo putrescentibus aer computrescere dicitur. Quia enim in omni putredine fit humidi à sicco secretio, & putredo mistorum propriè est, elementa vero mista non sunt, aer sincerus putrescere non dicendus est.

Sii-

Si igitur in spiritibus putredo contagiosa acris fuerit, calor non est mordax neq; puugēs, ægri in pectore maiorem calorem sentiunt quā reliquis corporis partibus, pulsus non est in totum imbecillis, sed aliquanto velocior solito, non adeo tamen frequens, vt quando in humoribus pestis consistit: vrina est naturali similis, nullus sudor erumpit, sed mador tantum in fronte & ceruice, lingua est arida & aspera, non multum sitiunt, neq; huc neq; illuc se iactant, propterea quod vis naturalis in totum prostrata est, continuo illis anima deficit, neque pustulæ, papulæ aut alui profluuium illis superuenit, sed subita mors in propinquo est, nisi primo morbi insultu prouideatur. Hac febri plurimos interire pestis grassantis tempore extra dubium est.

Signa Ephemera pestilentis.

Si attractus aer pestilens per nares aut aliunde cerebrum læserit, adsunt tremores, mœstitiæ, dolor capitis, delirium in primo morbi insultu, defluxus biliosi vel pituitosi humoris è cerebro in ventriculum, pulmonesue, propensio in somnum aut vigiliæ superflux, tumores in collo & pone aures, vertigo, aurium tintinnus, facies rubra, temporum pulsatio vehemens.

Signa, si aer pestilens cerebrum primo inuasit.

Signa quæ auram venenatam in sanguine subsistere demonstrant, sunt calor nõ mordax, sed blandus & mitis, lassitudo tensiua totius

Signa, si in eorum contagium primo irrepserit.

COR-

corporis, deiectiones malè olentes, liquidæ, copiosæ, decubitus ægrotantis supinus, capitis grauitas, temporum pulsatio, delirium circa 4. vel 7. diem, sitis nulla aut exigua, lingua sordida, vrinæ rubentes & confusæ, pustulæ erumpentes in vniuerso habitu corporis, cum primis tamen dorso, pectore, brachiis rubentes pulicum moribus non absimiles.

Signa, si bilem magis infestet.

Si in bile malum constat, ægri vexantur inquietudine, incendium tantum circa præcordia conceptum sentiunt, facie sunt pallida, & per interualla rubea, sitiunt valde, linguam habent præaridam, vigilæ adsunt perpetuæ, spiritus graueolens, difficilis respiratio, continuum aeris attrahendi desiderium, deiectiones alui biliosæ, tenues, fœtidæ, & pingues, vrina flaua, interdum & tenuis.

Signa, si pituitam.

Crudiores sanguinis partem cum lues infecerit, adest cõtinuus somnus, torpedio corporis, membra lassa, ructus acidus, tumores œdomatosi, hoc est, aquosi, molles, doloris expertes, prædominantem pituitam indicantes, vnde teneræ & humidæ naturæ facilius corripuntur quàm senes aut laboribus dediti, vel qui frigido & humido sunt temperamento frigidisq; cibis enutriti.

Signa, si bilem atram

Vbi sanguinis fæcem aer pestilens occupat, ægri tristes ac præter consuetudinem solliciti sunt, mente alienantur, pulsum habent exiguum

um

um & profundum, lotium vino granatorum simile, subnigrum, abscessus ac pustulæ quæcunque in parte corporis fuerint humoris colorem & ideam repræsentant.

Verum hîc memineris, rato vnum aliquem humorem seorsim putrescere in febris pestilenti, multo minus solos humores sine spiritibus, cum totam massam languineam contagium pestilens aggrediatur. Itaq; diligens signorum omnium collatio instituenda est.

Nota.

Signorum porrò alia sunt febris pestiferæ imminentis, alia præsentis. Signa imminentis desumuntur è corporis dispositione & causarum præsentia. Si enim corpus est impurum, aut ex aliqua vacuatione imbecille, humidius, densius (in quo transpirationes prohibentur) summa item veneni actiuitas est & vis, facile inficietur tempore pestilentia, resistereq; veneno non potest, nisi fugam arripiat. Præsens verò febris in genere indicatur, si causæ sunt præsentis & homo febricitat, virtusque robur non seruat, quoniam cor morbo afficitur contagioso calido, quod in Ephemeris & putridis non pestilentialibus minimè contingit. Quæ autem sint causæ præsentis, vide supra, &c.

Signa febris pestilentis imminentis vel præsentis.

Hactenus de Symptomatibus pestilentialibus, contagionisq; natura & causis, &c. sequitur specialior quædam pestis curandæ methodus.

Ea

EA consistit tum in præcauendo, tum in morbo actu iam corripiente profligando.

Præsidia, quorum beneficio corpus munitur, ne afficiatur veneno pestilenti, generalia sunt, vel specialia.

Generalissimum prophylacticum est fuga, iuxta illud:

Hæc tria tabificam pellunt aduerbia pestem,

Mox, longè, tardè, cede, recede, redi.

Si enim summa est & insignis veneni vis, corpus resistere non potest, nisi fugam arripiat: summa veneni vis & actiuitas indicatur ex insigni aeris putrefactione. Quare non secus ac mors ipsa hoc malum fugiendum est, atque quærendæ sedes, vbi salus corporisq; incolumitas in tuto possit collocari. Etenim, se minus afflictam sentit qui prouidet idem. Item, sis procul à iaculis & feriêre minus. Quapropter non audiendi scioli quidam Theologastri sunt, contententes pestem frustra fugi, propterea qd Deus iustus & acerrimus scelerum vindex ab omnium ceruicibus quocunq; loco & tempore pestem possit repellere. Si, inquiunt, Deus decreuit, te hoc tempore peste sæuiente extinctum iri, frustra fugis. Si non decreuit, iterum frustra fugis. Non igitur fugiendum. Quasi vero acutum, sæuissimum & contagiosum morbum fugere, vitamq; & corpus conseruare, ne videlicet veneno repente corripiatur, èq; medio

*Obi. contra
fugam pe-
stis.*

dio tollatur, sit fiduciam in Deum abiicere, vel in diuinæ opis fiducia desperare. Ob mortis gladii; metum sanctissimos etiam patres fugam arripuisse sacræ literæ testantur. De fuga Moſis in terram Midianiticam Pharaonis sæuitiam pertimeſcentis, vide in Exod. c. 2. Dauidis, 1. Samuel. 21. 22. Abrahami, Genes. 20. Iſaaci, Genes. 26. Eliæ, 3. Reg. 19. Ergo & pestem tanquam penetrabile telum ardentemq; sagittam, èq; quatuor illis calamitatibus vnam, quas Deus apud Ezech. 37. minatus est pietatis delictibus, licet fugere, seu pestis tempore secedere nefas non est. Humanis duntaxat præſidiis inſiti, deq; prophylacticis tantum laborare ſepoſitâ in Deum fiducia Chriſtianum non est. Sicut nec laudabilis est illorum affectio qui temeratio quodam ausu concessa media negligentes aduersus tanti mali sæuitiam se non præmuniunt, sed ægrotos viſunt non vocati, & ita sponte in periculum ruunt, malumq; sæpè sibi accersunt.

Specialia præſidia vel diætætica sunt vel chirurgica, vel medicinalia: & hæc consideranda sunt iis, quibus pestis tempore profugere nec licitum est, nec integrum.

De Aere.

INter diætætica primo occurrit aer. Fieri enim nequit, vt viuaces existant homines aut vale-

valetudine inculcata, vbi aer vitiosus est, putrediniq; obnoxius. Vt enim spirabile atque animale corpus externo aere sereno, puro, ab inquinamento libero, ideoq; salubri, recreatur & conseruatur, sic eodem existente impuro, valetudo deprauatur atque corrumpitur. Cumq; aeris ac spiritus, quem attractione intra corporis nostri recessus concipimus, nō minus quam alimentorum vsus necessarius sit, & absque his aliquouſq; subsistere vita possit, nam septenis nouenisq; diebus inediā vt plurimum tabescentibus, absq; vero circumfuso aere ac flatibus ne tantillo quidem momento perdurare poterit, quin suffocetur, sequitur aerem respirationi inseruientem, cuiusq; beneficio adminiculoq; spiritum hinc inde reciprocantem produci-mus atque attrahimus, accurate obseruandum esse.

Prac.

NB.

Quo igitur purior est, minusq; contagiosus, eo salubrior corpori existit. Contagiosus enim & pestilens cibo vitioso ac venenato deterior est atq; nocentior. Probatum. Cibus enim vomitu potest exturbari, ac reiici, calorismq; naturalis beneficio concoqui: aura vero spiritusque pestilens non facile domari aut confici potest, vbi intimos corporis recessus occupauit, confestim enim cum spiritibus cordis commiscetur, quos inficit atq; depopulatur.

Præcauetur autem aer pestilens & corruptus

ptus multis modis. Primò si aditus illius ad ædes nostras præcludatur, sicut legitur M. Varro fecisse Corcyræ, cum enim in omnibus ædibus vicinis ægros decumbere videret, fenestras occlusit, quæ austrum putredinis promotorem, variorumq; morborum, Hipp. in aphor. teste, autorem, recipiebant, introduxitq; aliis nouis aquilonem, sicq; totam suam familiam incolumen seruauit, sartam ac tectam. Sed quod Varro fecit in Austro, id in Zephyro, Fauonio & Subsolanio nobis faciendum est, quando animaduuerterimus, flantibus iis ventis, pestem vel recrudescere, vel per eos ad nos deferri, Aquilo sua natura, quicquid in aere contagii est, exiccet absorbetq;, hoc enim spirante omnia clara, pellucida ac splendida cernuntur, inque hominibus excitatur alacritas animique vigor atque erectio, cum flatibus austrinis nubiloque cœlo mens caliginosa deprehendatur, ac remissa, fluxiones pariter ac catharri excitentur, ut testantur maritimi Belgæ, quorum ciuitates multæ austro sunt expositæ.

Quapropter accuratissima habenda ratio est ventorum, qui ab aere promanant ac diffunduntur, non solum in libero apertoque aere, sed etiam in construendis erigendisq; ædibus, construendis porticibus, vestibulis, fenestris, ostiis, deligendisq; locis prospectuq;, per quem in triclinia, conclauia & cœnacula externi fla-

L tus

*Præserua-
tio ab aere
pestilenti
fit variis
modis.*

Præcept.

*Locimuta-
tio necessa-
ria.*

tus se ingerant, salubrique aura nos offendant.
Locorum igitur, vbi ex aeris putredine pe-
ffis ortum habuerit, mutatio hic necessaria fue-
rit, ab infimis sc. ad altiora, patentia & ampla
ascendendo, inq; Septentriones vel Ortum spe-
ctantia. Si vero venti ab vna regione in aliam
pestilentem halitum transuexerint, ex altiori
mansione ad humiliorem confugiendum, vbi
sc. solum aquosum sit, cœlumq; crassius, quod
sc. difficiliter superiorum impressiones ac vim
excipiat.

*Aer multis
modis alte-
ratur &
corrigitur.
Validissi-
mum aeris
maligni
correctori-
um ignis.*

Delectâ domo locoq;, aer, si impurus est, vt
plurimum autem talis est, alterandus est & cor-
rigendus, æstate quidem frigidis, hieme calidis.
Igne in aere emendando nihil validius. Pro-
pterea laudantur illa cœnacula ac conclauia,
in quibus sunt luculenti camini, quibus qui v-
tuntur, optimè sanitati consulunt.

Testantur id populi Septentrionales, qui ad
luculentos istos caminos, optimè se habent, va-
poraria enim minus apud illos & probantur &
in vsu sunt, credunt enim valetudini ea officere.
Hippocrates sæuam illam Græciæ Athenarumq;
pestem nemoribus combustis, ignibus-
que per compita excitatis depulit, multaq; ho-
minum millia ab illa vindicauit, quod idem et-
iam Acronem Agrigentinum & Thaletem Mi-
lesium factitasse legimus. Huic incendio com-
modissime inseruiunt lignum iuniperinum,

cu-

cuius præstantiam frequens vsus commendat, abiegnum, quercinum, faginum, sambucinum, salignum, ceraforum etiam, & pyrorum, hæc enim & similia sicca vel viridia foco possunt imponi & accendi. Præstant etiam insignes in hoc casu vsus laurus, myrthus, cedrus, cupressus, sed exotica hæc sunt, & nostræ terræ fere incognita, quamuis sicca ad nos exportari possunt. Lignum etiam aloes & Santalium, quorum nobis esse potest copia, non minoris sunt hic præstantiæ, sed eorum vsus magis est in suffitibus.

Experientia mecum testabitur, lignis, iuniperinis, abiegnis, fraxineis (quod secretum est,) & tiliaceis, nullum in hoc casu esse prius & posterius: his succedunt quercinum & betulaceum.

Suffitu quoq; olfactuq; earum rerum, quæ *Suffitum.* vel manifesta vel occulta qualitate venenis aduersantur, aerem emendari ac alterari in experimentis est: sunt autem ligna & herbæ suauem expirantes odorem, vel enim ignibus hæc iniiciuntur integra, vel in puluerem redacta super carbones proiiciuntur, vt sunt lignum iuniperinum eiusq; baccæ, lignum aloes, santalinum, baccæ lauri, rosæ, violæ, cortex citri, arantiarū, rosmarini frutex, eiusque folia, frutex lauendulæ cum floribus & foliis, salvia, maiorana, thymus, satureia, origanum, hisopus, pulegium, absinthium, artemisia.

hypericum, rutha, serpillum, myrrha, thus, mastix, garyophylli, cinnamomum, nux moschata, laudanum, moschus, ambra, camphora, & id genus alia. Vbi notandum ætate frigidis calida esse contemperanda, vt rosis, santalo, floribus nymphææ, cichorii, camphora & similibus. Sulphur hieme celebratissimum est, aliis mixtum.

Nota.

Camphoram in putredine omni arcenda venenosissq; halitibus proffigandis non postremum obtinere locum ob exiccandi virtutem, ideo omnibus & suffitibus & odorematis esse admiscendam, est enim subtilium & cito penetrabilem partium magnam substantiæ, quadã familiaritate cum cordis spiritibus habentium sympathian, proindeque mirifice eos hac recreari verisimile est.

*Camphora
qualitas &
natura di-
uersa.*

De Camphoræ vero ipsius natura inter graues etiam autores non conuenit. Antiquis ignotam fuisse constat. Apud vnum Aetium fit eius mentio, sed pro vnguentis eam ponit. Dynus Florent. canone 2. c. 3. calidarum eam partium esse fatetur ob multum odorem, qui teste Arist. de sensu & sensibilibus non nisi ex tenui fit euaporatione mediante calore, in halitum seu tenuissimum spiritum partes in corpore odorato extenuante ac resolvente, vt in aërem diffundantur atq; expirent.

Neotericorum maior pars frigidam eam esse con-

contendit summo consensu & applausu, & quidem frigidam à frigiditatis prædominio, eam quidam dicunt, ideoque medicamentis, calidis affectibus oppositis, eam admiscunt. Frigidam eam à prædominio non esse ostendunt præter insignem odorem effectus frigidus contrarii, idque indubitatis experimentis & documentis. Experimenti cuique via facilis. Quæ odore carent, ad eò plerumque obtusum atque ignauum habent calorem, ut per paucas partes extenuare possit, quæ in aerem diffundantur, vel ad eò sunt temperata, ut exhalatio olfactum mouere nequeat. In Camphora contraria omnia. Partium tamen in ea diuersitatem sapor aperte docet, inter quas quæ odore sunt præditæ, numero & facultate antecellunt terreas ac frigidas, quæ odore euanescente atque expirante remanent. Sed de his alibi fusius. Sufficiat hic, exploratum, licet non omnibus, esse, Camphoram ab intima putredine corpus immune conseruare, aerisque ambientis contagium potenter discutere.

*Puluis pro suffimento quouis loco & tempore
utilis super carbones candentes proie-
ctus.*

Recipiatur thuris vncia vna: corticum ci-
tri vncia semis: garyophyllorum, cinna-
momi,

L 3

momii, macis, ligni aloes, fantali citrini, singulorum drachma vna & semis. galliæ moschatae drachmæ 4. laudani drachmæ quinq; rosarum rubearum drachmæ duæ, thymi scrupuli duo, camphoræ grana quinque fiat puluis: ditiores possunt addere moschi grana 5. euadetq; pretiosior & fragrantior.

Trocisci pro suffitu suauissimi odoris.

Corroborant cerebrum & cordialia mirabiliter.

Recipiantur Benzoini drachmæ 6. ligni aloes drachmæ iij. moschi scrupulus semis, ambræ grana 4. camphoræ grana iij. sacchari candidissimi libra semis: fiant pastilli, rotulæ seu trocisci, qui in particulas fracti proiciantur super carbones candentes, cœnaculumque vel cubiculum sæpius in die iis suffumigetur.

Candela pro fumo.

Eundem in suffiundo præstant vsum candelulæ, quæ recipiunt laudani sinceri vnciam semis, Styracis calamitæ, myrrhæ, mastichis singul. drachmas iij. rorismarini, rosarum rubearû, thymi, sing. drachmas ij. macis, ciñamomi, garyophylorum, fantali citrini, spicænardii, sing. scrupulum: carbonum ligni salicis vncias ij. Vel Recipientur benzoini vncia semis, Styracis calamitæ vnciæ ij. Carbonum salicis vnciæ iij. pulueris garyophyllorum vncia semis. Potentur omnia cum gummi tragacantho, & aqua rosarum, fiantq; candelæ: ditiores addant camphoram, moschum, ambram. Ad

Ad eundem quoq; vsum formantur globuli seu poma ambræ, quæ manibus gestata, præfertim cum per loca suspecta vel infecta maleq; olentia, est eundem, cor eiusq; spiritus insigniter recreât, noxiosq; vapores repellunt atq; discutunt, recipiuntq; laudani vncias quinque, Styracis calamitæ drachmas 2. gallæ moschatæ drachmam vnam cum semisse. ligni aloes, rosarum rubearum, corticum citri, succini, coriandri, fantali citrini, singul. drachmam semis, camphoræ grana quinque, ambræ gr. ij. moschi gr. j. cum resina terebinthina, aqua rosata vel succo basiliconis sufficiente cum instillatione pauca aceti rosacei incorporentur in pilâ. Qui impendio non parcunt, possunt addere Zibetti gr. iij. ambræq; gr. v.

Sed qui tenuioris sunt fortunæ pomambra sua conficiant in hunc modum.

Recipiantur laudani drachmæ ij. styracis liquidæ scrupulus, myrrhæ drachma, Pulegii, menthæ, sing. drachma semis, rosarum rubearum, maioranæ, garyophyllorum, sing. drachma, fantali albi & citrini sing. drachma semis, cum aqua rosarum vel terebinthina redigantur in pilam.

Aliud minus preciosum, sed bonum.

Recipe radicis enulæ, angelicæ, rosarum, maioranæ, torismarini, saluiæ, ruthæ,

L 4

lauc-

lauendulæ, garyophyllorum, ſing. partes æ-
quales, contuſa omnia redigantur in pilam
adiectis camphoræ granis 4. vel tribus, hoc-
que modo poſſunt vno labore plura concin-
nari poma, pluribusq; communicari, mani-
bus intrecundum geſtari, natibusq; ſæpius
admoueri.

Eundem in vſum manibus geſtantur mala
citria & arantia, eorumq; cortices manibus cõ-
trectati vel maſticati oreq; diu detenti mirifice
commendantur à priſcis & recentioribus.

*Citri con-
tra venena
efficacia.*

*Memorabi-
lia historia.*

Quid veteres de malo citrio ſenſerint, eiusq;
efficacia præſentanea aduerſus virus, patet ex
Athen. lib. 3. Plinio l. 11. c. 3. Palladio libr. 4. c.
10. Theophrasto de hiſtor. Plant. l. 4. c. 4. Me-
morabile eſt quod Athenęus de duobus latro-
nibus ſicariis ſcribit, eos ad virulentas beſtias
in Aegypto condemnatos eſſe, cumq; ad ſuppli-
cii theatrum, beſtiis virulenta atrocitate effera-
tis, plenum deducerentur, mulier cauponaria il-
lis obuia, horumq; miſerta, citrium quod ma-
nu habebat, illis edendum præbuit, quo come-
ſto cum illæſi & citra noxam cum draconibus
colluctarentur accerſito à præſide carceris præ-
fecto, ecquid alexipharmaci præbiffent vel e-
diſſent, perconſtatus, nihil præter citrium re-
ſpondit. Præſes igitur de viribus citrii certi-
us periculum facturus, alteri tantum de ci-
trio præbuit, cui item beſtiarum virus nihil ob-

ob-

obfuit, alter vero ab aspide morsus, quamprimum in theatro concidit, & expirauit. Refert idem, venenis ita citrium esse contrarium, vt tritum cum vino, purgatione virium suarum bibentes seruet. Plinij & Theophrasti temporibus pomum non edebant, sed veluti thesaurum, teste eodem, in scriniis cum vestimentis, vt à tinearum corrosione inoffensæ conseruentur, reponebant. Vnde Oppius inquit: Citrinum est odoratissimum, quod vesti interiectum tineas necat. Semina quoque cum pomorum succo contusa, ac cum vino bibita per ventrem pharmacum deleterium sumptum exturbant.

Citri igitur semina in hunc vsu diligenter reseruabuntur. Leuinus Lemnius lib. 4. de occ. miracul. c. 17. citri cortice, succo, semineq; nihil magis efficax ac præsentaneum ad pestilentes halitus discutiendum, asserit, attrito sc. dentibus succulento putamine recens dissecto, quo vno aduersus pestilentis aeris contagium se munire est solitus. Virgilius quoq; id non subticuit 2. Georg.

*Media fert tristes succos, tardumq; saporem
Felicis mali, quo non præsentius vllum,
Pocula si quando saua infecere nouerca,
Auxilium dabit & membris aget atra venena,
Flos apprime tenax: animas & olentia Medi
Ora fouent illo, ac senibus medicantur anbelis.*

L 5

Cotto

Cottonea mala contra toxica plurimū valere pauci haftenus fuerunt, qui obseruarint. Athenæus lib. 3. ex Philarchi sexto historiarum libro scribit, mala cottonea odore suo omnium deleteriorum vires obtundere. Nam & Phariacum pharmacum, risco, quod cotonea impostum emacescit, eiusque vires omnino dispereunt, manifesta quadam antipathia. Incisalias cumque pulegio comesta, melissa, rosmarino aut betonica eos iuuare in experimentis est, qui lethale Scytharum toxicum, quod ex viperina constabat sanie sanguineque humano, potarant.

Ambientis quoque aeris contagia potenter dispellunt masticata oreque detenta angelica, Zedoaria, quæ citri corticibus parū cedunt galaga, garyophylli, ostrutiū, valeriana, enula, coriandrum, lauri & iuniperi baccæ: his enim & similibus attritis fauces fouere expedit.

*Aspersiones
& irriga-
tiones.*

*Tempore
pestis aer
nimis calēs
estandus.*

Salubre quoque est rebus odoratis & suauiter redolentibus, vt aqua rosacea, vino ex Angelica, aceto rosarum, sambuci, angelicæ vel alio conueniente liquore, vt lauendulæ, maioranæ, hissopi, os, nares, oculos, tempora ac manus perfundere atque irrigare. Sicut & aspersio talis per cubicula aeris malignitatem emendat, suntque frigidus aut nubilus cælo magis ex usu: nam aer calefcēs celerius & promptius in corpora nostra penetrat, alienaque qualitate facilius im-

lius imbuitur, quam frigidus, teste Auicen. l. 1.
de tempestatum varietate.

Curandum igitur ne vehementius incal- *Præcept.*
scat a persione oxycrati, hoc est, mixtura aceti
& aquæ, aceto rosato, salicibusque, nymphaea,
rosis, ac similibus per cubiculum stratis.

Olea deniq; & vnguenta odorifera hic præ- *Olea & un-*
stant, quibus nares, tempota ac manus sunt *guenta.*
fouenda atque munienda. Verum quia liqui-
dæ sunt substantiæ, facileque diffluunt, præstat
vasculo aureo vel argenteo minutim perfora-
to eiusmodi inclusa habere non tam olfacien-
di, quam illinendi gratia. Sequenti autem mo-
do sunt incorporanda.

Recipiantur olei è nucibus moschatis expressi
drachmæ ij. vel drachma vna semis, moschi
gr. iiij. ambræ gr. iij. Zibetti gr. ij. olei ga-
ryophyllorū vel cinnamomi, guttæ iiij. cum
aqua rosarum vel lauendulæ redigantur in
vnguenti vel linimenti consistentiam.

Multis hoc in vsu esse scio præsertim vero
nobilibus scæminis, aliisq; qui impendio non
parcunt. Præstat autem gratissimum odorem,
quo spiritus sensibilibus refocillantur, tum ani-
males, qui in cerebro, tum vitales, qui in corde
habent præcipuam sedem. His addi possunt
preciosa balsama, vt cinnamomi, garyophyllo-
rum, impendiosius in sequenti vsu.

Aliud

Aliud vilius.

Recipiatur olei è nucibus moschatis expressi drachma vna & semis, olei hyssopi, vel thymi, guttæ viij. olei terebinthinæ gut. ij. camphoræ grana iiij. cum pauca aqua rosarum fiat incorporatio in formam vnguenti. Loco olei moschati sumi potest oleum rosarum cumque prædictis commisceri, sed aucta camphoræ quantitate.

*Fasciculi
odoriferi.*

Probantur etiam olfactoria, hoc est, fasciculiflorum vel herbarum olfactus gratia concinnati ex rorismarino, serpillio, maiorana, pullegio, basilicone, hisso, floribus garyophyllaceis, quorum vsus apud nos frequens est ac bonitate suauitateq; comprobatus. Horum farraginem eleganter norunt fasciare filiarum familias. Ad extremum sciendum non quemuis grauem ac fœdum odorem noxiam inferre, putredinemque inducere, sed inter hos esse qui contagia discutiant & putridis morbis obstant, vt castorium, sagapenum, galbanum, asa fœtida, sulphur, puluis bombardicus, corij, cornuq; suffimen.

Harum enim rerum euaporatio, quia ad siccitatem vergit, putredinem non gignit, quæ à calido & humido est. Itaque commode vsurpantur in constitutione aeris humidioris & tepida.

Hactenus

*Hactenus de suffitibus & odoramentis aerem
alterantibus: sequuntur amuleta & pe-
riapta.*

NEc vero satis est sic emendasse aerem, sed
tum admotis, tum intus sumptis princi-
pes partes sunt roborandæ, vt venenatæ auræ
facilius atq; alacrius resistent.

Ea autem, quæ exterius admoventur, de
collo vel suspensa, vel alia quacunque ratio-
ne adhibita ad venenum amoliendum, amu-
leta sunt & periapta, quasi circumpendentia
seu appensa alexipharmaca. Inter quæ duo
maxime ab autoribus probati inuenio: vnum.
si ex auellana perforata interior nucleus cum
acicula extrahatur, deinde viuo argento re-
pleatur, colloq; suspendatur: mirum enim in
modum nos hoc ipso tutos reddi à peste qui-
dam asseuerant. Remedij hoc genus testatur
se accepisse Petrus Droetus Medicus Parisien-
sis à Medico Illustrissimi Domini Vidami Car-
nutensis, Principis Chabanei: anno 1566.
Meminit & huius Marsilius Ficinus. Alterum
est arsenicum crystallinum & rubeum, cuius
vis in veneno propulsando maxime innotuit
cum anno 1564. totam per Germaniam fere
pestis grassaretur, de quo abunde differuit
Georg. Agricola l. 3. de natura fossilium. For-
mula remedij talis est. Recipiantur arsenici
crystal-

crystallini & rubei singul. partes æquales, re-
ducantur in puluerem, cumque albumine oui
vel mucilagine tragacanthi formetur tabella
crassitudinis digiti vnus, quæ serico duplici
inuoluta, admouebitur regioni cordis, vel sub
axillis. Cauendum autem, ne arsenicum ma-
descens exulceret cutem: diligenter ergo locus
detergendus est mane, vel alia hora si sudarit
æger, alioqui linteum mundum interponatur.

Arcanum. Alij addunt bufonem torrefactum, si venenū
actu adsit, tuncque specifica quadam vi è
corpore attrahit ad circumferentiam: & hoc
medicamentum uon est extra methodum &
rationem. Simile enim trahit simile, venenum
scilicet simile venenum, in quo etiam abunde
περὸν οὐρανὸν suam explicauit Deus, cum pernitio-
sa & deleteria vtilitati nostræ inferre docet,
quemadmodū Galenus ex vino viperino de-
monstrat II. libr. simplicium, & neoterici ex-
perimentum olei scorpionum ad pestilentiam
tam felici successu transfulerunt, vt sola huius
olei inunctione pestilentis aeris malignitatem
auerterint atq; depulerint. Ambrosius Pa-
reus consulit, vt ægrotos inuisuri curent sibi
fieri fonticulum in brachiis & tibiis, quoniam
natura per ea loca, quicquid humoris noxij in
corpore coaceruatur, expurgari confugit, il-
ludque relegabit virus, quod alias ad princi-
pes partes appulisset.

*Oleum scor-
pionis.*

Fonticuli.

Aqui-

A quibusdam in secretis est vnguentum factum ex succo laferpitij, adipe serpentum venenatorum, & victriolo, si fiat ex his massa lata serico inuoluenda, imponaturque regioni cordis.

Linimenti quoque sequentis vsus, quo regio cordis inungatur, celebratur à quibusdam *Linimentū cordiale.* tanquam arcanum, recipitque succi cardiacæ vnciam vnam, camphoræ drachmam semis, croci scrupulum vnum, cum cera sufficiente fiat linimentum.

Paratur etiam oleum artificiale pro corde hoc modo: Recipiatur nucis moschatæ vncia vna, garyophyllorum, cinnamomi, singul. *Oleum cordiale expressum.* vncia semis, saluiæ siccæ vncia vna, amygdalarum vnciæ ij. fiat puluis, quem irrota aqua vitæ, exprime ac vtere: nares, tempora, regionemque cordis eo inungendo, mane vt plurimum.

Amuleti seu purpureæ sindoni quoque vicem præbet sequens puluis serico insutus, colloq; appensus vel alligatus regioni cordis, recipitque radicis iridis, mastichis, garyophyllorum, macis, nucis moschatæ, cinnamomi, ligni aloes, fantali, citrini rosarum, florum nymphæ, violarum, sing. drachmas ij. camphoræ, benzoini, sing. drachmam semis, moschi gr. iij. fiat puluis. *Puluis cordialis, serico applicandus.*

Salubriter quoque collo alligantur radices *Radices.* petasitis,

petasitis, Angelicæ, Valerianæ, ostrutij, &c sunt autem leuiter deradendæ prius, acetoq; intingendæ. Cor à veneno præseruant.

Gemma.

In alexicacorum siue amuletorum quoque censu habentur lapilli pretiosi seu gemmæ, quæ occulta virtute atq; effectu, abditaq; proprietate veneno obsistere creduntur, vt, si quis hiacynthum gestet collo, adamantem sinistro brachio, Sapphyrum digito annulari, smaragdum vel hiacynthum indice, turcosiam, rubinum annulari vel auriculari seu minimo. Præ ceteris tamen auro gemmisque decorandum antiquitas censuit Medicum siue annularem digitum, quod tenuissimus quidam arteriæ ductus non nerui, vt Gellius putauit, à corde ad hunc digitum extendatur, cuius motus in parturientibus ac delassatis, omnibusq; cordis affectibus indicis tactu manifeste percipitur, animique defectu collapsi vellicato eo eriguntur, propterea, quod vis quædam refocillatrix, quæ illi est infra, per hunc ad cor dimanat vitæq; fontem, vt voluit Lemnius l. 2. de occ. mirac. c. 11. Verum autem id in omni leipothymia non esse, ex leipothymie speciebus causarumq; varietate patet manifeste, sed in illa tantum, in qua spiritus vitales intro coguntur, & quasi suffocantur, vel ab animi motibus vehementioribus, vel à crassis humoribus exiguos meatus obstruentibus, respirationemque prohibentibus,

*Annularis
digitus cur
pra ceteris
auro eode-
decorandus.*

bus, vel à tumore quodam præter naturam in pericardio: tunc enim collapsos, animiq; deliquio prostratos vellicatio annularis articulo, cum croci attritu se erexisse vidi, propterea quod, moto digito vna moueatur arteriola & cor, cui is digitus mediante arteria est connexus.

Verum enimvero, non prætereunda hic est grauiſſima inter grauiſſimos authores agitata *Quæſtio eſt. inuerſa.* quæſtio, an amuletiſ ſit habenda fides, an nitantur ratione, ſeu an inueniantur remedia, quæ ſpecifica & occulta virtute veneniſ ita aduerſentur, vt ea vel ad ſe magnetiſ inſtar attrahant, vel alternando heberent & extinguant. Sunt, inter quos eſt Thomas Eraſtus Medicuſ & Philoſophuſ inſignis, qui falſum & nugatorium eſſe aiunt, fabuloſum, & ſuperſtitioſum, imo homine Chriſtiano indigum, naturalibuſ ſenſuque & ratione cognititſ medicamentſ ſpretiſ occulta, & incognita adhibere pharmaca, quæ ſpecifica virtute, id eſt, occulta totiuſ ſubſtantiaſ proprietate agant, morbiſque aduerſentur. Rationeſ quibuſ innituntur præcipuæ ſunt. I. Quod intemperieſ per alterationem ſolam à contrariſ qualitatuſ introductam ad priſtinam temperaturam poſſit reuocari, vt quod calefactum eſt refrigerari poſtulat, & contra, non abdiſ illiſ ſubſtantiaſ totiuſ potentiſ, quæ realem altera-

M

tionem

tionem inducere sine medijs mutatione nõ valent, quia nullis vtuntur temperamenti qualitatibus in agendo, ideoq; nec calefacere nec frigefacere possunt. Erudite hæc & fusius disputat Erastus disputat. 22. II. Quod pro superstitionis & imprudentibus semper habitum sint, qui periapta, periammata, apotropæa, & amuleta, morbis propulsandis, aliisque malis auertendis adhibuerunt: qui characteres, & sigilla, imagines & laminas annulosq; ex diuersis metallis, ex cornu bubuli, aut alcis conflatos, gemmas, radices, animalcula viua, ranas, pisciculos, caneros, araneas, aliaque collo vel aliis partibus alligarunt, cum characteres & sigilla, nec rerum sint formæ, nec formarum potestates, nec primæ qualitates, nec temperamenta, nec omnino principia effectricia: nihilque aliud sint quam ordo & compositio, quæ in superficie tantum hæreant intemperiemque non mutant, naturales vero potentie per corporis fundum sint diffusæ. Itaque concludunt, si iuuent aliquando, dæmonum virtute iuuare, quod tamen iuuamen neque Deo neq; angelo bono asseribendum sit, cum Deus naturalibus vt pharmacis iubeat. III. Adducunt autoritatem Plutarchi in vita Periclis scribentis, Theophrastum iudicasse Periclem mente grauissime affectum, quod tantam in se stultitiam admisisset, vt amuletum sibi alligari passus

passus fuisset. Et eundem allegant Theophrastus de histor. Plantarum 10. c. 21. multa quidem recensentē eiusmodi Periapta, ea tamen vt vana & superstitiosa deridentem. Nec non Galenum, quod is occultas & formales potentias nullas, præter temperamentū agnouerit. Hæc sunt præcipua roborā sententiæ negantis.

Affirmatiua defenditur, priorque partim vt erronea reiicitur, partim illi conciliatur.

Verum accuratius omnia trutinatis, inque intimos profundosque naturæ recessus atque latebras se demittens, rem longe se aliter habere comperiet. Omnibus & cunctis vniuersi rebus congenitam esse inter se consortij aut dissidij proprietatem, qua citra visibilem contactum mutuo afficiuntur atque alterantur; àque latente virtute operationem seu actionem manare, qui negat, rerum omnium vel inscientissimus est vel fatuus. Videmus aperte, plantas, radices, lapides, & astra diuina quadam consortij sympathia; lege inter se conspirare, quod non aliunde accidere Plato in Tim. docet, quā quod cuiuslibet rerum speciei peculiare astrum vt polus Magneti, & proprius cuiuslibet homini genus à diuina mente sit consecratus.

Nemo id inficiabitur, qui ferreum compassi perpendiculum magnete in nautica pyxide,

M 2

vulgo

vulgo *Compassi* (cuius obtutu atque obseruatione naucleris velificatio perficitur) confricatum, septentrionali polo continenter se opponere atq; obuertere, obseruauit.

Heliotropij, *cichoreæ maluæq;* flores motui se solis accommodare.

Lupinum quotidie cum sole circumagi, *agri colisq;* nubilo etiam cælo horas monstrare: *Pulegium* ipso brumali die *pleiadibus* occiduis in coronariis florere.

Herbas qualdã propriis corporis membris & partibus auxiliari, viresq; suas peculiari effectu in apertum proferre: sic capiti sympathetica sunt *rosmarinus*, *maiorana*, *betonica*, *peonia*, *elleborus niger*. *Spleni lingua ceruina*, &c.

Gemmas terra vel mari erutas, vel animantium corporibus exemptas singulari vi ac facultate pollere, occultam quandam vim expirare, eamq; in corpora gestantium exerere, idq; non abdita solum occultaq; proprietate, quã ab astris volente *Marsilio*, consequuntur, sed ab emanante virtute, effluxuq; quodam latente.

Harum abstrusarum qualitatum & virium inq; naturæ maiestate penitus occultarum inuestigatio multorum ingenia anxie torisit, nec ratione aliqua euidente expedire se potuerunt, ingenue fatentes multas occultas & admirandas edi actiones ex antipathia & sympathia rerum naturalium, quarum ratio reddi nõ facile po-

cile potest, ita vt effectus quidem cōspiciatur, causa vero ignoretur. Itaque in hoc mysterio nosse expedit rosam cœli, pleiades terrestres.

His igitur ita positis cum ex actionibus potentiaē dignoscantur, (qui enim posset aliquis de potentia aliqua suspicari, si non eam actio proderet) amuletorumq; appensionib. actiones certas editas, multosq; à peste aliisq; morbis præseruatos fuisse & liberatos, experientia, hoc est, obseruatio & memoria rei eiusdem eodem modo sæpius factæ, testetur, non quidem superstitiosa quadā credulitate & delira inanique quacunq; religione, qua homo dicit vel facit boni consequendi, vel mali cuiuspiam vitandi causa, q̄ vim nullā neq; naturalem, neq; præternaturā ad effectum intentum obtinet, sed operatione mere naturali, atque naturali causa, quamuis latente & abscondita, p̄ducta.

Amuletis igitur, quæ ratione nituntur naturali, fides deroganda omnis non est, cum eorū operatio à totius substantiæ proprietate procedat, h. e. ab omnibus substantiæ viribus, non enim, NB. materia agit seorsim, non forma, nō crasis elementaria, sed agunt in vnione per contemperationem coeuntium elementorum facta, vt ita tota substantia aliud nihil sit, quam conspiratio quædam omnium substantiæ virium ad effectum eundem illisq; consentaneum producendum.

Experientia quid?

N. quid sit totius substantia actio?

Tota substantia quid?

M 3

Quare

Quare absurde vnum ex impossibilibus statuitur, appensa seu foris admota internos morbos alterando non pellere, nisi cutim etiam sensibiliter prius alteret: Nam spirituales eiusmodi rerum qualitates, modo nobis incognito sic agunt, vt effectus earum in rebus etiam diffinis animaduertatur, nulla interim sensibili mutatione in medio facta: reales vero seu corporeæ potestates non agunt in res remotas sine alterato medio, harumque effectiones remanere ipsis abeuntibus cernimus, illis vero recedentibus nihil relinqui videmus, hæc, id est, reales temperamenta rerum immutant sensibiliter, illæ non item: quia ab occulta rerum proprietate dependent, nempe ex cœlesti influenza ac impressione pro vniuscuiusque speciei indiuiduique constitutione: vnde animalia, mineralia & vegetabilia ratione specificæ indiuidualisq; cōstitutionis, in generatione illorū cœlitus virtute aliqua imbui, extra dubiū est, aliis reb. adeo contraria, vt illarū operationes sistat ac liget, vnde physica Ligatura originē habet & nomen. Sic p̄sentia adamantis & alij, magnetis actiones ne ferrū attrahat, & oleū, ne succinum paleas alliciat, obsistit & ligat.

Alyso, hypericoni & molij herbis, tantam inesse contra malignos spiritus efficaciam, vt quemadmodum luporum capita januis affixa, sic has herbas in ædibus suspensas ab hominib. & pecore

& pecore veneficia, ne falcinentur, arcere, graues tradant authores, & inter alios Plin. l. 28. c. 10. Diosc. l. 3. c. 37. Homer. Odyss. 10. & 11. Proinde his periaptis & amuletis, quæ scil. naturali nituntur ratione, nõ omnis plane fides est deroganda, cum ex magia naturali, quæ inferiorum ac cælestium sympathiæ antipathiæque, hoc est, abditatum in natura rerû, absq; vlla superstitione incantationisq; verbis, exploratio est, promanent, quas vires rerum didicisse atq; nõuisse, sapientia est diuinæ legi non contraria. De harû enim substãtia vaporû defluuia inspirata vires corporis reficere, internamq; morbi causam alterare possunt, impediendo vel auferendo dispositiones noxias. Sic contacta tridæte torpedine marina piscatoris manus videmus obstupescere. Echneidaq; pisciculû, quâuis velocẽ ventorû procella agitatae nauis cursum sistere, melan hij semẽ catarrho, radicem Peoniæ albæ epilepsiæ, stercus lupi alligatû colicis mederi experimur, non quidẽ incantationis viribus, sed quod ab illorû substãtia tenues vapores quidã aridi, minimeq; vaporosi velut atomi defluant, qui inspirati cerebrû siccent, morbiq; causam suis viribus alteret. Vnde Galen. experientia edoctus, 6. & 10. de simpl. medicã. Periaptis, inq; sic confidere oportet, vt substãtia illorû, nõ incantationis verba iuuare credantur. Et idẽ lib. 1. de pot. nat. c. 14. explicatissi-

mis verbis affirmat, inueniri pharmaca, quæ venena certa, non quælibet, magnetis instar ad se attrahant, eaq; super ipsis Pharmacis reperta ac visa. Idem filis, quibus vipera fuit strangulata, Iaspidi viridi, stercori lupino aliisq; nonnullis vires inesse tradidit, quibus alligata certos morbos sanent, iacatque non audita, sed propriam experientiam. Atque hæc Galeni loca neganti parti repono. Et si testimoniis certandum esset, vota que colligenda pro sententia affirmante, tempus & charta me deficerent in illis annumerandis. Proferam tamen quædam non incertæ fidei.

Plinius lib. 25. c. 9. cyclamini radicem vocat amuletum. Et cap. sequenti Polemoniæ radicem aduersari Scorpionibus vel alligaram tantum, tradit. Succinum infantibus amuleti ratione alligatum prodesse scribit, l. 37. c. 3. additque, Callistratum tradere, cuiusque ætati contra lymfationes & furorem seu insaniam, vrinæque difficultates potum alligatumque auxilio esse, & chryselectrum collo alligato mederi febribus. Artemisiâ gestatam, alligatamque aduersus mala medicamenta bestialique virulentas efficacem esse: antirrhino vero perunctos, vel in brachiali id habentes nullo malo medicamento lædi idem Plinius l. 25. c. c. 10, aristolochiam alligatâ capitis mederi dolorib. c. 11. eandem vero supra focû suspensam
serpen.

serpentes è domibus fugare cap. 10. Sideritin tantam habere vim, vt recenti gladiatoris vulnere alligata sanguinem manantem illico claudat, l. 26. cap. 13. Absinthium Ponticum secum habentes intertriginibus non tentari c. 8. in fine: Pulegium qui ieiunus id legerit, & post se alligauerit, inguinis dolores prohibere, aut sedare cœptos: argemonem vero manu tantum detentam inguinibus prodesse cap. 9. Sideritin varices minuere sine dolore, cap. 10. vbi quoq; mentionem facit, quod Theophrastus tradidit, septuageno coitu durasse libidinem contactu herbæ cuiusdam, cuius nomen speciemq; non posuit, autor alioqui grauis: aizoum siue sedum panno nigro inuolutum, ac ignorantis puluino subiectum morbosæ vigiliæ auxiliari, capit. 11. buglossi inarescētis, medulla è caule exemtâ 7. folia ante accessionem scienti febricitanti alligata à febri eum liberare: quinque folii vero folia terna tertianis, quaterna quartanis, quina quintanis, & plura cæteris dari, idem ibidem autor est.

NB.

Sed in pueris epilepticis alligata Peoniâ nihil fere frequentius est ad morbum ipsum vel expugnandum, vel eius insultum præcauendû, vel etiam collapsos erigendum. Semini quoq; eius, præsertim à Peonia macula prima fœtura emergenti, eadem vis inest, sicut & cranio humano, ossibusque, nec non coruis combustis,

M 5

cico-

ciconiis, hirundinibus, vngulæ alcis, & simili-
bus, quæ specifica magis occultaq; vi ac latente
virtute huic morbo aduersari, quam elementa-
ri qualitate deprehenduntur.

Leuinus Lemnius de occ. naturæ mirac. l. 2.
c. 3. celebrat præsentaneam aduersus Comitia-
lem morbum, vngulæ alcis vim, multisq; expe-
rimentis eam comprobata se habere dicit, li-
cet ratio ipsi visa sit obscurior, narratque semel
atq; iterum sibi accidisse, vt muliercula quædã
in ædium suarum vestibulo, tanquam fulmine
iستا conciderit, quod vbi esset conspicatus, ac-
cesserit propius, annulique gestamen, cui alcis
particula erat inserta, digito infirmo proximo
intulerit, illa vero cõtinuo in pedes se erexit,
potuq; refocillata iter inceptum alacriter per-
egerit.

Meminit & alterius cuiusdam pro foribus
insolito edito clamore derepentẽ in terram
concidentis soloque caput illidentis, cui vnus
ex familiaribus aleis partem palmæ imposuit,
manuque in pugnum complicata morbum
confestim depulit. Talia autem fieri affirmat
specifica abditaq; proprietate, vel quod eximia
quædam discutiendi exiccandiq; vi, vt Peonia,
polleat, quæ per effluxum emanet.

Porro Peoniæ albæ seu masculæ radices col-
lo appensæ amuleti instar, Galenus 6. Simplic.
& post eum Thadæus, crebrò repetito experi-
men-

mento, epilepticis mederi compererunt. Proinde rectè Iacobus Syluius Parisiensis inquit, Peoniæ matis radix alba, oblonga contra Epilepsian & melancholian recens collo appensa iuuat magis quam fœminæ radix. Eandem inter amuleta refert Manardus l. 13. Epist. 6. eandem epilepticos ex proprietate specifica iuuare Ioh. Baptista Epist. 65. testatur, pluresq; alii, quos recensere nimis foret longum & extra etiam propositum. Vide quoq; Diosc. l. 3. c. 149. Theophrast. l. 9. c. 9. Lang. epist. 74. vbi peoniæ matis & fœminæ discrimen indicatur.

Sed vnum hoc pro specificarum occultarumque qualitatuum demonstratione silentio prætereundem non est, quod veteres Romani & Græci in emendis seruis adeo fuerunt solliciti (in quibus conducendis hodiè nihil pensi habetur, præsertim vero in procerum aulis, vbi sine vllò discrimine conducuntur nulla inquisitione habita, cuias sit, vlcerosus ne, an aliquo per temporis interualla morbo fontico laboret, quo sit, vt alter alterum sæpè sua contagione, & lectisternia & stragula coinquinet) vt, si venditor vel seruus morbum celasset epilepticum, non deessent illis experimenta & suffitus, quibus morbum explorarent. Accensis enim inquit Plinius lib. 8. cap. 32. & l. 36. cap. 19. Item Diosc. lib. 5. vtrilibet ceruorū cornibus, odore fugantur serpentes, & gagatis suffitu comitiales deprehenduntur morbi. Vnde præter Plinium

In conducendis seruis proceris incuria.

*Suffitu ga-
gatis epile-
ptici depre-
henditur.*

& Diosc. Apuleius in prima defensione, mi-
rum esse refert, incensum lapidem gagatem co-
mitionalem morbum facillè explorare, cuius, in-
quit, odore etiam venalitarii & mangones vul-
go sanitatem aut morbum venalium experiuntur.
Galenus de remediis Euphoristis, id est facile
parabilibus scribit, lapidem gagaten, vt co-
gnoscatur si quis est epilepticus, incēde, homi-
nemq; ne odor dispergatur, stragulis circum-
dato, tum si morbo huic est obnoxius, cadet.
Succini quoque candidi suffitu, quod mirabile
est, fumo sc. per nares attracto, ab Epilepsia &
apoplexia homines præseruari, erigiq; quidam
habēt in secretis, cum potius paroxysmum ac-
celerare debeat, epilepsianque deprehendere,
quoniam ex glutinoso in terræ visceribus bitu-
mine in Oceano septentrionali nascitur, cuius
nidorem epilepsian redarguere Plinius l. 35. c.
15. testis est. Hos sanè effectus plus prodire à
tota substantia quam qualitatibus manifestis,
nemo est qui negabit, nisi experientiam cum
autoritate explosurus. Quapropter frustra oc-
cultæ vires specificæq; virtutes exhibentur id-
eo, quod sensibiliter non alterent intempe-
riemque sanent, vel tollant, medium quoque
vt cutem, non mutant, quia, inquit, fieri
nulla vi naturali potest, vt res aliqua cuti admo-
ta sensibiliter calefaciat aut frigefaciat interio-
ra, cute non prius eadem qualitate mutata.

Quasi

Quasi vero plurima non reperiantur, quæ ex profundo humores ad cutem trahant insensibiliter, id est modo efficiendi non utique manifesto, cum in multis insit virtus tractrix, ut in magnete. Nam propterea dicuntur abstrusæ, formales, specificæ, latentes, abditæ, quia formam substantiæ necessario comitantur, unde & substantiales proprietates & formales appellantur, ad differentiam materialium, quæ materiæ & temperamenti propriæ qualitates sunt.

Ad extremum, quoniam supra annulorum quoque facta est mentio, qui ex auro, argento aut quouis metallo, stellæ, cuius virtutem quis sibi conciliare cupit, dedicati, confecti, defixo in annuli cavitatem cum subiecta herba huic stellæ appropriata, lapide animum exhilarare creduntur, morbosq; proffigare ac cacodæmones; sciendum est, non plane fabulosum esse & commentitium, quod iis ita confectis attribuitur, sed præter experientiam graues autores id tradere, Trallianum, Gordonium, Mesuen, Thebith Philosophum & Albertum l. 2. mineral. tract. 3. c. 1. & 3. Eudemus quoque Philosophus annulos contra serpentum morsus, fascinationes & morbos confecisse traditur. Testatur Iosephus l. 8. antiq. c. 2. se, præsentè Vespasiani Imper. vidisse, Eleazarum Hebræum, naribus cuiusdam obsessi annulum, cuius signaculo radix à Salomone repta erat subdita,

ap-

applicuisse, dæmonemq; de naribus odorantis extraxisse, qui cum repente in terram concidisset. Eleazar coniurationis Salomonis cantico dæmonium proscripsit. Idem tradit Salomonem & Mosen Magiæ fuisse peritissimos, Mosenq; in Ægypto magiæ initiatum annulos amoris & obliuionis confecisse. Eandem quoq; calluisse Pythagoram, Empedoclem, Platonem & Democritum constat. De Mose hæc Iosephus lib. 8. antiquit. cap. 2. Eusebius de præparat. Euangel. contra Appionem in act. Apost. cap. 7. Plinius lib. 3. cap. i. Non vero putandum est fallaci dæmonum ac superstitiosæ Magiæ eos fuisse addictos, quod idem Iosephus argutissimè contra Apollonium & Lyfimachum, qui istius impietatis Mosen arguebant, probat; sic autore eodem, Salomon tantum ab illa abfuisse dicitur, vt Deus ei virtutem præstiterit & artem contra dæmones, quâ hominum morbos mitigaret. Vnde dæmoniorum, qui homines morbis affligebant, exorcismi inuentio Salomonâ accepta refertur. Tantum de amuletis.

Hactenus de aere primo præsidio dietetico, sequitur de cibo & potu proximum ab aere locum vendicantibus.

In

IN præseruatione quoad cibum notandum iminuendum cum esse, si corpus est repletum, augendum vero, si inanitum, non quidem ciborum multiplici varietate, qua perniciosius pestis præsertim tempore nihil est, cum cruditates inde coaceruentur, putredinesq; accendantur, sed eiusmodi cibus, qui, Auicenn. teste prima 4. tract. 4. c. 4. refrigerent, desiccant, putrediniq; obstant, vt sunt acidi vt plurimum & subamari: Item qui facile confici inq; corporis alimoniam verti possunt, vt sunt oua sorbilia recentia, carnes vitulinæ, hœdinæ, veruecinæ, leporinæ, cuniculi auicularum, anatum fluuiatiliū, anserum, gallinarum, columbarum, perdicum, &c. Et ex his assæ præstant elixis, nisi corpus sit siccum & aridum, tunc enim hæ illis anteponuntur.

Ex piscibus probantur saxatiles, littorales, quos Galenus valde probat, squamigeri, marini, fluuiatiles, parui. Sed præstat in peste aeris ijs abstinere, si alia sint in promptu, nisi enim probe conficiantur prauum succum suggerunt. Assæ tamen aromatisq; conditi probiores quàm elixi. Lentorem tenacem habentes improbantur.

Ex carne suilla celebrantur rictus, aures, pedes, & partes circa postremum & medium spinæ: Salubrior quoq; assa elixa est, saleq; condita & inueterata melior quam recens, quæ humiditatibus & phlegmate abundat.

Itaq;

Censura.

Itaq; vanum est, quod quidam carnes suillas, anatum, anserumque pestis tempore vt insalubres vitandas præcipiunt. Si enim tam essent illi cordati quam forsân sunt barbati, & tam veritatis quàm assentationis amantes, diuersorû cibariorum ingluuiem, viribusq; & facultatibus pugnantium ingestionem magis accusarent, vnamq; & simplicem victus speciem præciperent atq; commendarent.

Simplex namque cibus, simplex victus ratio, mensa simplex, id est plurium diuersorumque eduliorum strue non opulentata, optima est, eaq; nihil salubrius, nihil iucundius, adque vitam conseruandam aptius existit. Galenus lib. 3. de diæt. acutorum. Comment. 37. & alibi. Rhafis lib. 25. Hippocrates, Auicenna, alii que tum veteres tum recentiores, ciborum illam varietatem vt maximè noxiam damnarunt. Elegans est illud Senecæ ad Lucilium, multos morbos fecerunt multa fercula. Vide Plinium l. II. c. 53. vbi homini cibum vilissimum ait esse simplicem: Saporum coaceruationem pestiferam.

*Nostrum se-
culum om-
nia elemē-
ta in ven-
trem coa-
eruat.*

Nostræ ætas tanto flagrat gulæ desiderio, vt, quæ in terra crescunt, olera & fructus arborum, quæ in aquis, piscium omne genus: & quæ in aere volitant, vnum in ventrem absorbeat: quarti vero elementi, hoc est ignis loco fortia vina, aromata, raphanos, nasturtia, fina-

finapi, & ita confusis elementis varias tempeftates & concuffiones in toto corpore cieri mirum non eft, vt catarrhos, ex continuis fc. vaporibus fluentibus & refluentibus tanquam in euripis.

Frigida pugnabant calidis, humentia ficcis. Victus igitur temperantia frugalitateq; validius præfidium nullum eft, qua Socrates in fequiffima illa totius Græciæ Afiaeq; pestilentia liber perftitit & immunis.

Non tamen nimium debet effe tenuis victus & paucus, quo corporis vires collabuntur atque debilitantur. Galenus comment. 3. l. epid. 3. declaratione 58. particulæ, fcribit, omnes in peste illa magna & fere solos fupertites manfiffe, qui feipfos ad edendum coegiffent. Ex quo loco cõfultum fuit ab omnibus medicis, vt ægri viriliter edant. Cum enim in peste Spiritus maxime difficiantur, bonos & novos ex probò alimento generari neceffarium eft, vnde falus ægri, quia vires fic reficiuntur.

Extra quoque ades feu limen nemo prodeat, atq; aeri fe impaftus committat atq; ieiunus, facilius enim & promptius contagio afficitur.

Cauendus nimius vſus pinguium, affiduitasq; ciborum iurulentorum, cum nimia ſupernatante pinguedine, hæc enim contagium flammamque prompte concipiunt.

Nam pinguia bilem augment ad febrile incendium exarſionemq; promptiffimam ſua natura,

N

Hip-

Hippocratis & Galeni testimonio 7. aphor. 4. & 2. de natur. hum. Id quod expressius asseruit Hippoc. 4. de morbis, ratione ducta ab humoris conditione: quibuscunque, inquit, febris incidit, à pinguiori quam oportet humore fit. Calefcente enim sanguine, exhalat maxime per hunc humor aquosus febris infestissimus, relinquitur autem pinguis & leuis, biliosus & potissimum febris nutrimentum. Copiosius namque & accommodatius alimentum febrilis ipsa suppeditat. Vnde biliosi seu biliosis humoribus scatentes febribus etiam plurimum conflictantur, pestisque contagio promptius corripiuntur. Est & propter hanc vel maxime causam nimius pinguium usus vitandus, quia pinguis aegre sublimantur, humorique subiecto pinguedo supernatans pelliculam inducit, per quam subditus humor vix euaporare valet. Videre est id ipsum in vino, aquisque odoratis, quibus affusum oleum exhalare earum vires non finit.

NB.

Curandum autem imprimis est, vt omnes cibi vel aceto (cuius vsus omphacio vino insigniter celebratur) vel acido quodam succo cōdiantur, vnde conditura quæ gelatina dicitur, addito aceto commendatur. Lactis quoque acidi vsus salutaris deprehensus est.

Atomatum, vt zinziberis, piperis, vsus sit paucus & modicus. Piperis tamen grana integra

in

in iure decocta, acido quodam adiecto, non im-
probanur, sicut & allium, quicquid interim a-
liis placeat.

Commendantur etiam embammata seu in-
tinctus ex petroselino, salvia, serpillo, fatureia,
betonica, fœniculo, aneto, scordio, quod hic
singulare est, cichorio, buglossio, lactuca, por-
tulaca, endiuia, contritis optime, & cum aceto
vel omphacio liquatis. Acetaria quoque ex
his saluberrima conflare possunt æstare. De quib-
us vide tract. meum de vita proroganda. Ex
amygdalis quoque bene contritis, addito om-
phacio vel aceto, aqua rosacea, paucoq; saccha-
ro utilis & salubris fit intinctus.

Pisces cum oleribus non comedendos præci-
piunt graues quidam autores, præcipue Aetius.
Hodie non modo nostrates sæpius coniungunt,
sed olera etiam, quod deterius est, postponunt,
& pisces frigos sæpe addunt, qui vt per se sunt in-
salubres, ita cum oleribus insaluberrimi. Sic car-
nes & pisces simul edere perniciosum est, ob dis-
parem naturam, tum etiam, quod dispari tem-
pore digeruntur.

Pisces quoque & lac eadem mensa con-
surgere pessimum, ventrem enim flatibus disten-
dunt, hoc etiam breui, illi tardius coquuntur,
vnde coctum miscetur crudo. Christoph. de
Vega l. 2.

N 2

Qua;

Quapropter Rusticis, plebeiis, vulgarisque conditionis hominibus, quibus phasiani, turdi, perdicesq; raro in mensas veniunt, relinquuntur simplices escæ ac cibi, quibus lōgo iam tempore ventriculi ipsorum sunt assueti. Ineptiunt igitur qui leguminibus ac oleribus, & id genus aliis consuetis cibis iis interdicit. Non attendunt isti, quod Hippocrates & Galenus passim inculcant, ab eo, quod consuetum est, non fieri passionem, item, ex frequenti usu posse acquiri habitatem, vt, quod noxium est, minus noceat. Exemplo est puella Indica veneno enutrita, anus item Attica.

Hippocrates l. de rat. vict. morbor. acut. sic ratiocinatur, si in sanorum victu consuetudo seruanda est, quanto magis in ægrotantibus, inueniens, vt Galenus exponit, ex consuetudinis mutatione plus lædi ægros, quam sanos. Et propterea subdit idem Hipp. malam victus rationem, modo sit familiaris & assueta, tutiorem esse, minusq; ledere, quam si derepente in aliam meliorem eamq; insuetam fieret transmutatio. Idem sentit Hippocrates 1. & 2. aphorism. libro.

Potus deniq; sit vinum clarum, defæcatum, album, odoratum, leue, id est, ad acerbum potius vergens, quam dulce: aqua autem id poterit contemperari plus, minusue iuxta eius & potentiam & anni tempus.

Vina potentia & generosa æstate vitanda,

da, quia calorem augent, spiritusque inflam-
mant.

Hieme tamen modicus eorum vsus non im-
probat, mancum pane tosto, quanquam à
cœna ad somnum conciliandum coctionemq;
iuuandam à quibusdam commendentur.

Vinum absinthites, cinnamomites & ex be-
tonica laudatur, nec non ex baccis Iuniperi, ra-
dice angelicæ, enulæ, saluia, veronica, & simili-
bus. Ieiuno autem stomacho, à balneo statim,
corporeq; æstuante non bibendum. Quapro-
pter naturæ aduersissimū est & inimicissimum,
diluculo horisq; matutinis vinum bibere lar-
gius. Evidentiæ ratio patet. Vinum enim sic
potum, & absorptum crudum statim ob distri-
butionis sc. celeritatem venarum conceptacula
subit, cumq; sanguine miscetur; vnde ipsi san-
guini primum, (quia raro sincerum vinum est,
sed aliena qualitate vt plurimum imbutum,) in-
fert noxam, caput ferit, animi vigorem hebetat,
mentem facit vibrare, inq; ea inordinatos ciet
motus ob calidos, quos excitat in sanguine, va-
pores, & tandem etiam, longa sc. continuatione
ipso nervos & articulos infestat sensibilibiter, vnde
tremores, articulareque dolores excitantur.

Quare fortia & medicata illa vina præsum-
to non nihil edulii parcus bibenda sunt, vel
cum solo pane iis macerato & imbuto. Natura

N 3

enim,

*Peruersus
quorūdam
& præcipue
in magna-
tum aulis,
mos.*

enim, mane paucissimo alimento foueri postulat, ob venas minus dilatatas atq; expeditas, tum ne calor natiuus languescat. A cœna quoq; circa somni tēpus vinum absinthites haustum commendari iam cœpit.

Cereuisia, pestis tempore, quo pinguior, crassior est ac dulcior, eo perniciosiorem esse, ratione & experientia compertum habetur, obstruendi enim flatuque generandi vi pollet, ac difficulter concoquitur. Tenuis vero, quæq; sufficientem habet lupulum adiectis herbis conuenientibus, vt absynthio, pulegio, aniso, foeniculo, coriandro, lauri baccis, & similibus, salubrior semper habita est. Porro plura de cereuisia eiusque confectione vide in tract. meo de vita proroganda.

Concinnatur etiam potus ex acerbis pyris vel malis, vinum ex pomis vel pyris vocant, gratissimum sitis condimentum, nec insalubre. Confert etiam plurimum cantharos habere, in quibus vinum vel potus conseruatur, ex ligno iuniperino, lentiscino, vel fraxini fabricatos.

Quib. præter aquæ potum nihil est, pane semper tostato nuce moschata confricato eâ alterent.

Sic deniq; de Auicennæ sententia, bibendum vel potus administrandus, ne quis sitiatur, quia sitis corpus accendit, accensumq; a veneno pestilenti calido promptius afficitur, hacque de causa potus calidior improbatur.

Vnde

Vnde ab immodico quoq; & vehemētiō-
 zi motu & corporis & animi cauendum, ne cor-
 pus plus iusto incalescat. Sic immodica etiam
 quies vitanda, hac enim perspiratio impeditur,
 excrementa coaceruantur, & cruditates accu-
 mulantur, cacochymia & obstructions gene-
 rantur, natiuusq; calor confopitur, &c. Otiosae
 foeminae & sedentariam degentes vitam hac
 nimiae quietis incommoda experiuntur.

Eodem modo somni & vigiliarum habenda ratio est, ne modum excedant, fiantq; praepo-
 stero ordine & tempore. Immoderatum somnum
 immodice vacuatum & ieiunium extenuare at-
 que refrigerare, calore sc. natiuo humoris & par-
 tium solidarum substantiam depopulante, te-
 statur Hip. contra vero moderatum functiones
 roborare, humectare mediocriter, coctionesq;
 promouere, ac alimentum in vniuersum corpus
 distribuere, sensus omnes alacriores reddere,
 spiritusq; restaurare.

In peste tamen & pestis tempore plus vi-
 gilare quam dormire expedit, nam quemadmo-
 dum in moribus virulentis ac venenatis portio-
 nibus, somno oppressi homines grauius affligun-
 tur, promptiusq; virus vitalia corripit, principesq;
 partes, nullo scilicet obstante, facultatibus
 naturalibus segnibus existentibus atque
 otiosis, nec ad morbum expugnandum ac-

cinctis, oppresso scil. somno corpore, ita etiam, qui peste corripuntur, si se somno & quieti dendant, (quod præsertim ante phlebotomiam & 6. hor. post fieri nulla ratione debet) plerunq; enim somnolenti sunt, citius inficiuntur, natura sc. segnius contagio resistenti : quocirca præstat vigiles eos persistere, atq; morbi insultibus alacriter reluctari, & sic tandem eluctari.

Ad extremum non parum in præseruatione momenti habet, mente esse hilari, ac serena, à curis & sollicitudine esse vacuum, mutuisque & suauibus amicorum ac familiarium colloquiis se refocillare, quin etiam honestis ac liberalibus ludis exercitiisq; indulgere. Cicero sæpe optabat, cum scriberet ad Atticum, vnam deambulationiunculam, quam vno regno potiozem dixit.

Quemadmodum enim in lætitia cor quasi dilatatur & explicatur ob grati obiecti præsentiam illud intra se velut amplectens, sic in tristitia cor percutitur, constringitur, premitur, tremitt ob imminentis vel futuri mali expectationem, opinionemq; vnde diu tristitia perseuerante cor torrefit & extinguitur.

Hactenus præsidium diæticum, sequitur Chirurgicalium.

ID vero perficitur vel sectione venæ, vel hiru-
dinibus vel cucurbitulis scarificatis, vel fonticulis & vesicantibus.

Phle-

Phlebotomia ex media vena dextri cubiti faci-
cienda est his qui assueti sunt, & quidem toties
quoties consuevere: iis vero qui non assuevere,
antequam ad loca infecta deueniant, vel in lo-
cis infectis suspectisque agant, tundenda vena
est, nulla interposita mora. Præstat autem mo-
dice primum sanguinem mittere, & iterato in-
terdum eodem, interdum altero die, (nisi cum
ad animi vsque deliquium vacuare conuenit)
vt necessitate urgente, peste sc. actu corripiente,
iterum extrahi possit.

Verum, temperatura, vires, consuetudo, anni
tempus, diligenter hic perpendenda sunt, ac se-
cundum hæc decernenda Phlebotomia est, vel
dissuadenda.

In Plethora, hoc est sanguinis abundantia,
omni que venarum repletionem, quæ cognosci-
tur ex musculis distentis, venis amplis, turgen-
tibusque cum grauitatis, tensionis ac caliditatis
sensu, modice gracilibus, nec tenera carne faci-
leque transpirabili præditis, secandam venam
esse vnanimi consensu præcipiunt omnes, &
quidem protinus, quia periculum est, ne disten-
ta vasa dehiscant aut disrumpantur, vnde par-
tium oriuntur inflammationes, vel ne oborta
vniuersalis obstructio insitum calorem restin-
guat vire scq; validas alioqui strangulet. Vena ve-
ro secta, pericula hæc vitantur, referatis scil. ar-
ctioribus viis & spiraculis, caloreq; natiuo libe-

*N de præsti-
dio chirur-
gico remit-
to Lectorem
ad quæstio-
nes supra de
cisis.*

*Sanguis qui
bus, quan-
tū, & quā-
do mitten-
dus. Et an
phleboto-
mia purgā-
tibus sit præ-
mittenda
pharmacia?*

alius ventilato, putredine prohibetur, corpusq; graui pondere leuatum alacrius redditur ad omnium generis functiones.

In omni igitur impura plenitudine & repletione venosi generis, si primum incisa vena corpus euacuatum fuerit, pharmacum postea facilius atq; expeditius noxios humores educet, tum sc. inueniet vias, venasq; ac corporis meatus non ita repletos, nec obstructos, vnde fit, vt vires Pharmaci impeditæ totam corporis molem possint penetrare. Vasis vero sanguine aliusue humoribus repletis, circaq; epar vel mesenterium venis obstructis, pharmacum alui tormina cruciatuq; animiq; deliquia excitabit nõ ferenda, venulasq; diuullet. Vnde Hipp. in omnibus fere acutis morbis, in quibus humores non turgent, in phlegmone aliusue internis viscerum tumoribus. & inflammationibus, habitæ ætatis & virium ratione, curam à venæ sectione auspicatur. At vero si tantum vnus ex humoribus, vel plures etiam præter sanguinem abundauerint, vel computruerunt, boniq; sanguinis exigua fuerit substantia, quæque aliorum humorum copia superata sit, ab alui deiectione primùm deiectionem molitur. Hæc docentur ab Hipp. 4. acutor. Galeno li. 2. aphorism. 8. & Auicenna quarta primi ca. 4. & 5. Idem quoq; Galen. fidissimus Hipp. interpres l. de medicina facile parabili in cura coxæ dicum doloris seu Ischiadicæ passionis in-

Nota,
quãdo phlebotomia,
quãdo Pharmacum purgans conueniat?

inquit, si multus fuerit infestans humor, purgatione primum opus erit humoris affligentis: si vero plethoricum fuerit corpus, primū omnium suscipienda est phlebotomia. Hæc Galenus. Nam si huic illa præmitteretur, præsertim validior si existat, tum calore tum trahendi facultate humores exagitarētur, corpusq; Plethoricum in grauius adduceretur discrimen.

In Plethora igitur pura, quæ ex humorum bonorum constat pari portione ac mixtura, sanguis tutissime demitur, & quidem largius.

*Plethora pura
et Impura.*

In impura vero, quæ cacochymia particeps, vitiosorumq; humorum in venis abundantia est, parcius atque restrictus sanguis mittendus est. Vnde Galenus crudorum humorum copia infestatos curat detractione pauculi sanguinis aliquoties vel eodem, vel etiam 2. aut 3. die cum exhibitione melicrati aut oxymelitis.

At NB. vbi est efferuescentis sanguinis plenitudo ad acutissimam febrim accendendam dispositi, vel actu eam accendentis subito ac simul ad animi etiam vsq; deliquiū euacuat, sanguinemq; mittit, virium tamē obseruato robore, pulsuumq; alteratione, ne scilicet fluente sanguine nobis nō aduertentibus pro deliquio animi succedat mors. Pulsu enim alterascēte in quauis inæqualitate, continuo supprimendum est.

NB.

Quapropter in cacochymia visceris vitio genita,

genita, vt epatis lienisq; scirrhus vel imbecillitate, ictero, hydropisi, vena non recte aperitur, præstantior enim est purgatio: qui vero in venis maioribus continentur vitiosi humores, venæ sectione accommodatius prorumpunt atque euacuantur, ob modo commemoratas causas.

*Incorruptum viriū robustarum signum.
Censura.
N B.*

Porro in præseruatione parcius semper sanguis detrahendus, in curatione largius: pro roboris viriumque constitutione, quæ, si validæ permanerint, quod ex pulsu vehementi, æquali & magno cognoscitur, phlebotomia tuto iterari potest. Quare si septuagenariis is adsit, iis secanda etiam vena est. Inscite enim ac imperite annorum numerus à quibusdam attenditur, cum corporis habitudo magis sit considerata, reperiuntur enim sexagenarii, qui bene sectionē nō tolerāt, & cōtra septuagenarii, qui facile adhuc tolerāt, in quib. sc. præsens pulsus est, ac virium adhuc robustarum præsentia copiosusq; sanguis, vt ostendit Galenus lib. suo de sanguinis missione. Contrario modo dispositis sanguis non adimendus. Eadem ratione & modo, scopoq; ac indicatione 14. annorum etiam pueris vena tuto secari potest, in quibus sc. multus sanguis est congestus, quin & 4. & quinto ætatis anno vtiliter secari venam, præsertim in pleuritide, grauioribusque morbis, ad vncias duas iij. vel 4. sanguinis emittendo, Mart. Rulandus l. de Phlebot. testatur: quod tamen hodie

die multis videtur absurdum , & inueniuntur medici quidā adulantes & adblandientes, qui id vt periculosum dissuadeant , cum tamen conscientia propria conuicti tacite rem aliter fieri posse & se habere fateantur.

Quidam singulis mensibus venam sibi aperiri curant, sed parum inde sanguinis exire permittunt. Verum copiosum esse sanguinem in ijs necesse est, nec non cōsuetudinem frequenter mittendi, quibus accedit aeris constitutio calidior, & victus liberalior . Quidā vna vice ad vncias sex emittunt, alii plus, alij minus pro medici sc. prudētis consilio: barbæton sorū enim ac chirurgorum imperitorum scalpello impostorio, quo tyrannide quasi quadam in hominum corpora secando grassantur, minime est fidentum, de quibus plura in tractatu germanico. Copiosius quoque mittendus sanguis vere est, quam autumnō, æstate, quam hieme.

In præseruatione deniq; quidam aperientiam censent medianam cubiti dextri, vel etiam basilicam cubiti eiusdem, post vero mensē vnum vel alterum in cubito sinistro, & quidem intra annularem & minimum digitum medianā quoq; ieiuno ventre, basilicā vero à cibo sumto.

Emissi sanguinis è venis conditio quibus sc. notis ac signis dignosci possit, illum putredini obnoxium esse, & per consequens peste infici

infici facile potuisse, è cuius vena talis prodierit?

NB.

Observatu hic maxime dignum & necessarium est unicuique, qui à pestis inuasionem immunis & saluus perstare cupit, sanguinis è vena emissi conditionem nouisse ac exploratam habere, ob hanc vel maxime causam, vt scil. dignoscatur, an ex sani hominis adhuc vena emissus corruptioni ac putredini obnoxius sit atq; expositus? Hic vero sciendum primo, laudabilem ac vtilem esse sanguinem, durescentem, ac per summa rubicundum subobscurum, (lucidus enim ardens est) & fibrosum, nec innatante serositate plane destitutum, malus enim talis est atq; retorridus, sicut nimia serositas, potu liberaliore non præcedente, supernatans epatis vel renum imbecillitatem arguit.

*Sanguinis
boni nota.*

*Sanguinis
mali & putridi nota.*

*Certissimū
corrupti
sanguinis
signum.*

Putridus vero vel putredini obnoxius sanguis est, cuius fibræ corruptæ euauerunt: dignoscitur autem talis, si refrigerens non durescit, sed plane aquosus permanet, vnde non frigidatur, sed simulatque attingitur, in exiguas partes simul discerpitur. *Continet enim sanguis fibras quasdam, sine quibus alimentum partibus non apponitur, vt videre est in his qui ob harum fibrarum penuriam atrophia marcescunt. Causa est epatis imbecillitas, à quo bene constituto sanguis has fibras contrahit.*

Sanguis igitur male cohærens, distractus, à
venis

veris graecolens extreme putredinis indicium est: maturamq; detractionem is postulat, ne multitudine peccans & qualitate exitialem putredinem interitumque repentinum acceleret. Hactenus de Phlebotomia tempore præseruationis.

Phlebotomiæ, si vires aliaq; eam non admiserint, succedunt cucurbitulæ, expeditissimum præsidii genus minimeq; periculosum. Neq; enim vlla qualitate corpus labefactat, neque vires infringit. Adhibentur autem cum vel sine scarificatione. Sine scarificatione spiritum tantum extrahunt, non etiam sanguinem. Cum scarificatu vero sanguinem proliciunt, & quicquid tenuis fluxique humoris ac spiritus partem circumfundit, inq; cutem irrupit valide ad se rapiunt atq; expurgant, & quidem à locis etiam distantioribus ac remotioribus, si scalpellus altius adigatur, protinusq; cucurbitula applicetur, multo enim potentius caloris sc. atq; flammæ vi trahit, quam scarificatio simplex aut hirudo.

Sanguinem quoq; manifeste exhauriunt sanguisugæ cuti affixæ, & ita quidem, vt interdum scarificationis & phlebotomiæ locum suppleant. Constat ex hæmorrhoidibus tam copiosum eas sanguinem aliquibus euocasse, vt astringentibus & emplasticis medicamentis opus fuerit: quin & puerorum cubito affixæ
phle-

Hirudo.

phlebotomiam exæquarunt. Famelicæ autē applicandæ sunt, tunc enim tutius sugunt & auidius & fere continenter, dum saturæ turgescant ac procidant: aqua tepida locus prius diligenter fouendus est tum ob earum frigiditatem, tum etiam vt sanguis fundatur promtiusq; egredia-
tur. Si ceciderint, iterum locus punctus calida fouendus est, vt sanguis diutius effluat, dum ve-
ro hærent, pannis calidis circumcirca.

Venenositas illarum non obstat, captæ enim & asseruatæ in vitro per crebram aquæ mutationem expurgantur, venenumq; expriment. Vfus igitur harum insignis est, cum ætas & alia in morbis phlebotomiam prohibent, si venis prominentibus, quas secare conueniebat, eæ affigantur, quibus sublatis confertim profluere sanguis, non secus ac in phlebotomia, plerunq; cernitur.

Pro varia autem sanguinis subsistentia variis locis applicari possunt, sicut & cucurbitulæ scarificatæ.

Fonticulus.

Fonticulus vlcus est quod fit à causa combu-
rente, vt ferro vel auro candente, in momento enim & absque doloris sensu crustam inducit, qua decidente fit vlcus cauum, vt egredia-
tur euacueturq; materia morbifica & superflua à partibus remotis & nobilioribus. In vlcus ipsam immittitur pila ex radice ebuli, gentianæ, vel etiam pisum, alii frequenter inponunt fo-
lia

lia hederę; & puluerem veratri albi vel nigri.
 Notandum autem, in fonticulis, qui venenis
 extrahendis inuruntur, celerrime Escharam
 esse remouendam frequenter applicando buty-
 rum recens calefactum, quo Eschara auellitur.
 Per Escharam æquus Lector intelligat crustam
 proprie, quæ à ferro candente inducta est, cras-
 sam nigramq; , quæ sua etiam sponte in vlcerib.
 quibusdam, cauis accrescit. Inutuntur autem
 fonticuli nunc maiores, nūc minores, pro vario
 modo materiæ reuellendæ, in capite, sutura co-
 ronali & circa eam ad latera, in artubus superio-
 ribus & inferioribus, id est cruribus, femoribus,
 brachiis, & spatulis.

NB.

Probatu deniq; in hoc casu vesicans, id est, *Vesicantia*,
 pustulas vesicasq; excitans, quale est illud causti-
 corum genus, quod vim habet vrendi potentia,
 cutemq; diuellendi atq; exulcerandi, sunt autē
 cantharides, scylla, euforbium, vrtica, sinapi, fi-
 num columbinum, stercus caprinum, tithyma-
 lus, metalla acriora, vt sublimatus, arsenicum,
 antimonium &c. Formula talis est.

Recipiatur cantharidum præparatarum &
 ceroti sacri sing. vñcia semis, fiatq; pasta seu mas-
 sa. Vel. Recipiantur cantharidum præparata-
 rum drachmæ iij. euforbii, sinapi, radicis ari,
 singul. drachma semis, fermenti acerrimi drach-
 mæ 6. aceti scyllitici parum, fiat massa, pro vesi-
 catorio.

O

Mo

Modus applicandi.

IMpostores, circulatores, ac imperiti chirurgi nec non barbæ tonfores triobolares miseris ægrotis hic nefarie imponunt, dum scilicet arroganter in capitis doloribus oculorumq; leui inflammatione vesicas excitant in occipitio infra cerebellum Escharotico in sat amplo platysmate extenso, quo cutis adeo vlceratur atq; diuellitur, vt ferarum laniatui similem esse dixeris, quin malum augent, dum materiam morbificam ab anterioribus capitis partibus auertendo reuellunt in spinalem medullam, vnde postea periculosa sepe symptomata solēt induci. Quapropter cautio adhibenda est in eiusmodi causticis, quæ in minima etiam dosi vesicando cutem aperiunt, ad quem vsum fabricandi sunt caliculi aliquot similes castaneis vel glandibus ex argento, multo tamen minores, vt sc. plus grano cannabino non recipiant vel ad summum duo, quibus caliculis causticum includitur, locoq; aperiendo imprimitur, loco tamen, cui imponuntur, manibus prius affricato, vt laxatis spiraculis medicamenti vis celerius penetret: aliquando etiam escharoticum nucis alueolo includitur, atque ita imprimitur nucali testa loco circumscripto.

Vesicæ autem configuntur, humorque ex-
pri-

vbi Latine verſa hæc leguntur: puerorũ ſuorum cum annum attigerint quartum, æſypo ouillo venas verticis adurunt, alii vero ipſorum venas temporales. Quod ideo agunt, ne vlllo tempore à capite descendens pituita offendat, & propter hoc ſeipſos ſaniſſimos prædicant. Et certe Libes omnium, quos viderimus, hominum, ſaniſſimi exiſtunt, an propter hanc cauſam affirmare non audeo, ſunt tamen ſaniſſimi. Intelligere autem æſypo feruente id factitaſſe eos, nam feruens oleum etiam vrere nemo ignorat. Sic Hippocrates sæpe lino crudo vrendum mandat, quod certe de ignito intelligendum eſſe Mercurialis lib. 2. Variar. lect. innuit. In Thuſcia ſimiliter ac nonnullis aliis Italiæ locis conſuetudo eſt, pueros adhuc lactentes vel paulo maiores in occipitio ferris ignitis vrere, ſpe, hoc auxilio à pituitæ malis & præſertim comitiali morbo eos liberandi.

*Puevi ne epi
leptia corripiantur.*

Contingit autem aliquando, vt inter vrendum ſuperueniat conuulſio, vt cum læditur neruus, contra quam inuentum remedium eſt, cum hirci vrina aſperſio, qua eos ab illa tutos reddunt.

Hactenus præſidium Chirurgicum : ſequitur medicinale.

Conſiſtit autem & perficitur iis, quæ in præſeruãdo per os aſſumuntur, vt ſunt vacuantia & alterantia.

Ea

ctoris etiam ac pulmonis superflua & viscida exturbat. Rhabarbarum epar magis respicit & ventriculum.

Infunditur autem agaricus in vino albo à drachma vna ad duas pro vario cuiusque natura & complexione, cum Zinzibere, garyophyllis aut spica: in decocto vero drachmis tribus aut yncia dimidia propinantur. Cum rhabarbaro autem infunditur dosi minori.

Insigniter etiam commendantur pillulæ Ruffi & pestilenciales dictæ, quibus singulis septimanis & per interualla vti conuenit ante cibum. Earum compositio talis est.

Recip. aloes yncias ij. myrrhæ, croci, singul. vnciam vnam, cum vino aromatite fiant pillulæ ad magnitudinem cicerum.

Vel, (non enim vno modo à Græcis & Arabibus describuntur.)

Recip. aloes yncias ij. myrrhæ vnciam vnam, Croci vnciam semis; hæc magis probatur: priori enim croci dosis nimium aucta est.

Crocus vires ac cor recreat roboratq;, myrrha putredinem prohibet, aloë immesos ventri humores educit, dosis harum est drachma vna: vel etiam scrupuli iij.

Recip. aloes lotæ scrup. ij. myrrhæ, croci singul. grana 15. cum vino albo fac pillulas. Vel,
Recip. aloes lotæ drachmam vnam, myrrhæ
scru-

scrupulum vnum, croci grana 15. fac pillulas.

Vbi notabis minori quantitate has pillulas dandas esse, antiquam pestis actu prehenderit, maiori vero cum iam iam inuaserit, quia maiori vi vt morbus depellatur, opus est, quam vt præcaueatur. Præstat quoque in hoc casu pillulas ex rhabarbaro, aloë, agarico, & sena hieme præscribere & concinnare pro diuerso vitæ instituto & natura cuiusq; varia, ætate vero scias horum diluta magis probari. Modus pillularum cõficiendarum secundum artem talis est, qui pro secreto habetur.

Recip. rhabarb. vnciam vnam & semis, agarici vnciam vnam, senæ mundatæ vncias iij. cinnamomi vnciam vnam, zinziberis scrupulum vnum, anisi sceniculi, sing. drachmas 2.

Reducantur in crassiusculum puluerem quem irrorabis aqua vitæ, postea macerabis in aqua borraginis aut communi, quam, cum satis fuerit colorata, colabis, postea similem aquam affundens super fæces, macerabisque vt prius, percolabis, exprimesque, percolatum lento decoques igne ad mellis consistentiam additoque saccharo reseruabis in vsum: dato tres 4. vel 5. pillulas pro semidrachma, plus vel minus pro ratione ætatis, virium, temperamenti.

O 4

Aliud

*Aliud leniter purgans & sine vlla humorum
agitatione.*

Baptista Agnelli Anglus pestilentiaē tem-
pore foeliciter vsus est sequenti opiata, quae
recipit agrimoniae, absynthii romani sing. ma-
nipulos ij. menthae manip. vnum, anisi vnciam
semis, senae vncias ij. fiat decoctio in aqua co-
muni per horas 4. deinde fiat fortis omnium ex-
pressio, expresso adde sacchari vnciam vnam,
cassiae mundatae vncias ij. fiat forma opiati, do-
sis vncia semis. Huic medicamento si addideris
agarici vnciam semis, efficies id validius.

Vomitoria.

Purgantia per superiora & os probantur, si
materia habet inclinationem ad superiora, eaq;
imminutam, tunc enim vomitoriis vtendum
est, sed lenientibus primo & mediocribus.

Vomitoria fiunt ex aqua hordei, è iure pulli
cum aceto, oleo communi (quod praesentissimum
vomitorium est per se) oximelite simplici, ra-
phani succo, radice asari, &c.

Recip. oxymelitis simplicis vncias 2. succi ra-
phani vnciam vnam: iuris pulli vncias 13.

Hic ius pulli copia sua aggrauat expultricem,
vt expellat, oximel incidit atque deterget. Ra-
phani succus irritat ratione acrimoniae suae ex-
pultricem.

Debent autem eiusmodi vomitoria tepida
esse,

esse, ratione enim tepiditatis euadunt iniucunda, ac administrari ventriculo non existente famelico, tunc enim expultrix magis viget.

Verum si superfluitates sunt crassæ nimis & viscidæ, prædicta vomitoria sufficere nequeunt, debiliora enim sunt & aquosa tantum ac tenuia reiciunt atque expellunt, crassa vero, viscida & lenta relinquunt, ad quæ radicitus exturbanda præstantissimum est antimonium probe correctum & præparatum, quo vomitus prouocari potest, omnes enim prauos succos in ventriculi cauitatem allicit, ac postea expellit, quod alia medicamēta non æque cito ac promte præstare deprehenduntur.

Verum accurate habenda ratio est virium ac ætatis, nec non humorum in ventriculo abundantium : ætas tenera & infirma, viresque languidæ id non ferunt : Sic etiam qui stomachum habent debilem & vacuum: quemadmodum enim omnis sine cibo vomitus molestus est & laboriosus, ita antimonium, ventriculo vacuo existente, exhibitum maxime noxium est, quod imprimis hic obseruandum venit, contra imperitos chirurgos & batbitonfores, qui indifferenter, nulla habita ratione ætatis, roboris virium, ac temperamenti, nec non diætericæ consuetudinis, cæco & bruto iudicio exhibere quouis etiam tempore id non verentur, & quidem

NB.

NB. dem ad semiscrupulum vsque in substãtia. Notus est nebulo quidam chirurgus in vicinia hac, qui omnibus ad se venientibus id exhibet mortifero sæpe experimento.

Rationalis medicus non exhibet id nisi omnibus paribus, & quidem dilutum eius seu infusum in vino bono, maluatico, falerno, vel etiam vini spiritu ad grana 4. vel summũ quinq;. Tutius enim est dilutũ quã substãtiam propinare.

Censura. Et acetum vel spiritus vini in igne eius correctorium est, quod expertus in me ipso sum aliquoties. Itaque mere vanum est & friuolum, quod quidã antimonij præparati vsum ægrotis & sanis dissuadent, suffragia magis eblandientes quam veritatem rationesque veras proferentes.

NB. Non decet Medicum & Philosophum verum nimis subblanditi tum propriis tum aliorum affectibus ac iudiciis. Antimonij vsum legitimum, à clarissimis medicis approbatum nisi inuenissem, confidenter nimis agerem, si proprio iudicio, experientia & autoritate niterer. antimonium crudum exhibere, nec probe præparatum impostorum est, non medicorum: probe autem præparatum tunc est cum spiritus arsenicalis ab eo est separatus.

Serapio Arabs, qui Galenum annos supra fere sexcentos secutus, in epilepsia contra periculum id exhibuit, & in mania ac hydropisi, morbisq; contumacibus hodie vsurpari solet.

Hier.

Hieronym. Capiuaccius medicus Patauinus illustris in arthritide & ischiade probat vsum antimonii. Verba eius hæc sunt in practica medicina tractatu de arthrit.

Non improbatur vomitoria, vnde in pertiniaci arthritide & Ischiade vti possumus antimonio. Idem ca. de melancholia ait, materiam melancholicam sæpe adeo esse cõtumacem, vt medici antimonio vti cogantur, & quandoque veratro albo.

Regis Daniæ medicus Petrus Seuer, in rotulas cum diamargarito vel diatracantho calido id denfabat, atq; ita exhibebat. Iacobus Tabernæmontanus medicus Vormatien sis insignis in tractatu suo de aquarum & acidorum fontium viribus & differentiis cap. 79. vsum antimonii commendat ac præcipit. Verba eius vernacula ascribere placuit, quæ habentur pag. 460.

Es mögen die armen nehmen iiii. Gran des præparirten antimonij / vnd mit einem halben lot Ochsenzungen oder Borrage Zucker vnd Melissen Zucker einnehmen / das wirdt in solchem fall thuen (Nedet aber von den Hirnschwindenden vnd tobsüchtigen / vnd denen welchen die sinne verriicket sind) was es thuen vnd aufrichten soll / vnd schadet nichts / das es etwas hefftig vnd streng ist / dann diese giftige verbrandte feuchte nicht mit linden Arzneyen mag außgeföhret werden. Hæc ille.

Petrus

Petrus Droetus Medicus Parisiensis vomitum in præcauenda peste antimonio prouocandum præcipit in tract. quem scripsit de peste, hac tamen cautione, vt, quo facilius & minori cum molestia vomât, qui id assumerunt, superbibant vna atq; altera hora post deuoratum vomitorium iusculum pulli gallinacei, idq; quoties vomendi desiderium præsenferint, semper repetant. Hæc Droetus.

Henricus Ranzouius vir nobilis, literatus, & sanitatis conseruandæ studiosissimus in libello suo, ad quem lectorem remitto, de sanitate conseruanda, vsum antimonii singulis mensib. commendat, ac sæpius se eo vsum felicissime indicat.

Hæc eo lubentius testimonia citauit, vt plannum fieret tantos viros ab eius vsu non abhoruisse. Et possem plura proferre non reiicienda si opus esset.

Fatui igitur sunt, ac nimis alienis iudiciis adblandiuntur, qui vsum eius sic ex affectu magis quam ratione plane proscribunt. Si enim in morbis contumacibus, vt dictum est, eius vsus conceditur, nihil vetat, aut prohibet, quo minus in contumaci alui constipatione tempore sanitatis, quo vires maxime constât, eo vri liceat, aliis præsertim purgantibus deficientibus.

Porro in antimonii defectu accipi debet interior nucis peregrinæ istius Indicæ ex noua
Hispa-

Hispania ad nos apportatæ, medulla, quæ, licet non minus ori grata sit, quam auellana aut nux iuglans, vomitum tamen potenter concitat: est-que remedium non aspernandum, vt quod nulla indigeat præparatione, semperq; possit esse præsto. Oleum quoq; ex nucibus his recentibus expressum ventriculum & intestina sine noxa expurgat, quod pauci hodie obseruarunt.

Huius vero defectum viresq; supplere possunt nuclei quinque aut sex palmæ Christi, ricinum vocant, aluum namq; deturbant, vicissim-que vomitum proritant: cauendum tamen ne dulcedine illius cibi capti plus iusto deuoremus, ad hypercatarthasim, id est, violentâ purgationem ac deiectionem moueamus, quod tamen errori sumentis, non præscribentis vel momentis est ascribendum. Sic vsu venire solet, vt quibus antimoniij infusum ac dilutum bibere præscriptum est, in separando liquore sc. ab antimoniij substantia, incaute huius portiuncula illi permisceatur, vnde postea vehementiores solent excitari motus & torsiones, quare purum dilutum bibendum. Finito vomitu æger ventriculus reficiendus est multum & cito nutrientibus, vt carniū delectarum iusculis, &c.

Haecenus de vacuantibus: sequuntur alteran-
tia.

Alte-

Alterantia vel manifesta qualitate veneno sunt contraria, vt caliditate, frigiditate, &c. Vel tota forma & substantia, illa respiciunt cordis complexionem, hæc eius proportionem & substantiam. Commiscenda autem sunt frigida calidis, si corpus calidius, & calida frigidis, si frigidius corpus est præseruandum.

Calida sunt tum simplicia, tum composita.

Simplicia sunt, angelica, carduus benedictus, cortex & semen citri, dictamnus, gentiana, myrrha, Scorzonera, (quam aliqui pro secreto habent) galega, id est, rutha capraria, melissa, betonica, pimpinella, guia cum, sassafras, (quod admittabile quidam dicunt) Zedoaria, rutha, flores calendulæ, absinthium, scabiosa, &c.

Hæc à veneno præseruant sudoremq; proritant vel decocta tepideq; sumta, vel in electuarii consistentiam tabellæ sue redacta, vel etiam infusa macerataque in conueniente liquore.

Calida composita sunt diamoschus, gallia moschata, & magnæ antidoti, inter quas nullis aliis cedunt theriaca & mittidatium, datur aut à scrupulo vno ad drachmam vnam ex liquore conueniente. vt sunt aquæ distillatæ; buglossæ, borraginis calendulæ, rosamarinii, maioranæ, rosarum, absinthii, violarum, acetosæ, hyperici, scordii, iuniperi, tormentillæ, & similia. Æstate & temporibus calidis cum aceto vini & aqua rosarum diluuntur felici successu.

Verum

Verum de theriacę & mithridatij exhibitio-
ne inter practicos disceptatur, an sc. febre pesti-
lenti iam a actu correptis ad ciendum sudores fit
exhibenda? Præstantissimorum medicorum
omnium consensus est, theriacam in curatione,
febre scil. præsentē & æstuante, inutiliter exhi-
beri.

Ac cum auctoritate experientia hic consentit
& ratio. Quia enim habent formam magnæ
actiuitatis, in primis theriaca, vehementerque
calefaciunt, calorem etiam febrilem augent,
& ex caliditate cordis schetica faciunt hecticâ,
quod ex insigni præcordiorum & pectoris in-
flammatione, de qua post illorum sumtionem
ægrî conqueruntur, colligitur. Vnde theriacam
& magnas antidotos Auicenna probat in præ-
seruatione, in curatione vero alterantia saltem
frigida, quia ipsa febris est calida, & venenum
etiam pestilens calidum. Theriaca enim ante
febrim pestilentem exhibita, facit vt homo vel
non corripiatur, vel correptus non ita lædatur.

Vnde recentiores medici Auicennâ sequuti
nunquam vel saltem in quantitate exigua, non
ad mouendū sudorē, vt multi lethali hodie fa-
ctitant experimento, sed ad hebetandam extin-
guendamq; malignam putredinem, post venæ
sectionem, admittis frigidis & exiccantibus
succis, aliquando imperarunt. Et ipse autor libri
ad

ad Pamphilianum non exhibet, vt malam sanguinis qualitatem per sudorem huius vi eliciat, sed vt eam ex inimica efficiat amicam.

Vives theriacæ & mithridati.

In præseruatione igitur, sicut & in peste actū existente, sed sine febre, certum est antidotum vtramque valde vtilem esse. Tutos nos reddere ab aeris noxia theriacam, ipse quoque Andromachus dixit. Galenus in ca. 1. vtriusque libri de antidotis, theriacam in vna tantum re, viperarum sc. morfu, mithridato præfert, in cæteris omnibus hoc illi non cedere, imo præstantiorem in plærisque venenis aliis esse affirmat. Autor libri ad Pisonem instar ignis purgatorii cuiusdam scribit theriacam (legitime sc. & tempestiue vsurpatam, secus enim venenum & ipsa est corporum nostrorum vitia expurgare, putredinem futuram arcere, præsentem amouere, videlicet exiccando absumendoq; redundantes humores, attenuando crassos, calefaciendo frigidos concoquendo crudos, dissipando malos & noxios.

Quæ cum perficiat in sanis caliditate non conspicua nec noxia, merito commendatur sanitatis tempore ipsius vsus, si iuxta medici præcepta sumatur. Germani quidam medici fere soli theriacam in curatione exhibere audent, forsan quia compererunt, medicos Septentrionem versus, quod ipse vidi, eam vsurpare, vel quia compererunt in sudore Anglico eam pro-

profuisse, vnde existimant in alia quauis peste eam prodesse, sed errant. Sudor enim Anglici virus in serosa præcipue, tenui atq; aquosa in hæret sanguinis substantia, argumēto est, quod sudorifico pharmaco pestis tempore eo correpti percurentur, pessimeq; cum iis agatur, nisi continuò ad animi propemodum deliquium vsq; sudent.

Præsens vero pestis in crassiore sanguinis substantia figitur, vnde sudorifico medicamento non protinus etiam exturbatur. Hactenus de alterantibus calidis: sequuntur frigida, luntque bolus armenus, terra sigillata, vinum granatorum, santala, hiacynthus, corallium, margaritæ, camphora, acetositas citri, acetosa, lac acetosum, succus quinquefolii, acetum, rosæ, Nymphææ flores, &c.

Verum attendendum in his medicamentis *Prac. no. 2* miscendis calida esse frigidis astringentibus *tab.* semper contemperanda, vt santalis, coralliis, terra sigillata, hæc enim astringendo calidi innati dissolutionem impediunt, quam callidiora efficerent.

Sequuntur præseruantium quorundam & prophylacticorum, simplicium & compositorum, autoritate, ratione & experientiâ comprobatorum, descriptiones.

P

De

DE theriaca & mithridato dictum est, sed in compositione cum aliis sequenti miscetur modo.

Recip. theriacæ opt. drachma vna, pulueris radicis angelicæ drachma semis, boli armeni scrup. i. dissoluantur in aqua angelicæ & scabiosæ sing. vnciis duab⁹, fiatq; haustus.

Recip. conferuæ rosarum vnciam vnam: buglossæ vnciam semis, theriacæ, mitridati singul. drachmas ij. terræ sigillatæ, boli armeni singul. drachmam semis. Spiritus victrioli scrupulum. Cum sirupo acetositis citri fiat electuarium.

Præstantissimum prophylacticum est ieiunio ventriculo mane præcipue sumtum: dosis iuglandis quantitas.

Aliud, ratione experientiaq; multa probatissimum, quo nobilissimi quidam Daniae principes ac foemina se, suosq; subditos innumerofq; alios à peste liberarunt.

Recip. radicis angelicæ, tormentillæ, enulæ, baccarum lauri recentium, singul. vncias ij. gentianæ Zedoariæ, singul. drachmas quatuor, croci drachmas ij. Succu ruthæ vncias iiij. Cum succo iuglandium viridium sufficiente coquantur in electuarii consistentiâ addito melle ad vncias iiij.

Hoc præseruans publico sumtu dignum est, vt in omnibus vrbibus præparatum habeatur. Paratur enim facili sumtu. *Aliud*

*Aliud conseruans & praeseruans apud Septentrionis
Reges & proceres in vsu.*

Recip. corticum citri conditorum, arantiarum,
sing. vnciam vnam & semis, radicis pim-
pinellæ conditæ, enulæ conditæ, sing. drach-
mas iij.

Conseruæ anthos, buglossæ, sing. vnciam se-
mis.

Elect. de gemmis, Pler. archontici, sing. drach-
mam vnam & semis.

Croci orient. drachmam semis.

Vnicornu scrupulum semis.

Theriacæ veteris, mitridati, singul. drachmas
iiij. olei cinnamomi guttas viij.

Foliorum auri, numero ij.

Cum sirupo ex pomis & acetositate citri fi-
at electuarium molle.

Verum impendiosæ nimis eiusmodi com-
positiones sunt: qui tenacioris sunt substantiæ,
vel etiam non sunt de impendendo simplicio-
ribus æque probatis paratuque facilimis sint
contenti.

In Sanctuario Mitridatis Maximi Regis
Ponti à Pompeio deuiçti repertum est in pecu-
liari commentario, nullo veneno lædi, qui se-
quenti antidoto vteretur, cuius etiam meminit
Galenus l. 2. de facult. alimentorum, & Plini-
us l. 23. c. 8.

P 2

Reci-

*Antidotus
Regis Pon-
ti.*

Recipit autem nuces duas, ficus totidem, ruthæq; folia 20. salisq; momentum: teruntur omnia, maneq; ieiuno stomacho deuorantur.

Theopompus refert, Clearchum Heracleoti tyrannum multos aconito interemisse, veneno quod in Aconis iuxta Heracleam locis nascitur. Id cum subditi reseuiſſent, nullus ante quam rutham comedisset, domo egrediebatur, quo ab aconiti veneno sospites euadebant.

Hoc minime prætereundum, quoniam ruthæ hîc fit mentio, ex rutha sicut & ex absinthio & aliis confici Salia, eiusmodi sc. remedia, quæ sudori euocando, bubonum eruptioni promouendæ, pestilentis putredinis seminariis per angusta cutis spiracula educendis, virusq; quod principem partem obledit, foras propulsando accommodatissima sunt. Vnde post purgationem, & præsertim principio morbi nondum præſente febre, quoties sc. natura per sudorem se alleuiare tentauerit, commodè exhiberi possunt cum aqua buglossæ, conserua rosarum, vel citrii mali aqua, vel ex vino albo, ad 8. vel 10. Grana, plus vel minus pro ratione indicantium.

Primas autem partes quidam tribuunt sali, absinthio, ruthæ & scabiolæ.

Compositio talis est. Absinthij Romanum, rutham & scabiosam combure in cineremque reducito, cui affunde aquam communem,

nem, decoquasq; per sesquihoram aut plus eo, percola aquam, aliamq; affunde, decoquitoq; vt prius, idq; tam diu repetendo, donec aqua bulliendo saporem & colorem nō mutet: postea asseruatas aquas depura per filtrum aut inclinationem, facque euaporare igne lento, salemq; habebis in fundo & vasis lateribus, quī reseruetur ad vsū.

Eodem modo parantur salia ex angelica, guaiaco & fraxino.

Hieronymus Flandrus Chirurgus Londini grassante peste ægtotis exhibuit 10. aut 12. grana salis è fraxino cum conserua borraginis, aut aqua scabiosæ vel Carduibenedicti, statimque totum corpus sudore difflebat, ægrique aut omnino euctâ morbi malitia, aut foras in emissarium actâ, curati sunt. Ex his salibus aquâ vitæ dissolutis per 5. aut 6. dies in balneo vel fumo putrescentibus, deindeq; destillatis elicitur oleum, cuius guttulæ iij. vel iiij. magnas habent in sudore copioso prouocando vires.

Oleum ex salibus.

Certissimum quoque paratur ad euocandum sudorem remedium, ex decocto guaiaci, chynæ, saffras, addito sirupo acetositatis citri, & similibus, vt aqua theriacali, quæ singularis est.

Paratur sic. Recipe theriacæ antiquæ vncias 2. myrrhæ vnciam vnam, croci orientalis integri drachmas ij. Spiritus vini vncias vj. distillentur in alembico vitreo.

Aqua theriacalis.

Terra sigillata.

In terra sigillata & bolo lemnia tantum virium reposuere vetetes ad arcendam pestem, vt nemo vnquam sit eâ visus interiisse, qui his ante sit vsus. Sed hodiè eorum vsus suspectus.

Allium.

Allii caput egressuri domo quidam præmandunt, viniq; odori modicum superbiunt, indeq; os colluitur, faciesque abluuntur. Allii vrina vtuntur propria, sed destillata prius: sic enim pota (cuique tamen sua) contra viperarum morsus ac venena prodesse à grauissimis autoribus traditur.

Vrina.

Thapsus barbatus.

Thaphso quoque barbato magna vis inest. Experimento comprobatum est, succum ex herba expressum in vino tenui & odoro non solum præseruare, sed correptos etiam liberare. Animaliumque natura docuit contra venena eum valere. Mustela cum serpente decertans virusque sentiens, statim hanc quærit herbam, mandit, atque pugnam ita instaurat.

Aceta contra pestem.

Parantur etiam facili labore & sumtu aceta & aquæ veneno pestilenti abigendo accommodatissimæ. Nec præseruiant tantum, sed correptos etiam liberant.

Recip. angelicæ vncias ij. enulæ vnciam vnā, foliorum ruthæ vnciam vnā

vnam semis, baccarum lauri, baccarū iuniperi, sing. vnciam vnā, nucleorum iuglandium, numero 8. ficuum pinguium numero 6. cinnamomi, macis, sing. drachmas ij. puluerisanda crassiuscule puluerisentur & infundantur in aceto rosarum, vel florum garyophyllorum sufficiente, insolentur & referuentur ad vsum: vel etiam distillentur vt decet, tunc enim vires acquirit magis penetrantes.

*Aliud celebratissimum, quo vix
vllum prestantius
est.*

Recip. foliorum ruthæ, absinthij, chelidonii mai. artemisiæ rubæ, florum sambuci, sing. manipulos ij. florum calendulæ, rosarum rubearum, florum nymphææ, singul. manipulum

P 4 vnum

vnum. Scabiosæ, Carduibenedicti, tapfi barbati, sing. manipulũ semis. Seminum anisi, sceniculi, sing. vnciã semis. Semina crassiusculè contundantur, infundanturq; omnia in aceto vini sufficiente in vase cuprio vel stanneo, stent per dies aliquot, fiat fortis expressio, succus expressus reseruetur in vitro, dentur viro correpto integra cochlearia iij. mulieri ij. puero vnum pro sudore eliciendo. Magis verò probatur distillatio.

Succus calendulæ.

Nota, Succum calendulæ à primo statim initio exhibitum mirabiles in sudore prouocando prodere vires.

Aliud in peste refrigerans & exiccans, ac temperatum.

Recip. semperuiuum, verbenam, solanum, nuces immaturas; cum aceto vini destillata refrigerant, exiccant, & subito refocillant ægros, vel per se,

se, vel cum syrupo aliquo roborante. Multis hoc acetum profuit eo-
que etiam secundo ab inuasionē die
sumpto, melius circa cor habere
cœperunt, quibus postea sudorifi-
ca potio data est, ac conualuerunt.

*Ad confirmandas partes principes
aqua singularis.*

Recipiantur malorum citriorum in
multas partes dissectorum nume-
ro 8. Summitatum borraginis, me-
lissæ, singul. manipulum vnum, vi-
ni albi odorati libras iij. distilla in
vase vitreo, extillabitque aqua lim-
pidissima, grata & odora, ieiuno
dentur vnciæ ij.

*Alia præseruans & liberans, non
vulgaris.*

Recip. rad. tormentillæ, bistortæ, Ze-
doariæ, enulæ sing. vnciam vnam.
morsus diaboli scordij, alliaræ, a-
P 5 cetosæ,

cetosæ, pimpinellæ, singul. manipulum semis. florum buglossæ, violarum, tapsi barbati, summitatum ruthæ, singul. pugillum vnum, feminum citri, carduibenedicti sing. drachmas ij. baccarum juniperi drachmas iij. garyophyllorum, nucis mosch. sing. drachmam vnam semis, theriacæ veter. drachmam vnam semis, vini albi odoriferi libr. ij. semis, distillentur omnia in balneo, dentur vnciæ ij.

Plura alia eiusmodi prophylactica huc possent ascribi, si opus eilet: quæ à me sunt allata, sufficienter præstabunt, quod effectum volumus.

Circa sudorifera quid maxime in peste considerandum? Vnum circa sudoriferorum exhibitionem imprimis notandum, quod in curatione etiam ipsa maxime locum habet, & magna cum ægrotantium iactura à multis in eo peccatur, ut sudorifera ira componantur, ne vehementer calefaciant, viresque subito prosternant. Verum de hac cautione supra in quæstionibus proluxe disputatum est.

Spiritus vitrioli. De spiritu vitrioli pene præterissem eum peculiare esse pestis tempore prophylacticum, & in curatione quoque aliis non cedere tempestiue

pestiue exhibitum : putredinem pestilentem arcet, & refrigerium insigne est, quod inexper-
tis videbitur absurdum.

Essentia etiam seu extractum croci maxi-
mum arcanum est, & vix est ex omnibus vnū, *Essentia
croci, auri,
margarita-
rum, coral-
liorum.*
quod magis respiciat cordialia.

Crocus enim cor hominis est. Correcto-
rium autem postulat refrigerans & astingens,
vt essentiam seu extractum coralliorum, vel
succum citri.

Auri quoq; & margaritarum extractū cor-
diale insigne est: verum hæc & similia non sunt
obiiicienda porcis.

De lapide Bezoar, cui mirabilia ascribunt *Bezoar.*
moderni Practici, non quidem nego, vires eū
venenis repugnātes habere, sed parum ei fido,
quia plerunq; nothus est.

Certo certius est, sepe subesse fraudē, quam-
nis sit nobile pretium. *NB.*

Itaq; magnatibus eum relinquemus. Sed
videant ne decipiantur.

Legitimus est & sincerus, læuis & blandus,
qui facile alabastrum modo abradi potest, diutius-
que in aqua hærens liquefcit. Verum certis-
sima legitimi & indubitata indicia sunt, pri-
mo si in meditullio cauus est, puluerisq; eiusdē
cum lapide substantia plenus, qui maxime
commendatur, atq; ipsi etiam lapidi præfertur:
tum

tum etiam si laminas (constat enim ex laminulis miro artificio-alia aliam, non secus ut cœparum tunicæ, amplectentibus, splendentibusq;) habet maxime splendentes: & si prioridemta subsequens splendidior multo apparet, legitimi certum habetur indicium.

Qui enim adulterati sunt, neque laminas habent splendentes, neque pulverem illum in meditullio continent, sed granum aliquod vel semen. Meminit huius lapidis clariss. medicus Hispalensis Nicolaus de Mønardis in eo libello, quem de scurzonera peculiarem scripsit, & legitimos minimeq; adulteratos in meditullio vult esse *concauos*.

Vlyssibonæ inuenitur venalis interdum, vbi, an legitimus sit, tale emtores faciunt periculum: ducitur cum acu filum per toxicum, (balasteram vocant herbam) deinde per canis aut alterius animalculi pedem transmittitur acus, atque filum relinquatur in vulnere. Canis protinus incipit conflictari iis symptomatibus, quæ comitari solent eos, qui toxicum biberunt. Cumque plane canis concidit atque desperatus videtur, tum pulverem de hoc lapide abrasum, aquaque dilutum cani in os infundunt, sique auxilium senserit canis, legitimi probatio est, sin minus, adulterinum censent.

Matthioli lib. 5. c. 73. in Dioscorid. scribit,
nudæ

nudæ sinistri lateris carni adalligatum, omnia cum venena superare.

Carolus Clusius in aromatum & simplicium aliquot medicamentorum historia ait se hoc adhuc quenquam experiri non vidisse, hoc vero verum esse, quod eius pulvis à mortiferis animalibus ictos liberet, venenumque ex apertis pestilentialibus carbunculis impositus exugat. Quapropter in illis regionibus ubi herpes malæque pustulæ seu exanthemata admodum noxia sunt, subindeque ægros necant, solent ægris per singulos dies pulverem huius lapidis ex rosacea propinare medici ad vnum atque alterum granum, felici cum successu. Verum hæc nimis exigua dosis est: quæ in veneno crasso & magnæ actiuitatis non sufficiet.

Hunc lapidem, quem inueniri tradunt sal- *Lapis Mala-*
tem in Pam regni Malacensis prouincia, in *lacen-*
hispanicis felle vnicè venenis resistere scribit
Car. Clusius in aromatum historia, incolasque
eum lapidi bezoar, qui istic frequens inuenitur,
longe præferre, tum ob raritatem, tum ob
virium contra venena præstantiam. Vires eius
hactenus incognitas, atque nondum verè
exploratas experimento comprobasse insignè
medicum Dimam Bolque Valentinum Indum,
idem Clusius affirmat, idque in duobus
viris, qui venenum hauserant, quibus vulgarem

rem aquam, (cordialis enim deerat, eratq; periculum in mora) in qua hic lapis aliquandiu maceratus erat, propinavit, qui illam gustu amaram deprehenderunt, stomachusq; eorum roboratus est, venenumq; nihil obfuit.

*Descriptio
lapidis Malacca.*

Traditur autem esse eius color dilutionis purpuræ, gustu amaro, tractu lævis & lubricus, instar Venetiani Saponis.

Porro Ferdinandus Lopez. l. i. historiæ Indicæ meminit lapidis cuiusdam nō minori facultate præditi, quam sit lapis bezoar aut Malacælis, quippe mirifice eum omnibus venenis resistere asserit. Est autem quantitate nucis auellanæ, rarus admodum, eximiturq; è capite animalis, quod Indi Bulgoldalf vocant. Hæc Lopez.

Nostri in hortis & agris tam præsentanea proueniunt contra pestem remedia, vt exoticis illis & caris opus non sit.

Plebeis folia ruthæ cum butyro & pane effitata in signe bezoardicum sunt.

*Curatio
correptorū.*

Hæc tenus de curatione pestis, quæ consistit in præcauendo: sequitur nunc peculiaris curatio de eius ratio, quomodo scilicet iam ea correptus liberandus sit?

ANte omnia primo videndum, an venenum cor primo petat, & an vitalis facultas sta-

ras statim deficiat? Tam subita enim quandoque & improvisa in febre pestilenti virium fit dissolutio, vt derepente æger concidat.

Et in hodierna etiam pestilenti id animaduertitur, vt correpti inopinato & subito tunc moriãtur, cum adhuc mediocriter habere putantur, ob repentinam virtutis vitalis spirituumq; resolutionem à putredine maxime exitiali & summa humorum omnium corruptione ortam, vnde vehementissimum virus exhalare, vitæq; fontem cor omnium primo petere, (hæc enim est veneni talis natura & genuina proprietas) extra dubium est.

Vitali igitur in primo statim insultu deficiente nihil moliendum, sed quam primum cordi oppresso succurrendum cum his alexipharmacis, quæ vel qualitate vel tota forma & substantia exitiali huic pestis veneno resistent, tum foras id euocando, tum motu, inunctionibus, frictionibus & similibus à corde auertendo. Tota namq; salutis seu euasionis spes consistit in virium robore, vt excrementum veneficum possint expellere.

Itaq; maximum salutis indicium est, si virtus ita est robusta, vt venenum ad partes extimas protrudat, Gal. 5. method. c. 12. & 3. epidem. Certissimum autem vitium robustarum signum est pulsus vehemens æqualis & magnus: sicut e contra, crebriores leipothymix, sudores circa frontem

Cur subito quidã febre pestilenti correpti moriantur.

Vera curã de febris pestilentis methodus.

Vnicum salutis fundamentum virium robur.

Signa salutis vel mortis.

frontem frigidi, vomitus, nausea, repentina faciei decoloratio, crebra & sublimia suspiria: & denique pulsus paruus, cum scilicet tangentibus arteria videtur quasi tenue filum, motusque arteriæ tres tangentis digitos non excedit: creber item & debilis, id est, qui tactu euertitur, seu qui valide tactum non ferit, compressaq; arteria cedit, cui contrarius est vehemens: oculorumq; excauatio & liuor, virtutis prostratæ & debilis indicia sunt.

Pulsus paruus & debilis quid?

Alterantia frigida.

His maiori ex parte sic se habentibus, (principaliter tamen respiciendum ad pulsum) corroborandum cor est antidotis supra descriptis & frigidis alterantibus, vt succo arantiorum citriorum acetosæ, aqua rosarum violarum, buglossæ, margaritis, vino granatorum & similibus: his autem antidota, vt theriaca, &c. sunt contemperanda, sed in parua dosi, vt dictum est. Hic maxime habet locum acetum postremo supra descriptum.

Epithematocardialia.

Quibus rite administratis, Epithematibus odoriferis extrinsecus regioni cordis applicatis robur eius conseruare, non cunctandum est. Parantur autem ex vino granatorum maluatico, vino communi albo odoro, aqua rosarum, betonicæ, acetosæ, borraginis, melissæ, succo granatorum, citriorum, cydoniorum, aceto rosarum cum croco, quoq; insigne est, fantalis, mace, corticibus citri, camphora, am-
bra, mo-

bra, moscho: linteolis autem madefactis cordis regioni frequenter imponenda sunt.

Corde corroborato, quod inde colligitur, si *Bubonum
& carbunculorum
curatio.*
æger melius circa id habere cœperit, pulsu etiã ad magnitudinem & æqualitatem quandam inclinante, si bubo vel carbunculus non eruperit, sudorificam potionem exhibere expedit, aluo tamen prius, si ante initium morbi parum vel nihil excreuerit, suppositorio, vel leni clystere, vel alio conueniente purgatorio, exonerata.

Circa cerebri vero emunctoria, cordis, aut epatis, hoc est, iuxta aures parotide, sub axillis abscessu, vel in inguinum adenibus bubone prorumpente, aut interim carbunculo vi virtutis expulsuæ in brachiis aut cruribus efferuescente, festinanter, velut in vulneribus virulentis, medicamenta, quæ virus extrahant ad locum affectum applicata, videlicet sanguisugas vel cucurbitulas scarificatas, aut emplastrum ex fermento, theriaca, sinapi, & cepa sub cineribus cocta confectum.

Specificum attrahens est arsenicum cum bufone torrefacto, & magnete, præsertim si pestilens bubo ex minera martis est: maxime etiam probantur vesicantia, id est, quæ vesicam excitando attrahunt, vnde Galenus c. 12. l. 5. de medendi methodo, omnes fere euasisse scribit, quibus corpus scatebat vlceribus. Verum de
his su-

Q

his supra in quæst. Hoc tenendum, vesicatō-
rio superimponi debere diachylon simplē,
vel cum gummi vt detineatur: est enim aliqua-
do per 24. horas detinendum. Remota vesica
butyrum est applicandum, & deinde per ali-
quot dies cerotum sacrum. Debet autem appli-
cari artubus.

Attrahunt porro ratione & similitudinis &
caliditatis oleum scorpionum, viperinum, &
magni ducis.

Probatissimum quoque in hoc casu diachy-
lum est cum theriaca, trahit enim, emollit, ma-
turat, aperit, huc quoq; refer emplastrum ex
allio cum camphora. Emplastrum croci miti-
gans & maturans est, ac anodynum.

Alii laudant, lilium, allium, stercus caprinū,
anserinum, caninum, columbinum, anagalli-
den cum floribus purpureis, sulphur, euphor-
bium, ficus, aristolochiam & alia cum melle vel
adipe in vnguentum vnita. Allium certum est,
magnarum esse virium in trahendo.

Quidam loca, vbi tumores apparent, spon-
gia prius fouenda præcipiunt ex decocto cha-
momillæ, althææ & similibus, & postea attra-
hentia, & cucurbitulas apponi iubent.

Tumor apertus cum succo apii & melle pur-
gandus est, diuq; sic detinendus, vt scil. virus
bene expurgetur, tandem commutibus & ge-
neralibus auxiliis vulnus implendum & glati-
nan-

nandum : Præstantissimum autem mundificatiuum & consolidatiuum est oleum sulphuris.

Quibuldam ante omnia placet, quam primum apparere cœperit tumor, vt vitellus oui bene salitus apponatur, crebroq; permutetur. Cauendum tamen imprimis, ne adhibeantur astringentia & repellentia, venenumque sic intro regeratur.

AN CERTVM CONTRA PESTEM POSSIT DARI REMEDIUM: & , si Deus singulariter & immediate immittit pestem ad aliquos puniendos, vtrumne condu-

cant remedia, & an recte adhiberi possint?

QU in peste, nō tam quid aliquando fiat, quam quid rationi & rerum naturæ consentaneum videatur, diligenter sit considerandum, tum ea quoque pestilentis morbi sit natura, vt plures semper è medio tollat, quam viuere sinat, quantumuis aptis & bonis remediis occurratur malo, inepta certe est illorum iactantia, qui veterem medicinam, Galenique artem, ac diuini Hippocratis fundamenta infamaturi, ad firmanda sua paradoxa,

Q 2

hy-

hyperbolicaq; mercimoniorum suorum præconia stabili cæda, certis remediis se omnes, paucissimis exceptis, percuraturos vociferantur, astuto sane inuento Empiriæ, quo animi plebeculæ occupantur, docti pariter atq; indocti, nobiles atq; ignobiles alliciuntur, sed spe fallaci & damnosa. Plerumq; enim naturam vna cum remedio superat pestis, vt ægrum occumbere omnino oporteat, & ita qui peste pereunt, læuitia morbi vt plurimum interiisse putentur, quamuis medici & medicamentorum ope, non pauci, vt qui curabiles sunt, euadunt, id quod vere & modeste confessus est Galenus, dum terram Armeniam omnibus, qui curabiles essent, profuisse scribit, non autem omnes, qui eam sumplissent, per sanatos affirmat. Certum autem est, multa præclara quidem, vsuque, ratione & experientia comprobata haberi remedia, pestilenti veneno antipathetica, sed specificum, & quod totis substantiæ suæ viribus ei aduersetur, à nemine adhuc monstratum vidi. Itaq; videant, qui non sine vanitate ὑπερβολικῶς sua extollunt, ne mundum decepisse dicantur. Inter remedia autem præstantiora habentur camphorata, crocata & alliata. Allium enim magnarum virium est aduersus pestem, & pollet trahendi & rumpendi vi insigni, si locus tumens eo emplastratur. Adhuc est in viuis fœmina Cartoris cuiusdam, cuius in collo tumorem contumacem

ac prædurum, Chirurghi omnes conatus eludē-
tem, 24. horarum spatio aperui, virusq; extraxi
emplastro facto ex allio, &c. quidam in secretis
habent antimonium diaphoreticum, item ex-
tractam essentiã Solis & antimonii, & recte, &c.

Sed veniamus ad alterum, quod maioris esse
difficultatis videtur. Inter quatuor flagella Dei
famis, belli, ferarum terrestrium, etiam con-
numeratur pestis, quibus visitare Deus solet etiam
suos, & vlcisci ingratitude hominum. Que-
ritur igitur, si cui singularis vltionis aut castiga-
tionis loco infligatur pestis, vtrumne recte ad-
hiberi remedia possint ac debeant, & vtrum
prodesse valeant, nec ne? Hic primo distinguē-
dum est in pœnis à Deo inflictis, inter id, quod
certa denunciatione Dei patefacta euenit, vt in
peste populi Israelitici numerati, & Ezechia: &
inter eas pœnas, quas Deus immittit hodie nul-
la peculiari reuelatione facta huic vel illi genti,
aut singularibus personis, quia cessauit patefa-
ctio consilii Dei immediata. Deinde etiam in
patefactione cõsiliij Dei immediata, tum inde-
finite toti genti, tũ definite huic vel illi indiui-
duo immissa non semper Deus ostendit, quid
ipse concluderit, & immutabiliter decreuerit,
sed quid nos promeriti simus, vt sic ad pœnitē-
tiam vocet, quemadmodum Ezechiam noluit
tunc occidere, sed tamē quid promeritus esset,
voluit ei ostendere, cum diceretur ei, dispone

Notab.

Q 3

ros

res tuas, nam morieris. Semper enim in his cominationibus, quantumuis directis inclusa est tacita pœnitentiæ suppositio, vt cum Niniuitis excidium prædicebatur intra 40. dies, nisi scilicet resipuissent, quo nomine Ionas detrectabat Dei vaticinium proferre, quia Dominum benignum esse ad veniam sciebat, ne deprehenderetur postea vanus. Denique in medio visitationum & effusione iræ suæ Deus misericordiæ suæ & lenitatis memor est, vt non tribuat nobis secundum demerita nostra. His ita præsuppositis, Respōdetur ad primam distinctionem, etiamsi denūciato etiam consilio suo Deus immitat pestem siue indefinite toti genti, siue definite alicui singulari homini, tamē respectu latētis Dei determinationis nobis ignotę, & respectu conditionis pœnitentiæ in cōminationibus Dei inclusæ, deniq; bonitatis eius habito respectu, cuius non obliuiscitur Deus in medio iræ, potuit & debuit Ezechias etiam ante restitutionis spem remedia adhibere. Et licet hæc sine benedictione Dei nihil prodesse valeant, imo, subtrahente Deo remediis vires, etiam obesse, tamen ordinem nos consuetum sequi debemus in adhibendis mediis, ne Deum tentemus, relicto interim Deo arcano eius consilio, in quod inquirere, vt est nefas, ita præsumere ex nobis tale aliquid nō debemus, ne videamur Deo sapientiores. Asa non reprehēditur, quod adhi-

adhibuerit medicos in dolore pedum, sed quod infirmitate sua, diuina ultione ei peculiater immissa, non quaesuit Dominum, hoc est, non conuersus est ad Deum vere poenitendo, sed quod magis in Medicorum arte confusus sit, 2. Paralip. 26. 12. Quod si igitur definite singularibus immissa in peste remedia non sunt posthabenda, si forte ad Deum conuersis etiam in medio morbi velit illa esse salutaria, quanto magis caeteris & ad praeseruandam & conseruandam valetudinem sunt adhibenda, eaq; licita & a Deo ordinata, ne tentetur Dominus. Adde deniq; & hoc, quod latens Dei determinatio & consilium Dei occultum, nec non eius praescientia exercitium artis non tollit.

Pag. 112. lin. 19. ternarius inirium est noua quaestioni in medio pagina collocanda.

F I N I S .

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

guterin's

26. 16351 AKO
AKO

